

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví/ Informační studia a knihovnictví

Diplomová práce

Bc. Jan Sadílek

**Knihovny, informační centra a jejich služby v kontextu etických
problémů 21. století**

Libraries, information vendors and their services in context of ethical
problems of 21th century

Praha 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce panu docentu Richardu Papíkovi za vedení práce, trpělivost, pomoc a cenné rady. Děkuji také všem, kteří svou měrou přispěli ke vzniku této odborné práce, zejména všem účastníkům mého dotazníkového šetření. Velký dík patří také mé rodině, přátelům a blízkým za podporu při psaní této diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 04. 05. 2017

.....

Jan Sadílek

Abstrakt

SADÍLEK, J. Knihovny, informační centra a jejich služby v kontextu etických problémů 21. století. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta filozofická, 2017. 136 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou převážně informační etiky a setkávání se s ní v praxi. Cílem práce je popsat a analyzovat etické problémy spojené s informačními institucemi, rovněž učinit průzkum v českých knihovnách.

Práce je rozdělena do pěti částí. První část se věnuje teorii několika druhů etiky, popisuje informační společnost a předkládá také téma creative commons jako téma spojené s citační etikou. Druhá část pojednává o etických kodexech některých informačních institucí, aby se následně věnovala knihovnám jako hlavnímu zájmu práce, popsala jejich definici a systém v České republice. Následně je předloženo téma knihoven a etiky. Třetí část shrnuje téma etických kodexů a etiky na webových stránkách mezinárodních převážně knihovnických organizacích společně s některými národními etickými kodexy. Čtvrtá část představuje dvě příkladové studie, přičemž jedna je zaměřena na etický kodex a druhá na porušení etiky v jedné z knihoven na Floridě. Poslední, pátá část předkládá výzkum v rámci knihoven ve formě dotazníkového šetření.

Klíčová slova: etika, knihovny, informační centra, systémy, morální kodexy

Abstract

SADÍLEK, J. Libraries, information centers and their services in the context of ethical problems of the 21st century. Prague: Charles University, Faculty of Philosophy, 2017. 136 pp. Diploma thesis.

The diploma thesis deals with questions of predominantly information ethics and encounter in practice. The aim of the thesis is to describe and analyze the ethical problems associated with information institutions, as well as to conduct research in Czech libraries.

The work is divided into five parts. The first part deals with the theory of several types of ethics, describes the information society and also presents a topic of creative common theme as a topic of citation ethics. The second part deals with the codes of ethics of some information institutions, then devoted to libraries as a main interest of the work, described their definition and system in the Czech Republic. Subsequently is presented topic of ethic and libraries. The third part summarizes the topic of ethical codes and ethics on the websites of supranational, largely library organizations, along with some national ethical codes. The fourth part presents two examples of studies, one focusing on the Code of Ethic and the other on ethics violations in one of the libraries in Florida. The last, fifth part presents library research in the form of a questionnaire survey.

Keywords: ethics, libraries, information centers, moral codecs, systems

Obsah

PŘEDMLUVA	1
ÚVOD	2
1 ETIKA	3
1.1 Definice etiky	3
1.2 Informační společnost	5
1.3 Informační věda a počítačová věda	10
1.4 Informační etika	13
1.4.1 Definice.....	13
1.4.2 Etické kodexy pro práci s počítači a netika	14
1.4.3 Problémy informační etiky	18
1.5 Citační etika	21
1.6 Creative commons	24
2 INFORMAČNÍ INSTITUCE A ETICKÉ KODEXY	31
2.1 Muzea	31
2.2 Archivy	32
2.3 Knihovny	34
2.3.1 Knihovní systém ČR.....	35
2.3.2 Služby knihovny	36
2.3.3 Knihovny a etika	37
2.4 Porovnání etických kodexů informačních institucí	40
3 ETICKÉ KODEXY VE SVĚTĚ	42
3.1 Mezinárodní organizace a etické kodexy	42
3.2 Národní etické kodexy	58
4 PŘÍPADOVÉ STUDIE	63
4.1 Falešní čtenáři na Floridě	63
4.1.1 Shrnutí případu	63
4.1.2 Jednání v kontextu etického kodexu.....	65
4.1.3 Vyjádření z pohledu žurnalisty	67

4.1.4	Pohled autora	68
4.2	Případová studie IFLA	69
4.2.1	Úvod studie	69
4.2.2	Svoboda přístupu k informacím.....	70
4.2.3	Kanadský etický kodex	71
4.2.4	Závěr	73
5	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ K TÉMATU DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	75
5.1	Cíle dotazníkového šetření	75
5.2	Výzkumná metoda a předvýzkum.....	75
5.3	Charakteristika zkoumaného vzorku	76
5.4	Praktické sestavení a rozeslání dotazníku	77
5.5	Vyhodnocení dotazníku	78
5.5.1	Kodexy a etická školení	79
5.5.2	Praktické situace	81
5.5.3	Etické problémy	85
5.5.4	Citační etika	88
5.5.5	Shrnutí.....	89
6	ZÁVĚR.....	90
7	POUŽITÉ ZDROJE:	92
8	SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ	100
9	SEZNAM ZKRATEK.....	101
10	PŘÍLOHY.....	102
	Příloha č. 1 - Polský etický knihovnický kodex přeložený IFLA.....	102
	Příloha č. 2 - Německý etický kodex	107
	Příloha č. 3 – Originál případové studie IFLA	109
	Příloha č. 4 – seznam měst a institucí zahrnutých v rámci dotazníkového šetření.....	113
	Příloha č. 5 – Úvod dotazníku	116
	Příloha č. 6 – Průvodní dopis dotazníku	116
	Příloha č. 7 – ukázka jednoho z vyplněných dotazníků.....	117
	Příloha č. 8 – Přehled odpovědí respondentů	117
	Příloha č. 9 – Etický kodex IFLA	121

Příloha č. 10 – etický kodex AIIP	122
Příloha č. 11 – etický kodex SLA	124
Příloha č. 11 – etický kodex EAHIL.....	125
Příloha č. 12 – etický kodex ALA	127

Předmluva

Tématem diplomové práce je informační etika a etické problémy se kterými se knihovníci a informační specialisté setkávají v praxi. Osobně mě toto téma zaujalo jako vystudovaného archiváře a bývalého zaměstnance Národní knihovny v projektu digitalizace, jehož výstupem byly některé digitalizované materiály v projektu Kramerius. Osobně jsem se tak nikdy nesetkal přímo se čtenáři v profesní rovině. Na druhé straně jsem častým návštěvníkem knihoven, a ačkoliv jsem nikdy neměl se zaměstnanci knihoven osobně problém, několikrát jsem se stal svědkem situace, kdy se do konfliktu dostali jiní. Zaměstnanci knihovny se vždy chovali jako profesionálové, ale nikdy jsem nevěděl, zdali tak jednají na základě vlastního přesvědčení nebo vnitřních norem. Díky tomuto tématu jsem tak měl možnost tyto informace zjistit.

Cílem práce je seznámení s problémy informační etiky a průzkum, se kterými z nich se můžeme v praxi u nás setkat. Jako východisko je představena etika jako taková, a posléze informační etika. Pro lepší pochopení problémů informační etiky byla také popsána současná informační společnost. Téma etiky se dotýká všech informačních institucí, a proto jsou předloženy i etické kodexy institucí jako jsou muzea nebo archivy.

Oproti zadání je vynechána kapitola informačních center. Ta nebyla vynechána z důvodu, že by mi přišla jako nepodstatná, ale vzhledem k tomu, že při studování materiálů jsem našel pouze minimum informací k tomuto tématu. V další kapitole jsem se rozhodl zjistit, zdali se mezinárodní knihovnické organizace zabývají etikou na svých stránkách nebo předkládají své vlastní etické kodexy. Tvoření této části práce pro mě bylo jednou ze zajímavějších částí, neboť jsem si kromě obsahu stránek mohl prohlédnout i celkové struktury jednotlivých webů a různé další odkazy.

Pro svoji diplomovou práci jsem jako praktickou část vytvořil dotazník a v rámci dotazníkového šetření zjišťoval po knihovnách v České republice, jak se staví k otázkám etiky a s jakými etickými problémy se v praxi setkávají. Zajímavým zdrojem v průběhu celé práce byly webové stránky. Snaha podat vyčerpávající obraz problematiky etiky přesahuje možnosti diplomové práce. Úsilí je vedeno spíše k podání základního přehledu této problematiky. Pokud bych chtěl práci rozšířit mohl bych se například více věnovat archivům nebo muzeím. Rovněž dotazníkové šetření by mohlo být vedené do větší hloubky. Text byl doplněn přehledem použitých informačních pramenů, které byly citovány podle norem ISO 690 a ISO 690-2.

Úvod

Tato diplomová práce zpracovává téma, které se týká každého z nás. Etika ať už si pod tímto pojmem představujeme cokoli je spojena s mnoha lidskými činnostmi. Setkáváme se s ní jak v zaměstnání, tak ve svých volných chvílích například u televize, v knihovnách nebo na sociálních sítích, aniž bychom si toho byli vědomi.

S rozvojem informační společnosti, se na nás z různých stran hrnou data a hrozí informační zahlcení. Bylo proto nutné vymyslet nová pravidla, která na základě těchto faktů doporučí, jak bychom se měli v rámci kyberprostoru chovat.

Cílem této práce je podat ucelený náhled na etiku a informační etiku jako důsledek vývoje požadovaného informační společnosti. V reakci na etické problémy se rovněž setkáváme v mnoha institucích s etickými kodexy, které doporučují určité rámce chování, které se od nás očekávají. Většinou se s těmito kodexy setkáváme jako zaměstnanci, ačkoliv ani nemusíme vědět, že naše společnost nějaký má. V rámci teoretické části si takové kodexy představíme v rámci informačních institucí České republiky a pokusíme se o jejich porovnání. Pro lepší představu o těchto kodexech si také ukážeme některé z kodexů mezinárodních organizací a pokusíme se zjistit, jak se tyto organizace zabývají etikou v rámci svých webových stránek.

Pro ověření aktuální situace ohledně etiky v knihovnách České republiky je v rámci praktické části této práce předloženo dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zjistit, jakým etickým kodexem se knihovny v České republice řídí, jaký je jejich zájem o tuto problematiku a jaké jsou etické problémy se kterými se aktuálně setkávají.

1 Etika

V rámci této kapitoly si uvedeme některé základní definice etiky a její členění. Přiblížíme si zároveň informační společnost, a některé s ní spojené termíny. Následně si rozebereme pojem informační etiky a její problémy. Dle autora této práce, je s etikou také propojen autorský zákon, hlavně jeho dodržování, a proto je část této kapitoly věnována citační etice a také licencím Creative Commons. Ty jsou v této práci zmíněny, neboť jsou úzce propojeny s autorským zákonem, který je často porušován.

1.1 Definice etiky

Etika je jistě pojem, který je každému z nás znám nejen z doslechu. Je jistou morální autoritou v různých situacích a v určitých společenských vrstvách nepřekročitelnou hranicí slušnosti, přičemž se dá snadno splést s etiketou nebo morálkou. Etika nicméně neznamená soubor pravidel chování ve společnosti, ale snaží se definovat lidské chování v různých situacích. V dnešním moderním světě, se nás etika dotýká také po stránce pracovní, ale i v běžném životě. Dnes již v každém zaměstnání nebo alespoň státním úřadu platí určitý vnitřní kodex ať už psaný nebo ne, který doporučuje určité chování na pracovišti nebo podmínky vystupování na veřejnosti. Nejčastěji se tato pravidla nazývají etickým kodexem. Etika se nicméně dotýká i světa technického. Ve světě Facebooku a dalších sociálních sítí, ve kterém jsou lidé schopni napsat o sobě téměř cokoliv je velice vysoká pravděpodobnost zneužití těchto dat a je jen na každém z nás, jak s těmito informacemi naložíme.

Slovník Merriam-Webster¹ definuje etiku jako:

- disciplínu, která se zabývá tím, co je dobré a špatné a morální povinností a závazkem
- soubor morálních zásad: teorie nebo systém morálních hodnot současná materialistická etika staromódní pracovní etika - často používaná v množném čísle, ale singulárním nebo množném ve stavbě komplikovaná etika křesťanská etika,
- etika pluralitní ve formě, ale singulární nebo plurální ve stavebnictví: principy chování řídící individuální nebo skupinovou profesní etiku,
- řídící filozofie,

---

¹ Ethic. In: *Merriam - Webster*[online]. 2015 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ethic>

- vědomí morálního významu vytváří etiku ochrany,
- soubor morálních otázek nebo aspektů (jako správnost) diskutoval o etice klonování lidí,²

Obchodní slovník (Business Dictionary)³ etiku definuje jako:

Základní pojmy a základní principy slušného chování člověka. Zahrnuje studium univerzálních hodnot, jako je základní rovnost všech mužů a žen, lidská nebo přírodní práva, poslušnost vůči zemskému právu, obavy o zdraví a bezpečnost a stále častěji i pro přirozené prostředí.⁴

Podobně etiku definuje i Oxfordský slovník (Oxford Dictionaries)⁵. Ten definuje etiku jako:

- morální principy, které řídí chování člověka nebo vykonávání činnosti,
- mravní správnost určeného chování,
- odvětví znalostí, které se zabývá morálními principy,⁶

Etiku přitom můžeme nadále členit. Jako základní rozdělení se uvádí:

- metaetika,
- normativní etika,
- aplikovaná etika,⁷

---

² Definition of ethic

1 - ethics plural in form but singular or plural in construction : the discipline dealing with what is good and bad and with moral duty and obligation

2 a: a set of moral principles : a theory or system of moral values the present-day materialistic ethic an old-fashioned work ethic —often used in plural but singular or plural in construction an elaborate ethics Christian ethics

b: ethics plural in form but singular or plural in construction : the principles of conduct governing an individual or a group professional ethics

c: a guiding philosophy

d: a consciousness of moral importance forge a conservation ethic

3 - ethics plural : a set of moral issues or aspects (as rightness) debated the ethics of human cloning

³ Ethics. BusinessDictionary [online]. Springfield: WebFinance [cit. 2017-02-05]. Dostupné z:

<http://www.businessdictionary.com/definition/ethics.html>

⁴ The basic concepts and fundamental principles of decent human conduct. It includes study of universal values such as the essential equality of all men and women, human or natural rights, obedience to the law of land, concern for health and safety and, increasingly, also for the natural environment.

⁵ Ethics. In: *Oxford Dictionaries* [online]. 2015 [cit. 2015-01-24]. Dostupné z:

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ethics>

⁶ Moral principles that govern a person's behaviour or the conducting of an activity.

The moral correctness of specified conduct.

The branch of knowledge that deals with moral principles.

⁷ Ethics. Internet Encyklopedia of Philosophy [online]. Tennessee: University of Tennessee, 2017 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/ethics/>

1.2 Informační společnost

Výše jsme si definovali, co je to etika, a jak ji můžeme nadále dělit. Pro potřeby této práce je ovšem podstatná také etika informační, která ve výše zmíněna není. Pro pochopení, proč tento druh etiky vznikl je nicméně podstatné říci, že se jednalo o přirozený vývin reagující na odraz současné společnosti, kterou si nyní přiblížíme.

Je nesporné, že již několik let se do života současné společnosti více proplétá technika ve smyslu každodenního využívání. Setkáváme se s ní doma, na cestě do práce i v práci. Pravděpodobně nejlepším ukazatelem vývoje jsou mobilní telefony označované dnes také jako chytré telefony. Zatímco dříve tyto přístroje sloužili převážně ke komunikaci, suplují dnes například fotoaparáty, kamery. Z ryze praktického hlediska je ovšem kromě telefonování nejpodstatnější možnost v tyto telefony proměnit v přenosné kanceláře a vyřizovat tak na cestách svou mailovou korespondenci případně rovnou upravovat dokumenty.

Kromě klasických funkcí telefonu slouží dnes telefon zároveň jako prostředek pro sdílení informací. Tato skutečnost se umocnila vzestupem sociálních sítí a jiných aplikací podporujících sdílení fotek a videí. Jako nejznámější si uveďme příklad sociálních sítí Facebook a Twitter nebo aplikace Instagram. Toho využívají i knihovny a další instituce. Jak jsme si výše uvedli, může dnes telefon sloužit také jako přenosná kancelář a díky internetu v něm můžeme nalézt skoro jakékoliv informace během pár minut. Můžeme si tak například během cesty do školy zarezervovat prostřednictvím portálu knihovny požadované knihy a nebo sledovat na sociálních sítích akce v nejbližší knihovně.

Každý jeden uživatel těchto sítí v různých časových intervalech sdílí svým statusem obrazovou, zvukovou, nebo textovou informaci. Toho si všímají i různé instituce nejen knihovny a vznikají tak na těchto sítích profily konkrétních institucí jako například televizních stanic, které i prostřednictvím statusů, tweetů a dalších možností profilů informují o dění ve světě a aktuálnostech. Není účelem této práce porovnávat hodnotu těchto informací, ale je třeba poukázat na skutečnost, že v elektronickém světě se navýšil počet informací a lidí v něm se pohybujících. Pokud pomineme informace, které lidé sdílí, nesmíme zapomenout na osobní údaje, které uvádí, aby mohli do elektronického světa vstoupit nebo ho využívat.

Jako příklady si uvedeme:

- data narození,
- celá jména,
- hesla,
- bydliště,
- čísla kreditních karet,

Všechny tyto údaje jsou snadno zneužitelné, obzvláště čísla kreditních karet. Z tohoto důvodu musí organizace, které tyto údaje uchovávají dbát nejen na bezpečnost týkající se svých serverů, ale měli by mít nastavený určitý morální kodex, kterým by se měli zaměstnanci řídit, aby nedošlo ke zneužití těchto dat.

Pro informační společnost je tedy charakteristické sdílení informací, jejich uchovávání a rozvoj technologií umožňující práci s nimi. Jiří Zlatuška ve svém článku přesněji uvádí, že *„informační společnost je charakterizována podstatným využíváním digitálního zpracování, uchovávání a přenosu informací. Ze zpracování informací se stává významná ekonomická aktivita, která jednak prostupuje tradičními ekonomickými či společenskými aktivitami a jednak vytváří zcela nové příležitosti a činnosti, které podstatně ovlivňují charakter společnosti“*.⁸ Rozvoj technologií má za následek kromě nových možností, také větší přístupnost lidí k počítačům, protože jejich cena stále klesá, a tak si může úplně nejobyčejnější počítač dovolit dnes skoro každý. Na druhou stranu je zde nezanedbatelný faktor technické nebo v tomto případě počítačové gramotnosti. Aby mohl člověk přes počítač informace sdílet, musí s ním logicky také umět zacházet. V obou případech zde mluvíme o takzvané digitální propasti (Digital Divide).

Digitální propasti se věnuje například Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD z angl. Organisation for Economic Co-operation and Development) ve své publikaci *Pochopení digitální propasti (Understanding the Digital Divide)*.⁹ Ta definuje digitální propast jako mezeru mezi jednotlivci, domácnostmi, podniky a zeměpisnými oblastmi, na různých socio-ekonomických úrovních jak s ohledem na jejich možnosti přístupu

---

⁸ ZLATUŠKA, Jiří. Informační společnost. Zpravodaj ÚVT MU. 1998, roč. 8., č. 4, s. 1–6. ISSN 1212-0901. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/122.html>.

⁹ , OECD. Understanding the Digital Divide. OECD Digital Economy Papers [online]. Paris: OECD Publishing, 2001, (49), 32 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/236405667766>

k informačním a komunikačním technologiím (ICT) tak jejich využívání na internetu pro širokou škálu aktivit.¹⁰

V případě mladé generace obyvatel není z tohoto hlediska většinou žádný problém, neboť se této gramotnosti naučí ve školách při výuce a postupně své znalosti rozšiřuje. Naopak generace seniorů může mít v takových situacích určité problémy a bez pomoci si s počítačem nevědí rady. Za tímto účelem se pořádají různé kurzy pořádané soukromými firmami, Univerzitou třetího věku, školami a knihovnami. Kurzy jsou zaměřeny převážně na základní seznámení s počítači, jak je ovládat a práci s nimi. Pro zájemce jsou pořádány i kurzy pokročilé, které seznámí účastníky lépe s prostředím internetu a jeho možnostmi. Tyto kurzy a mnohé další nabízí například knihovna Jiřího Mahena v Brně¹¹ nebo České vysoké učení technické v rámci programu Univerzity třetího věku¹² či Městská knihovna v Prostějově. Výsledky těchto kurzů, tedy schopnost seniorů pracovat v základní míře s počítači a internetem můžeme hodnotit jako užitečné ze dvou důvodů. Prvním důvodem je usnadnění práce knihovníků, neboť senioři mohou po absolvování kurzů využívat internet a s tím spojené online katalogy knihoven. Zaměstnancům knihoven v důsledku odpadne vyhledávání nových knih na požádání seniorů a věnovat ušetřený čas jiným činnostem, zatímco senioři sami mohou z pohodlí domova najít knihy, které je opravdu zaujmou. Druhým důvodem je lepší zapojení do moderního světa prostřednictvím internetové komunity. Jak jsme si řekli již výše, hlavním ukazatelem informační společnosti je zahlcení informacemi ve všech sektorech lidské činnosti. K některým těmto informacím je možné dostat se pouze nebo lépe prostřednictvím právě internetu. Senioři se tak mohou dostat k informacím, které jim mohli být předtím odepřeny nebo k nim neměli přístup. Z etického hlediska se tak dostává seniorům větší možnosti svobodného vyjádření, a hlavně volného přístupu k informacím. V důsledku toho mohou více ověřovat získané informace a předejít různým podvodům.

Digitální propast, ale není pouze o informační gramotnosti, ale také o ekonomických možnostech uživatelů počítačů, jak bylo uvedeno výše. Není v možnostech každého jednotlivce pořídit si počítač domů, a tak je nucený v případě potřeby využít možnosti nabízené institucemi jako jsou infocentra ve městech nebo v knihovnách. Tyto služby

---

¹⁰ , As used here, the term “digital divide” refers to the gap between individuals, households, businesses and geographic areas at different socio-economic levels with regard both to their opportunities to access information and communication technologies (ICTs) and to their use of the Internet for a wide variety of activities.

¹¹ Kurzy PC. Knihovna Jiřího Mahena v Brně [online]. Brno: Knihovna Jiřího Mahena v Brně, 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.kjm.cz/kurzy-pc>

¹² Vzdělávání: Počítačové kurzy pro seniory na ČVUT v Praze. *Seniorum.cz: portál nejen pro seniory* [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.seniorum.cz/vzdelavani/univerzita-tretiho-veku/1712-pocitacove-kurzy-pro-seniory-na-cvut-v-praze>

obzvláště v knihovnách poté nejsou zpoplatněné, ale bývají omezené například časově na hodinu denně. I přesto se tak dostává uživatelům svobodného přístupu k informacím, jak vyžadují etické kodexy.

Výše uvedené by nebylo možné bez podpory státu. V případě České republiky můžeme pozorovat snahu, o zpřístupnění informací co největší možné skupině obyvatel, dle jejich potřeb a přání. V případě knihoven například zavedením online katalogů, které usnadní čtenářům výběr knih předem a z pohodlí domova. Dalším příkladem zpřístupnění informací čtenářům jsou projekty jako Kramerius. Nejedná se ovšem pouze o instituce jako jsou knihovny nebo archivy, ale například i o samotná ministerstva. Ta na svých stránkách zveřejňují nové informace pro občany ČR, jako jsou například volná pracovní místa, nové vyhlášky atd. Významným faktorem při zpřístupňování informací je digitalizace dokumentů a převedení formulářů do elektronické podoby. Jedním z největších ukazatelů snahy o propojení digitálního světa s potřebami obyvatel České republiky je projekt eGovernment pod záštitou Ministerstva vnitra České republiky. Projekt eGovernment vznikl za účelem usnadnění obyvatel při získání potřebných dokumentů, jako jsou například rejstříky trestů, bez nutnosti navštívit několik úřadů. Za tímto účelem byla zřízena kontaktní místa nazvaná CzechPoint¹³ nacházející se převážně na pobočkách České pošty, kam mohou občané zajít a kde jim budou požadované dokumenty vystaveny. Dalším krokem bylo zřízení digitálních schránek dle zákona č. 300/2008 Sb. Zákon o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů. Tyto schránky, které můžeme považovat za vylepšenou verzi klasického mailu slouží pro komunikaci se správními orgány. Jsou povinné pro všechny úřady a právnické osoby s tím, že si ji může pořídit každý občan. Smyslem těchto schránek je ulevit poště a úředníkům posíláním různých obálek s pruhy a zároveň se vyhnout možnému nedoručení písemnosti. Posledním pilířem eGovernmentu je systém základních registrů, jako je například registr osob nebo registr obyvatel. Tyto registry mají za úkol schraňovat a shromažďovat základní informace o jednotlivých obyvatelech a zabezpečit je tak, aby nemohly být zneužity. Výsledkem je usnadnění agendy jednotlivých úřadů, kdy občané nemusí opakovaně vyplňovat ty samé údaje, ale úředník si je již dohledá v systému.¹⁴

Snaha o podporu digitální společnosti a celkově digitální éry a jednoty je v zájmu všech států. Tuto snahu podporuje i Evropská unie a její komise pro vědu a výzkum, konkrétně její Společné výzkumné středisko (Joint Research Centre (JRC) – European Commission's

---

¹³ Czech POINT (Český Podací Ověřovací a Informační Národní Terminál)

¹⁴ eGovernment. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Česká republika: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>

Science & Knowledge Service) ¹⁵. Jedním z úkolů tohoto centra je analýza klíčových výzev spojených s jednotným digitálním trhem a navrhování strategií pro podporu jeho uskutečnění. Cílem této snahy je, aby evropští občané a obchodníci získali maximum z užití digitálních technologií a tím podpořit hospodářský růst s vedlejším efektem vytvoření nových pracovních míst.

Konkrétně se tyto analýzy zaměřují na témata:

- jak podpořit větší přístup a využívání informačních a komunikačních technologií,
- jaké jsou ovladače a důsledky inovací informačních a komunikačních aktivních technologií,
- měření dopadu digitální technologie na růst, zaměstnanost a zájmy spotřebitelů v Evropské unii,
- přesahy e-komerce a autorského práva v oblasti digitálních médií,
- digitální technologie pro inovativní a kreativní učení a kvalifikace,
- vliv ICT na zaměstnanost / zaměstnatelnost, kulturní rozmanitost a sociálně-ekonomické začlenění,
- politika na podporu využívání informačních a komunikačních technologií pro aktivní a zdravé stárnutí,¹⁶

Kromě výše uvedeného je v současné společnosti informace ceněna také jako obchodní komodita. Pro účely této práce je toto využití nicméně vedlejší.

---

¹⁵ Information Society. *EU SCIENCE HUB: The European Commission's science and knowledge service* [online]. Europe: The European Commission, 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/jrc/en/science-area/information-society>

¹⁶ The JRC also analyses the key challenges linked to the Digital Single Market and assesses policies that could support its creation. The purpose of these policies is to help Europe's citizens and businesses get the most out of digital technologies and to foster growth in the wider economy and to help create thousands of jobs.

More specifically, JRC's multi-disciplinary teams carry-out socio-economic and technical analyses relating to the EU Digital Single Market and the Digital Agenda for Europe. These analyses focus on:

- how to promote greater access to and use of ICT
- what are the drivers and consequences of ICT-enabled innovation
- measuring the impact of digital technology on growth, jobs and consumer welfare in the EU
- cross-border e-commerce, and copyright in digital media
- digital competences for innovative and creative learning and skilling
- influence of ICT on employment/employability, cultural diversity and socio-economic inclusion
- policies to promote use of ICT for active and healthy ageing

1.3 Informační věda a počítačová věda

Z výše uvedeného vyplývá, že informační společnost se točí okolo informací a techniky, převážně počítačů. Informace a počítače jsou přitom úzce propojeny, neboť počítače s ničím jiným, než s daty tedy informacemi nepracují. Počítače si nicméně musely projít také určitým vývojem, aby byly schopné podávat současný výkon, který byl před pár desítkami let nemyslitelný. Historií počítačů a jejich vývojem se zabývá počítačová věda, v České republice často označována jako informatika. Tento pojem může být nicméně zavádějící, neboť jako informatika je označován celý obor, pod který počítačová věda spadá.

Oxfordský slovník¹⁷ definuje informatiku jako vědu zpracování dat pro ukládání a vyhledávání nebo Informační vědu¹⁸.

Podobně ji definuje i obchodní slovník¹⁹ jako aplikaci informačních věd a statistických technik pro správu informací²⁰.

Z obojího vyplývá, že informatika je úzce propojená s informační vědou. Informační věda je definována například na stránkách akademického pracoviště Kabinetu informačních studií a knihovnictví (KISK) Filozofické fakulty Masarykovy univerzity jako „*interdisciplinární obor propojující humanitní, sociální a informatická studia s fenoménem informace. Jeho ústředním tématem je interakce lidí s informacemi pomocí technologií*“²¹. Jen pro zajímavost si dodejme, že na základě podnětu KISKU byla začátkem března 2017 přeložena a vydána pravděpodobně nejaktuálnější kniha o Informační vědě Úvod do informační vědy, kterou napsali David Bawden a Lyn Robinson.²²

V zahraničí definuje informační vědu například Asociace pro informační vědu a technologie (Association for Information Science and Technology), která předkládá definice sestavené třemi odborníky v oblasti informační etiky.²³ Jedním z těchto odborníků je M. E. Williams, který říká, že informační věda sdružuje a využívá teorií, principů, technik a technologií různých oborů k řešení informačních problémů. Mezi obory spojené v tomto

---

¹⁷ Informatics. OxfordDictionaries[online]. Oxford: Oxford University, 2017 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/informatics>

¹⁸ The science of processing data for storage and retrieval; information science.

¹⁹ Informatics. BusinessDictionary [online]. Springfield: WebFinance [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.businessdictionary.com/definition/informatics.html>

²⁰ Application of information science and statistical techniques to the management of information.

²¹ Informační věda. KISK [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/cs/co-resime/informacni-veda>

²² Úvod do informační vědy. KISK [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/cs/co-resime/publikace/uvod-do-informacni-vedy>

²³ What is Information Science? Association for Information Science and Technology [online]. Silver Spring: Association for Information Science and Technology [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <https://www.asist.org/about/information-science/>

amalgámu nazvané informační věda jsou počítačové vědy, kognitivní věda, psychologie, matematika, logika, teorie informací, elektronika, komunikace, lingvistika, ekonomika, věda o klasifikaci, věda o systémech, věda o knihovnách a věda o řízení. Ty jsou vyvíjeny při řešení problémů s informacemi – jejich generací, organizací, zastoupením, zpracováním, distribucí, komunikací a používáním.²⁴

V případě obou definic nacházíme mimo jiné vazby na technologie. V případě informací se může v současnosti jednat o různé druhy technologií pro sdílení informací prostřednictvím audiovizuálních přístrojů nebo informací ve formě dat prostřednictvím počítačů. Ostatně výše uvedená informatika v sobě spojuje jak informační vědu, tak počítačovou vědu.

Toto spojení se jeví jako logické. Pokud je informace předávána pomocí technologií, budou mít tyto technologie nebo některé jejich součásti původ nebo spojení s počítači. Jako příklad si uveďme jednoduchou službu knihoven, a to online rejstříky, pomocí kterých si můžeme přes internet vyhledat například konkrétní knihu, aniž bychom museli hledat v kartotékách. Po zadání požadavků dostaneme zpětnou vazbou konkrétní výsledky, tedy určitý druh informace. Jiným příkladem je například samoobslužný výpůjční pult, jaký provozuje například vědecká knihovna v Hradci Králové. Čtenář jednoduše přiloží svoji čtenářskou průkazku s čárovým kódem ke čtečce, která načte jeho osobní účet. Poté přiloží knihu, která se opět přes čárový kód načte. Zautomatizovaný systém následně zaeviduje vypůjčení a vytiskne čtenáři lísteček s jednotlivými výpůjčkami a termíny vrácení. V průběhu celého procesu přitom systém zpracovává několik množství informací, konkrétně kdo si knihu půjčuje, jakou knihu si půjčuje, poté mění v systému dostupnost konkrétní knihy atd. Nic z toho by ovšem nebylo možné bez technologického vývoje a hlavně počítačů.

Vývojem počítačů se přitom zabývá počítačová věda označována v zahraničí jako computer science. Encyklopédia Britannica definovala počítačovou vědu v roce 2011²⁵ jako studium počítačů včetně jejich designu (architektura) a jejich využití pro výpočty, zpracování dat a řízení systémů. Oblast počítačové vědy zahrnuje inženýrské činnosti, jako je návrh počítačů a hardwaru a softwaru, které tvoří počítačové systémy. Zahrnuje také teoretické a matematické činnosti, jako je návrh a analýza algoritmů, výkonnostní studie systémů a jejich

---

²⁴ "... information science brings together and uses the theories, principles, techniques and technologies of a variety of disciplines toward the solution of information problems. Among the disciplines brought together in this amalgam called information science are computer sciences, cognitive science, psychology, mathematics, logic, information theory, electronics, communications, linguistics, economics, classification science, systems science, library science and management science. They are brought to bear in solving the problems with information — its generation, organization, representation, processing, distribution, communication and use."

²⁵Encyklopédia Britannica [online]. Austraila: Encyklopédia Britannica, 2011 [cit. 2017-05-04].dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/computer-science>

komponent pomocí technik jako je teorie čekání a odhad spolehlivosti a dostupnosti systémů pravděpodobnostními technikami. Vzhledem k tomu, že počítačové systémy jsou často příliš velké a komplikované, aby umožnily konstruktérovi předvídat selhání nebo úspěšnost bez testování, je experimentování začleněno do vývojového cyklu. Počítačová věda je obecně považována za disciplínu oddělenou od počítačového inženýrství, i když se obě disciplíny značně překrývají v oblasti počítačové architektury, což je návrh a studium počítačových systémů.

Hlavní subdiscipliny počítačové vědy jsou:

- architektura – (včetně všech úrovní návrhu hardwaru, stejně jako integrace hardwarových a softwarových komponent do počítačových systémů),
- software – (programy nebo sady instrukcí, které říkají počítači, jak provádět úkoly, rozdělené do softwarového inženýrství, programovacích jazyků, operačních systémů, informačních systémů a databází, umělé inteligence a počítačové grafiky,
- teorie – zahrnuje výpočetní metody a numerickou analýzu. Jednou rukou a datovými strukturami a algoritmy na straně druhé,²⁶

V České republice by se výše uvedené disciplíny daly shrnout pod pojem informační a komunikační technologie označovaný také jako ICT. O nejednotnosti názvosloví u nás a ve světě píše také ve svém článku Doc. PhDr. Rudolf Vlasák.²⁷

---

²⁶ Computer science, the study of computers, including their design (architecture) and their uses for computations, data processing, and systems control. The field of computer science includes engineering activities such as the design of computers and of the hardware and software that make up computer systems. It also encompasses theoretical, mathematical activities, such as the design and analysis of algorithms, performance studies of systems and their components by means of techniques like queueing theory, and the estimation of the reliability and availability of systems by probabilistic techniques. Since computer systems are often too large and complicated to allow a designer to predict failure or success without testing, experimentation is incorporated into the development cycle. Computer science is generally considered a discipline separate from computer engineering, although the two disciplines overlap extensively in the area of computer architecture, which is the design and study of computer systems.

The major subdisciplines of computer science have traditionally been (1) architecture (including all levels of hardware design, as well as the integration of hardware and software components to form computer systems), (2) software (the programs, or sets of instructions, that tell a computer how to carry out tasks), here subdivided into software engineering, programming languages, operating systems, information systems and databases, artificial intelligence, and computer graphics, and (3) theory, which includes computational methods and numerical analysis on the one hand and data structures and algorithms on the other.

²⁷ VLASÁK, Rudolf. Obor informační a inženýrský – několik poznámek z terminologické historie . Ikaros [online]. 2009, ročník 13, číslo 9 [cit. 2017-04-02]. urn:nbn:cz:ik-13232. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/13232>

1.4 Informační etika

V knihovnách se můžeme setkat s několika druhy etiky, nicméně jedna z nejdůležitějších, pokud ne vůbec nejdůležitější je v současnosti etika informační. Pryč jsou doby, kdy byl knihovník někým, kdo chránil knihy a zpřístupňoval je čtenářům k půjčení, aby později jako bedlivý dozor dbal na klid a pořádek knihovny jako chrámu vědění. Dnes je knihovník multifunkčním pracovníkem, který se chtě nechtě musí seznámit alespoň se základy výpočetní informační etiky.

1.4.1 Definice

Informační etika se zabývá informacemi nebo prací s nimi. Informace, je nicméně pojem, který má mnoho významů, a přesto je těžko uchopitelná.

Pravděpodobně nejrozšířenější definicí informace u nás je její rozdělení do čtyř vrstev nebo lépe řečeno přiřazení jí čtyř významů. Podle této definice je informace početní míra odstranění neuspořádanosti neboli entropie nebo míra organizace v systému. Druhým významem je psychologický jev a proces v lidském vědomí. Třetím spíše technickým významem jsou signály a impulzy a obrazy cirkulující v technických zařízeních. Naopak čtvrtý význam je výrazem různorodosti v objektech a procesech živé, popřípadě i neživé přírody.²⁸

Oproti tomu G. Wersig a U. Neveling jich vymezují šest: informace jako struktura světa, informace jako znalost reflektující vnímání struktury světa, informace jako zpráva, informace jako předávaný význam, informace jako specifický efekt na recipienta a informace jako proces.²⁹

Samotná Informační etika se dá definovat jako *oblast morálky, uplatňované při vzniku, šíření, transformaci, ukládání, vyhledávání, využívání a organizaci informací*.³⁰

Online slovník pro knihovníky a informační specialisty³¹ (Online Dictionary for Library and Information Science) definuje informační etiku jako odvětví etiky, které se

---

²⁸ CEJPEK, Jiří. Informace, komunikace a myšlení. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 12. ISBN 80-7184-767-4

²⁹ WERSIG, Gernot - NEVELING, Ulrich. The phenomena of interest to Information Science. The information scientist. 1975, 9(4), 127 - 140. ISSN 0020-0263.

³⁰ JANOŠ, Karel, 1993. Informační etika. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

³¹ Joan, Reitz M. "Information Ethics." Online Dictionary For Library And Information Science. N.p., 2010. Web. <http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_i.aspx>.

zaměřuje na vztah mezi tvorbou, organizací, šířením a používáním informací a etickými standardy a morálními kodexy upravujícími lidské chování ve společnosti.³²

*Jako jeden z oborů etiky vytváří kritický rámec pro posuzování morálních hledisek práce s informacemi, dopadu moderních informačních technologií na společnost a v užším měřítku nabízí praktická vodítka pro informační pracovníky. Informační etika se bezprostředně týká knihovnictví, informatiky, publikační činnosti a žurnalistiky. Ze širšího hlediska se však informační etika dotýká všech činností souvisejících s informacemi, tedy i například politiky, učitelství atd.*³³

Luciano Floridi definuje ve své knize Etika informace (Ethics of Information) jako:

- etiku informačních zdrojů,
- etiku informačních produktů,
- etiku informačního prostředí,
- makroetiku,

V úvodu ke kapitole popisující informační etiku z několika hledisek rovněž říká, že v průběhu let informační etika prochází vývojem a pro každého výzkumníka může znamenat něco jiného v závislosti na tom, zdali se věnuje studiu ICT, filozofii informace nebo knihovní a informační vědě.³⁴

1.4.2 Etické kodexy pro práci s počítači a netika

Informační etiku pomáhají ve většině případů doplňovat jednotlivé etické kodexy dotčených oborů. Společně s nimi jsou to také mezinárodní úmluvy jako například právo na informace, ale i ochranu soukromí nebo svoboda projevu tisku. Tyto dvě formy jsou podpořeny právními normami a zákony jednotlivých zemí, které kopírují nebo více definují mezinárodní úmluvy jako například právo na ochranu soukromí. Nejčastěji zastupované jsou kodexy oborů spíše techničtějšího typu. Fakt, že etika má hodně společného jak s morálkou, tak i s vírou a církví nám může lehce dokázat kodex, který vytvořil The Computer Ethics

---

³² The branch of ethics that focuses on the relationship between the creation, organization, dissemination, and use of information, and the ethical standards and moral codes governing human conduct in society.

³³ Informační etika. In: *Wikisofia* [online]. 2014 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/index.php/Informa%C4%8Dn%C3%AD_etika

³⁴ FLORIDI, Luciano. The ethics of information. Oxford University: Oxford University Press, 2013, s. 19-29. ISBN 978-0-19-964132-1.

Institute.³⁵ Tento kodex je jakousi kopií deseti přikázání přizpůsobených pro IT potřeby. Jeho přeložené znění tedy je:

- Nepoužiješ počítače ke škodě jiného. K tomuto bodu uveďme jako příklad hackerství všeobecně, které je jako trestná činnost uváděné nejčastěji.
- Nebudeš ničivě zasahovat do práce druhých lidí. Například v situaci, kdy bychom našli kolegův počítač volně přístupný a smazali bychom mu důležité soubory.
- Nebudeš slídit v souborech jiných lidí. Najdeme-li například něčí usb disk nebudeme ho okamžitě prohledávat za účelem zneužití nebo obohacení se na nalezených souborech, programech nebo dokumentech.
- Nepoužiješ počítače ke krádeži. Krádeží v tomto případě může být jakýkoliv druh pirátství nebo přímo krádež peněz z cizích účtů v bance.
- Nepoužiješ počítače pro křivé svědectví. Tento bod je vcelku diskutabilní, neboť jediná možnost jak bychom mohli křivě svědčit přes počítač je v případě, že bychom videohovorem rozmlouvali s policií nebo na něm svoje napsání doznali a zaslali mailem.
- Nepoužiješ nebo nepořídíš kopii softwaru, který jsi nezaplatil(a). Klasický případ pirátství, ale objektem krádeže může být i kopie dílu televizního seriálu nebo naskenovaná kniha.
- Nepoužiješ neoprávněně počítačového zdroje jiných lidí. V tomto bodě se jedná o zneužití hardwaru jiného uživatele ať už s jeho vědomím nebo bez něj například formou hacnutí a následného zneužití k různým účelům.
- Nepřivlastníš si intelektuální dílo jiného. Což by bylo zároveň v rozporu s autorským zákonem.
- Budeš přemýšlet o společenských následcích programu, který jsi stvořil/a. Nad tímto bodem se musí často zamýšlet například programátoři hlavně akčních her, zdali v jejich hrách není moc násilí případně rasové nesnášenlivosti nebo sexuálního násilí a jak by na ni mohli reagovat následně hráči.
- Budeš používat počítače ohleduplně a s úctou. Jedná se spíše o doporučení, aby uživatel nezapomněl, že je třeba počítač nepřetěžovat nebo pokud jsme na cizím počítači, že nemáme například ve vzteku mlátit do klávesnice.³⁶

---

³⁵ Ten Commandments of Computer Ethics. *Computer Ethics Institute* [online]. () [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://computerethicsinstitute.org/publications/tenccommandments.html>

³⁶1. Thou Shalt Not Use A Computer To Harm Other People.

2. Thou Shalt Not Interfere With Other Peoples Computer Work.

Z kontextu lze například vyčíst, že je kladen důraz na ochranu soukromí uživatelů, ale také na jejich majetek jako takový ať už hmotný nebo duševní, takže podporuje autorský zákon. Podobně je tomu i u kodexu, který vytvořila Asociation for Computing Machinery (ACM). Jeho hlavními myšlenkami jsou:

- společenská prospěšnost a neublížení,
- spravedlnost a slušnost,
- ochrana vlastnických práv,³⁷

Výše zmíněné kodexy se věnují spíše počítačům a práci s nimi, nicméně spousta informací ne – li většina se dnes pohybuje spíše na internetu než v počítačích uživatelů. Na ty bývají ostatně prováděné útoky právě díky přístupu k internetu. Pro globální síť tedy existují takzvané zásady síťové etiky (Netiquette, která definují správné způsoby uživatelů internetu. Původních pravidel bylo deset v tomto podání.³⁸

- Nezapomínej na člověka.
- Dodržuj ty samé hodnoty, jaké by si dodržoval ve skutečném životě. Jinými slovy nedělejme ze sebe někoho jiného, než jsme ve skutečnosti.
- Nezapomínej, že jsi v cyberspace. Toto je spíše varování, že cokoliv, co vidíme nebo slyšíme v cyberspace není nutně reálné.
- Respektuj časové pásmo a čas ostatních lidí – u tohoto bodu půjde v praxi převážně o komunikaci přes internet ať už audiovizuální nebo formou textu, aby bylo respektováno, že příjemce neodpoví ihned neboť jsou u něj 3 hodiny ráno, zatímco v našem časovém pásmu 3 hodiny odpoledne.
- Dbej na svou dobrou online pověst. Je na každém jednotlivci, jak se bude chovat v online světě.

---

3. Thou Shalt Not Snoop Around In Other Peoples Computer Files.

4. Thou Shalt Not Use A Computer To Steal.

5. Thou Shalt Not Use A Computer To Bear False Witness.

6. Thou Shalt Not Copy Or Use Proprietary Software For Which You have Not Paid.

7. Thou Shalt Not Use Other Peoples Computer Resources Without Authorization Or Proper Compensation.

8. Thou Shalt Not Appropriate Other Peoples Intellectual Output.

9. Thou Shalt Think About The Social Consequences Of The Program You Are Writing Or The System You Are Designing.

10. Thou Shalt Always Use A Computer In Ways That Insure Consideration And Respect For Your Fellow Humans.

³⁷ ČINČERA, Jan. Informační etika: Syllabus k bakalářskému studiu informační vědy. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2002, s. 22. ISBN 80-210-2981-1

³⁸CORE RULES OF NETIQUETTE. *Albion* [online]. 1990 - 2011 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.albion.com/netiquette/corerules.html>

- Poděl se o získané znalosti – tento bod kodexu nám připomíná, že online svět nám má sloužit nejen pro zábavu a komunikaci, ale může sloužit i jako shromaždiště podnětů, k čemuž můžeme sami přispět.
- Udržujte diskuze v rámci slušnosti. S tímto problémem se můžeme setkat relativně často obzvláště na stránkách internetových deníků
- Respektujte soukromí jiných lidí – neměli bychom tedy například obtěžovat jiné uživatele nevhodnými dotazy,
- Nezneužívejte, jakkoliv svoji moc. Neměli bychom například jako administrátor stránky mazat komentář v diskuzi, který je po morální stránce v pořádku a nikoho se nedotýká, jenom proto, že s ním nesouhlasíme.
- Buďte tolerantní k chybám ostatních lidí. Jako příklad si opakovaně uvedme diskuze na internetových portálech, kde se lidé zeptají na radu ohledně nějakého jejich problému a často se jim místo odpovědi dostane výtky ostatních uživatelů, že s oním dotazem má jít do jiné skupiny nebo vlákna diskuze. Extrémem jsou výpady ze strany diskutérů pod různými články ohledně gramatiky ostatních diskutérů. Tyto výpady mnohokrát eskalují do slovních přestřelek za použití vulgarismů.³⁹

Tato pravidla se nicméně postupem času rozšířila a dne můžeme nalézt pravidla skoro pro vše: internet, media, mobilní zařízení, vzdělání, bezpečnost, business, email, video.⁴⁰

S informacemi pracují i media a tisk, proto zřejmě nebude překvapením, že existuje i novinářský kodex, jehož hlavní myšlenkou je šíření pravdivých informací, přičemž by nemělo dojít k narušení soukromí osob a ani jejich diskriminaci, například vzhledem k jejich rase nebo vyznání víry. Novinářský kodex je nicméně důkazem, jaký rozdíl panuje mezi teorií a praxí, což lze vidět například v ČR v příkladu bulvárního tisku. S informacemi se pracuje i v knihovnách a informačních centrech, které mají své vlastní kodexy a postupy.⁴¹ Ze všech výše zmíněných kodexů a pravidel se dá vyčíst několik společných zásad, které jsou ovšem častokrát v rozporu:

---

³⁹ Rule 1: Remember the Human

Rule 2: Adhere to the same standards of behavior online that you follow in real life

Rule 3: Know where you are in cyberspace

Rule 4: Respect other people's time and bandwidth

Rule 5: Make yourself look good online

Rule 6: Share expert knowledge

Rule 7: Help keep flame wars under control

Rule 8: Respect other people's privacy

Rule 9: Don't abuse your power

Rule 10: Be forgiving of other people's mistakes

⁴⁰ *Netiquette* [online]. 2017 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.netiquette.xyz/netiquette-rules.html>

⁴¹ Viz. Kapitola 3

- *Informace by měli být volně šířeny.*
- *Šíření informací by nemělo pro nikoho znamenat újmu.*
- *Npravdivé informace by neměly být šířeny.*
- *Generovat nové informace je žádoucí.*
- *Každý je odpovědný za důsledky svého jednání v informační oblasti.*⁴²

Tyto zásady mají za následek vznik určitých práv lidí, jako například právo na informace nebo soukromí, která jsou obsažena ať už ve stěžejní listině základních lidských práv a svobod nebo jiným za tímto účelem vytvořeným zákonem (např. autorský zákon).

1.4.3 Problémy informační etiky

Informační etika se nezabývá pouze prací s informacemi z praktického hlediska, ale zajímá se také o globální vývoj a vlivy, které působí na informační společnost. Etické problémy se mohou dle Johna Laddla dělit na mikro- a makro-etické problémy.⁴³

Mikroetickými problémy je myšleno hlavně chování jednotlivců nebo lépe řečeno uživatelů počítačů, internetu a kyber světa celkově. Konkrétněji jde většinou o nesprávné způsoby, jak zacházet a pracovat s informacemi.⁴⁴ American Society for Information Science v roce 1984 identifikovala mezi jinými tyto problém⁴⁵

- stahování,
- soukromí (úmyslné či nechtěné zveřejnění dat),
- copyright (duševní vlastnictví, sdílení software atp.),
- stanovení cen (v konkurenčním prostředí),
- počítačová kriminalita,
- zabezpečení (ochrana hesel atd.),
- intelektuální a akademická svoboda,

⁴² ČINČERA, Jan. Informační etika: Sylabus k bakalářskému studiu informační vědy. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2002, s. 24. ISBN 80-210-2981-1

⁴³ CAPURRO, R., 1985. Moral issues in information science. Journal of Information Science. B.m.: BOWKER-SAUR LTD, MAYPOLE HOUSE, MAYPOLE RD, E GRINSTEAD, W SUSSEX, ENGLAND RH19 1HH, 1.1., roč. 11, č. 3, s. 113–123 [vid. 15. červen 2014]. ISSN 0165-5515. – dostupné z: <http://www.capurro.de/moral.htm>

⁴⁴ WIKIPEDIA CONTRIBUTORS, 2014. Information ethics. Wikipedia, The Free Encyclopedia [online] [vid. 12. červen 2014]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Information_ethics&oldid=592993932

⁴⁵ CAPURRO, R., 1985. Moral issues in information science. Journal of Information Science. B.m.: BOWKER-SAUR LTD, MAYPOLE HOUSE, MAYPOLE RD, E GRINSTEAD, W SUSSEX, ENGLAND RH19 1HH, 1.1., roč. 11, č. 3, s. 113–123 [vid. 15. červen 2014]. ISSN 0165-5515. – dostupné z: <http://www.capurro.de/moral.htm>

- tok dat napříč zeměmi,
- vztahy s klientem,
- vztahy zaměstnavatele / zaměstnance,
- kariérní cesty,
- tajení a falšování informací,
- makroetické problémy.⁴⁶

Makroetika se na druhou stranu zabývá vlivem informačních médií na společnost. Obecnější definici nabízí Ladd, který říká, že jde o morální posuzování norem, praktik, institucí a zákonů, které jsou budovány na bázi mikroetiky.⁴⁷

Základními tématy, tedy problémy, které lidstvo trápí díky vlivu informačních médií, jsou:

- „*soukromí jednotlivce*“ – např. stalking
- „*přesnost informací*“ - problematika hodnověrnosti jednotlivých článků wikipedie
- „*vlastnictví informací*“ - sdílení softwaru nebo jiných dat
- „*přístupnost informací*“⁴⁸ - např. omezení určitých informací režimem státu (například Rusko nebo Severní Korea)

Se stalkingem se zase tolik často nesečkáváme a slýcháváme o něm spíše ze zpráv nebo příběhů. Hlavním problémem tohoto problému je častá bezmoc oběti. Ať už jsme sledováni elektronicky nebo dotyčnou osobou konkrétně, nevíme často kdy a kde se tak stává. V případě například nepříjemných telefonátů se navíc oběti dostávají do psychického stresu. Jediným řešením v takových případech, je dle autora požádat o pomoc policii České republiky.

---

⁴⁶ - Downloading,

- Privacy (deliberate or inadvertent disclosure of files/data),
- Copyright (software privacy, intellectual property, etc.),
- Pricing (competition),
- Computer Crime Public/Private Sector (fee paid, free goods, subsidy, etc.),
- Client Relationships,
- Employer/Employee Relationships,
- Concealing or Falsifying Information (felonious actions),
- Security (protection of passwords, IDs, etc.),
- Intellectual/Academic Freedom,
- Career Paths/Job Security/Tenure,
- Transborder Data Flow,

⁴⁷CAPURRO, R., 1985. Moral issues in information science. Journal of Information Science. B.m.: BOWKER-SAUR LTD, MAYPOLE HOUSE, MAYPOLE RD, E GRINSTEAD, W SUSSEX, ENGLAND RH19 1HH, 1.1., roč. 11, č. 3, s. 113–123 [cit. 15. 10. 2016]. ISSN 0165-5515. – dostupné z: <http://www.capurro.de/moral.htm>

⁴⁸ Společenské dopady informačních technologií. *Wikisofia* [online]. 2014 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/index.php/Spole%C4%8Densk%C3%A9_dopady_informa%C4%8Dn%C3%ADch_tehnologi%C3%AD#cite_ref-2

Přesnost informací je v současné době spojena často s pojmem dezinformování neboli uvádí nepravdy nebo polopravdy. S takovým jednáním se často setkáváme v prostředí internetu i televize, kdy mohou dvě různé zpravodajské služby hovořit o stejné problematice, ale každá jinak. Důvodem může být i politický tlak v dané zemi, jak jsme mohli vidět v případech reportáží o anexi Krymu.

Vlastnictví informací je spojeno spíše s problémem softwarového pirátství. Ačkoliv někteří vývojáři dávají své produkty lidem zdarma. Jako příklad si uveďme počítačové hry ve formě free to play.⁴⁹ Právě v oblasti počítačových her dochází k velkým případům pirátství, kdy hackerské skupiny prolamují zabezpečení nově vydaných her a ty poté sdílí prostřednictvím různých fór na internetu. Vývojářské společnosti tak trátí velké zisky. Ačkoliv za softwarové pirátství se udělují peněžité tresty i tresty odnětí svobody, ne vždy se daří pachatele vypátrat. Jedním ze základních problémů sdílení jsou také různá uložiska, kam lidé soubory nahrávají.⁵⁰ Možnost kontroly těchto uložišť jsou dosti omezené a softwarové pirátství je poté snadnější. Jako příklad si uveďme starší aféru s majiteli serveru Megaupload.com, kteří byli obvineni z porušování autorského zákona v důsledku čehož způsobily majitelům autorských práv újmu ve výši 10 miliard korun.⁵¹

Poslední výše uvedené téma je natolik obsáhlé, že bychom o něm zajisté mohly napsat desítky stran. Hlavními částmi tohoto problému jsou informační negramotnost spojená se zákazy režimu, například v zemích uvedených výše. Pokud jsou obyvatelé natolik chudí, že si nemohou pořídit počítač, nemůžeme předpokládat, že budou schopní si ověřovat informace i z jiných zdrojů, než z těch, které řídí vláda. Zároveň také není vyloučeno, že ačkoliv by měli dostatek prostředků k pořízení například počítače, budou pro ně státem neschávané webové stránky nepřístupné. V takových případech nelze udělat žádná konkrétní protipatření a zlepšit stávající situaci, pokud si to tamější režimy nebudou přát.

---

⁴⁹ Formát her, kdy vývojáři dají hru hráčům zdarma a vydělávají poté na nákupech různých herních předmětů a vylepšení, které si lidé v rámci hry koupí za reálné peníze.

⁵⁰ V případě České republiky například Uložto.cz

⁵¹ Američané zavřeli Megaupload. Hackeri oplatili masivním útokem. *Technet.cz* [online]. Praha: iDnes.cz, 2012 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/ameriane-zavreli-megaupload-hackeri-oplatili-masivnim-utokem-p7w-/sw_internet.aspx?c=A120119_221731_sw_internet_vse

1.5 Citační etika

Citační etika jak název napovídá je obor týkající se citací. Citace je definována Cambridžským slovníkem⁵² (Cambridge Dictionary) jako slovo nebo část textu, převzaté z psané práce.⁵³

Podle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy se bibliografickou citací rozumí „*Formalizovaný údaj o dokumentu, který autor bezprostředně použil při přípravě své práce. Odkazy na citovaný dokument jsou v textu uvedeny formou číselných ukazatelů nebo zkrácených citací (první údaj bibliografické citace a datum vydání, např. Novák 1998).*“⁵⁴

Bratková v jedné z metodických příruček uvádí, že „*Citace je krátká forma bibliografického záznamu umístěná buď v závorkách uvnitř textu citujícího dokumentu, nebo připojená jako poznámka na straně textu pod čarou, na konci textu kapitoly nebo na konci celého textu dokumentu. Citace slouží jednak k rychlé identifikaci dokumentu, ze kterého autor vybral a použil citát, parafrázovanou myšlenku apod., jednak k přesnému určení umístění citátu, parafrázované myšlenky apod. v rámci zdrojového (citovaného) dokumentu.*“⁵⁵

Citace dělíme na přímé a nepřímé.

„*Přímou citací se rozumí doslovné převzetí části cizího textu do textu seminární, bakalářské nebo jiné akademické práce. Přímá citace může být krácena (pomocí výpustky „(...)“ uprostřed textu), mírně upravena (např. náhrada velkého a malého písmene, viz výše) nebo graficky zvýrazněna. Citovaný text je třeba také graficky odlišit, nejčastěji pomocí uvozovek, případně formátováním odstavce či písma. V závěrečných pracích by se přímé citace měly objevovat jen sporadicky (např. definice, které mezi sebou srovnáváme, apod.).*“

---

⁵² Citation. In: Cambridge Dictionary [on-line]., [cit. 22.3.2017]. Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/citation>

⁵³ a word or piece of writing taken from a written work:

⁵⁴ Bibliografická citace. In: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [on-line]. [cit. 22.3.2017]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000349&local_base=KTD

⁵⁵ BRATKOVÁ, Eva. (zprac.). Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací [online]. Verze 2.0, aktualiz. a rozšíř. Praha : Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2008-12-22 [2008-12-30]. 60 s. (PDF). Dostupný z WWW: <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.

„Oproti tomu nepřímá citace je rovněž převzetí cizí myšlenky do vlastního textu práce, ale nikoli doslovně, nýbrž prostřednictvím např. myšlenkové zkratky, za využití bohaté slovní zásoby.“⁵⁶ Takový druh citace nazýváme parafrází.

S pomocí při vytváření citací můžeme využít různé generátory citací. V České republice je nejvíce propagovaným generátor na webových stránkách Citace.com. Ten umožňuje například i implementaci do internetového prohlížeče nebo textového editoru Microsoft Word. Přihlásit se uživatel může i skrze přihlašovací údaje svojí školy, pokud má tato s portálem uzavřenou dohodu. Samozřejmostí je ukládání citací pro pozdější využití nebo případné škatulkování. Portál přitom vychází z aktuální verze normy ČSN ISO 690. Dalšími generátory v České republice jsou:

- Generátor citací vydavatelství VŠCHT
- Citování obrázků – DUMy

Podle České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy se citační etikou rozumí *„Etické normy týkající se citování ve vědecké komunikaci. Všeobecně uznávaným principem citační etiky je morální povinnost autora publikované vědecké práce uvést v této práci ty výsledky svých myšlenkových předchůdců, na které ve své práci bezprostředně a vědomě navázal, a odlišit zřetelně své vlastní výsledky od výsledků jiných autorů. Za tímto účelem má autor práce těchto svých předchůdců citovat, zejména pak ty práce, jejichž výsledků využil (konstruktivní citace). Na druhé straně není správné spekulativně zatěžovat vědecké práce prestižními citacemi, jako jsou některé nekonstruktivní autoritativní citace a nekonstruktivní autocitace.“*⁵⁷

Citační etiku tedy můžeme interpretovat jako soubor morálních pravidel, dle kterých by se měl jednotlivec řídit, aby přiznal zásluhu jiným autorům, z jejichž textu čerpá. Do citační etiky můžeme rovněž zařadit tvorbu samotných citací, neboť ta často bývá spojena s problémy. Nejčastějšími uživateli citací jsou přitom jednotlivci z řad odborné veřejnosti nebo studenti v rámci školní výuky a závěrečných prací.

Výše jsme si uvedli, že žijeme v informační společnosti, přičemž jedním z jejích znaků je nárůst dat a informací. S tímto nárůstem je logické předpokládat, že se navýšila i potřeba tyto

---

⁵⁶ Metodická pomůcka ke zpracování závěrečných prací: Závazné pokyny a doporučení pro seminární, bakalářské, diplomové a jiné závěrečné práce na TF JU. 1. vyd. České Budějovice : Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích , 2010, str. 30, dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/statni-zaverecne-zkousky/metodicka-pomucka-ke-zpracovani-zaverecnych-praci-1>

⁵⁷ŠVEJDA, Jan. Citační etika. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000364&local_base=KTD.

informace sdílet, a to nejen prostřednictvím médií a internetu, ale právě také prostřednictvím různých odborných prací a publikací. V důsledku toho by měla vzrůst i potřeba využívání citací ať už přímých, nebo nepřímých.

Citování je přitom etickou otázkou každého jednotlivce a je na svědomí každého, jakým způsobem a v jaké míře cituje. Všeobecně je ovšem stanoveno, že je žádoucí citovat jakoukoliv cizí myšlenku nebo práci, která nemá všeobecně známou podstatu ať už pomocí přímé citace nebo parafráze.

Jedním z nejzávažnějších prohřešků proti citační etice je plagiátorství. Zbíral definuje plagiátorství jako „*každý případ, kdy se osoba vědomě, ať už přímo či nepřímo, za jakýmkoliv účelem, uchýlí k publikované či nepublikované práci někoho jiného s cílem prohlašovat ji za svoji vlastní.*“⁵⁸

Kolektiv autorů Šedinová, Nedomová a Křivánek ve své metodické příručce uvádějí další nejčastější provinění vůči citační etice:⁵⁹

- citování díla, které v práci není použito (Tato praktika se využívá z důvodu, aby práce působila hodnověrněji a více vědecky tím, že odcitujeme díla kapacit oboru, aniž bychom jejich dílo v práci použili.)
- necitování (Tento problém může být způsoben pohodlností těch, kteří by dílo citovat měli. Druhý důvod může být, že autor chce vydávat dílo za vlastní a doufá, že se na převzetí textu nepřijde.)
- citování vlastních děl, která nemají souvislost s novým dílem (Účelem tohoto citování je propagace vlastních děl, za účelem pokusit se zaujmout a přimět tak třeba čtenáře ke koupi nové knihy. Tento problém se nazývá také autocitace.)
- Nepřesné citování (I přesto, že se jedná o problém, není nutné ho považovat za natolik závažný jako například necitování, neboť v tomto případě je projevena alespoň snaha o provedení citace. Špatná citace nicméně může vést k nalezení úplně jiného zdroje nebo žádného zdroje, což může založit domněnku o nepravdivosti předkládané informace.)

Kromě posledního problému je možné všechny prohřešky proti etice označit za úmyslné. Jen těžko si lze představit, že někdo vloží do práce citaci díla kapacity v oboru, které nečetl

---

⁵⁸ ZBÍRAL, R. Příručka psaní seminárních a jiných vysokoškolských odborných prací, s. 13.

⁵⁹ ŠEDINOVÁ, Petra - NEDOMOVÁ, Martina - KŘIVÁNEK, Petr. Jak správně citovat [online]. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006 [cit. 2017-05-03]. Elportál. Dostupné z: <<http://is.muni.cz/elportal/?id=702636>>. ISSN 1802-128X.

omylem nebo odkazuje na svoje vlastní práce, aniž by si toho byl vědom. V případě necitování se o neúmyslném prohřešku nedá mluvit vůbec.

Jak se ovšem tyto problémy citační etiky dají řešit? Nejsnadněji se dá vyřešit nepřesné citování. Existují různé kurzy, ve kterých je možné se naučit správně citovat nebo si tuto dovednost osvěžit. Cvičením poté odpadne chybovost v citacích, přičemž záleží na jednotlivci, jak bude tuto dovednost často trénovat. Druhým řešením je využití zmíněných generátorů citací, které po doplnění polí vyřeší za uživatele složení celé citace.

U autocitací není skoro možné pokoušet se o napravení, neboť se jedná hlavně o morální prohřešek každého jedince a záleží pouze na něm, jak se k tomuto postaví. Pokud je někdo toho názoru, že jeho knihy jsou tím nejlepším, co může v daném oboru nalézt, těžko ho někdo přesvědčí o opaku. V případě, že bude citovat svoje knihy, které nemají s tématem nic společného může být dotyčnému maximálně kolegy nebo oponentem naznačeno, že je to neprofesionální chování.

U problému citování kapacit, je problém o to komplikovanější, že pokud práci nečte odborník, který si bude vědom, že i přes citaci text neodpovídá citovanému originálu, nemá normální čtenář šanci tento podvod odhalit. Stejně jako v případě autocitací, je tak pouze na svědomí dotyčného, jak se zachová a jen velmi těžko mu může být uložen trest.

Ze všech problémů se největší pozornost věnuje případům, kdy autor necitoval řádně v rámci svojí práce a pokoušel se cizí práci vydávat za vlastní, čímž se dopouštěl plagiátorství, které je trestné. Existují proto systémy, které jsou schopny odhalit převzaté úryvky z cizích děl, načež se zjišťuje, zdali byly tyto kusy citovány nebo ne. Nejčastěji se tento proces využívá v rámci závěrečných prací studentů vysokoškolských škol. Pokud se podvod objeví, řeší ho komise konkrétní školy na základě svých vnitřních stanov. Prokáže-li se, že šlo o neúmyslné opomenutí, může vyjít viník i bez trestu nebo s napomenutím. V případě prokázání úmyslného plagiátorství hrozí až vyloučení ze studií.

1.6 Creative commons

Ke knihovnám neodmyslitelně patří dodržování autorského práva. U nás jsou autoři chráněni konkrétně zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, který Parlament České republiky přijal 7. dubna 2000 a který nabyl účinnosti dnem 1. prosince roku 2000⁶⁰.

---

⁶⁰ O právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: . Česká republika: Parlament České republiky, 2000, ročník 2000, číslo 121.

Autorský zákon nicméně není jedinou možností autorů, jak chránit své dílo a dávat ho dále k dispozici svým čtenářům. Mluvíme zde o řadě licencí známých pod anglickým pojmem Creative Commons, který bychom v případě nutnosti mohli přeložit jako „tvůrčí společenství“. U nás i jinde ve světě se nicméně ponechal původní název. Název Creative Commons se přitom používá jak pro licence samotné, tak pro instituci, která je vymyslela. Tato organizace byla založena roku 2001. V představenstvu zasedají vědci, technologové, právníci a investoři. V prosinci 2002 byla vydána první sada autorských licencí zdarma pro veřejnost. V roce 2009 přešla Wikipedia na režim sdílení svého obsahu skrze tyto licence. Do roku 2009 bylo zaregistrováno přibližně 350 milionů prací a děl⁶¹. Samotná organizace na svých stránkách uvádí, že pomáhá legálně sdílet znalosti a kreativitu k vybudování spravedlivějšího, přístupnějšího a inovativního světa.⁶²

V České republice máme vlastní web, který se licencím Creative Commons věnuje s názvem Creative Commons Česká republika.⁶³ Ty mají od roku 2008 také svoje facebookové stránky⁶⁴ nebo Twitter. Na tomto webu i facebookové stránce je uvedeno, že autory celého tohoto projektu jsou organizace Iuridicum Remedium, Ústav práva a technologií Masarykovy univerzity a Národní technická knihovna.

Licence Creative Commons používají dva základní prvky pro nakládání s dílem, které určují jestli dojde u díla ke změně nebo ne:

- „Právo dílo šířit (z angl. Share). Tento symbol je společný pro všechny typy CC licencí. Vyjadřuje, že licencovaného dílo je možné šířit, tzn. Kopírovat, distribuovat a sdělovat veřejnosti. Zároveň lze dílo zařadit do souborného díla (např. časopis, sborník) a jako jeho součást jej v nezměněné podobě šířit dál.“
- „Právo dílo upravovat (z angl. Remix). Licence s tímto symbolem opravňuje uživatele k pozměňování či doplňování díla. Umožňuje také celé licencované dílo nebo jeho část zpracovat s jiným dílem. Příkladem úprav může být např. dramatizace, překlad, úprava digitálních fotek, zhudebnění nebo remixování hudebních“

Ačkoliv licence jsou různé, mají několik společných charakteristik:

- umožňují dílo šířit dále,

---

⁶¹ History. Creativecommons [online]. Los Angeles: Creative Commons Corporation [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <https://creativecommons.org/about/history/>

⁶² What we do: What is Creative Commons? Creativecommons [online]. Los Angeles: Creative Commons Corporation [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <https://creativecommons.org/about/>

⁶³ Creative Commons Česká republika [online]. Česká Republika, 2017 [cit. 2017-02-05]

⁶⁴ Creative Commons Česká republika. In: Facebook [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/> <https://www.facebook.com/Creative-Commons-%C4%8Cesk%C3%A1-republika-199676156709107/>

- v případě jejich užití je autor, který dílo užije povinen uvést údaje o původním díle jako např. autora, název atd.,
- pokud je dílo dále šířeno musí být připojen URL odkaz na Creative Commons licenci
- licence se nedají odvolat. Autor nemusí své dílo s licencí nadále zveřejňovat, ale tato skutečnost se nevztahuje na dříve získané kopie a modifikace jeho díla,
- licence zaniknou, pokud dojde k porušení licenčních podmínek ze strany nabyvatele. Pokud se důvod pro porušení licence napraví nebo odstraní do 30 dnů, licence se automaticky obnoví.⁶⁵

Licence Creative Commons vznikají kombinací 4 základních prvků. Ty popisují, která práva budou nadále patřit autorovi díla a jakých se vzdá ve prospěch svých potenciálních čtenářů.

- Creative Commons – Attribution (přisouzení, zkratka BY): Touto licencí umožňuje majitel autorských práv potenciálním zájemcům své dílo dál rozmnožovat, rozšiřovat a vystavovat dílo samotné a z něj odvezená díla. Vždy ale musí být uveden autor původního díla.
- Creative Commons – Noncommercial (nekomerční, zkratka NC): - Touto licencí umožňuje majitel autorských práv potenciálním zájemcům své dílo dál rozmnožovat, rozšiřovat a vystavovat dílo samotné a z něj odvezená díla. Musí tak být ovšem činěno pouze pro nevýdělečné účely.
- Creative Commons – No Derivative Works (ND): Touto licencí umožňuje majitel autorských práv potenciálním zájemcům své dílo dál rozmnožovat, rozšiřovat a vystavovat dílo samotné a v původní podobě. Nesmí být sdílena díla, jakkoliv z něj odvozená.
- Creative Commons – Share Alike (zachování licence, zkratka SA): Touto licencí umožňuje majitel autorských práv potenciálním zájemcům své dílo dál rozmnožovat, rozšiřovat a vystavovat díla pouze za podmínek identické licence. Pokud uživatel použije například obrázek, který bude mít licenci požadující jeho sdílení v nezměněné formě, musí uživatel tento obrázek sdílet se stejnou licencí.⁶⁶

Každý prvek má zároveň svou vlastní značku

---

⁶⁵ Licenční prvky. *Creative Commons Česká republika* [online]. Česká republika, 2017 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/licence-cc/licenčni-prvky/>

⁶⁶ Licensing types. *Creativecommons* [online]. Los Angeles: Creative Commons Corporation [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <https://creativecommons.org/share-your-work/licensing-types-examples/>

Obrázek 1- označení pro právo sdílet dílo, dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/wp-content/share2.png>

Obrázek 2- označení pro právo dílo upravovat, dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/wp-content/remix1.png>

Obrázek 3- označení licencí Creative Commons, dostupné z: <https://knihovna.cuni.cz/wp-content/uploads/CC-konrektne.png>

Všechny prvky licencí se v závěru zkombinují, a tak vzniknou konečné licence. Jejich přehled znázorňuje následující tabulka.

Označení licence	Práva		Povinnosti			Název licence
BY						Uveďte původ
BY-SA						Uveďte původ – Zachovejte licenci
BY-ND						Uveďte původ – Nezpracovávejte
BY-NC						Uveďte původ – Neužívejte komerčně
BY-NC-SA						Uveďte původ – Neužívejte komerčně – Zachovejte licenci
BY-NC-ND						Uveďte autora – Neužívejte komerčně – Nezpracovávejte

Obrázek 4- Přehled licencí Creative Commons dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/licence-cc/varianty-licence/>

Pro zajímavost si uveďme, že pokud bychom chtěli najít nějaké dílo s licencí Creative Commons existují webové stránky <https://search.creativecommons.org/>, které se vydávají za vyhledávač. Na těchto stránkách je rubrika k vyplnění s možností, jestli chceme dílo užít nebo modifikovat. Pod těmito možnostmi je několik ikon různých webových stránek, které licence Creative Commons nabízejí. Na konci stránky je nicméně upozornění, že výše uvedený nástroj není plnohodnotným vyhledávačem. Důvodem je skutečnost, že neexistuje žádný ucelený seznam všech děl pod záštitou Creative Commons. Stránka má tedy sloužit jako sjednocující portál pro vyhledávání na uvedených stránkách jako jsou například Google, Flickr, YouTube nebo Wikimedia Commons.

Ohledně využití licencí Creative Commons si autor této práce dovoluje odkázat na výzkum paní Zdeňky Kokošové, která se zaměřila na povědomí knihoven v České republice o těchto licencích a jejich využití a propagaci.⁶⁷ Autorka této studie oslovila za tímto účelem 252 knihoven s návratností 64 knihoven, kterým položila celkem 17 otázek zaměřených na licence Creative Commons a jejich využití v knihovnách. Sama autorka v závěru své práce

⁶⁷ KOKOŠOVÁ, Zdeňka. *Průzkum o CC licencích a jejich využití v knihovnách: výzkumná zpráva*. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 2010. Výzkumná zpráva. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/wp-content/uploads/Zdenka-Kokosova-Pruzkum-o-CC-licencich-a-jeho-vyuziti-v-knihovnach.pdf>

uvádí, že „Průzkum ukázal, že znalost o CC licencích je většinou povrchní, jen malá část oslovených knihoven zná Creative Commons tak dobře, aby je používala. Mimo jiné se ale podařilo zjistit, že existují i další digitální knihovny, kde se vyskytují CC licencovaná díla. Dále jsme si mohli projít různé názory na problematiku CC licencí a také se potvrdila možnost, že rozesláním dotazníku do knihoven se uskutečnila propagace.“

Mohli bychom tedy říci, že i povědomí o těchto licencích v českých knihovnách není velké a jejich využití minimální. Z průzkumu na druhé straně vyplynul zájem knihoven o tyto licence a jejich možné využití do budoucna.

Jako příklad užití licencí Creative Commons si uveďme webové stránky knihoven. Na těchto stránkách využívají knihovny například převzaté obrázky, které mají některou z výše uvedených licencí. Samotné informace na webu ať už jsou to články zaměstnanců knihovny, upozornění na různé akce pořádané knihovnou, hostování výstav nebo reportáže z proběhlých akcí města nebo samotné knihovny, jsou považovány za duševní vlastnictví knihovny. Některé knihovny přitom využívají výše uvedených licencí. V zahraničí je jednou z takových knihoven Berkleyho knihovna univerzity v Kalifornii (Berkley Library University od California). Ta na svých stránkách uvádí, že veškerý obsah vytvořený v knihovně, u kterého je univerzita držitelem autorských práv, je přístupný pod licencí Creative commons za podmínek, že dílo nebude dále šířeno pro komerční účely, a bude vždy uveden autor původního díla. Knihovna rovněž upozorňuje, že díla zveřejněná pod licencí Creative Commons, jsou speciálně označena značkou. Díla bez těchto označení nejsou duševním vlastnictvím knihovny.⁶⁸ Můžeme tedy říct, že se jedná o další službu čtenářům a uživatelům internetu, kdy knihovna nabízí svou práci k šíření dále za určitých podmínek. Jedná se tak o přidanou hodnotu každého jejich článku, který neslouží už pouze pro informování, ale může být užítý dále.

Na tomto místě je vhodné se zaměřit na etickou stránku těchto licencí. Je nesporné, že snaha autorů o šíření svého díla formou těchto licencí, které jsou srozumitelné a s pevně danými pravidly je chvályhodná. Z etického hlediska na této snaze není nic závadného nebo dokonce trestného. Dobrá vůle autorů děl může být nicméně lehce zneužitelná. Výše jsme si uvedli, že neexistuje žádný seznam děl využívajících licence Creative Commons. Tedy nemůže existovat ani seznam jejich citací. Publikovaná díla tak mohou být například zneužívána komerčně ačkoliv si to majitel licence nepřeje. Takové jednání za účelem například vlastního obohacení můžeme považovat za silně neetické a nemorální. Jedním

---

⁶⁸ Creative Commons. Berkley Library: University of California [online]. Berkley Library [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.lib.berkeley.edu/about/creative-commons>

z příkladů porušení licencí je soudní kauza v Německu, ve které uživatel internetu převzal fotografii pod licencí Creative Commons, aniž by uvedl autora a odkaz na licenci, která fotografii chrání. Tím porušil hned dvě podmínky licence. Autorka fotografie dala následně uživatele k soudu, který potvrdil práva autorky a nařídil uživateli zaplatit výlohy na soudní řízení a zákaz dalšího užívání fotografie.⁶⁹ Rozsudkem soudu se tak určil jistý mezník v historii těchto licencí, který dokazuje, že se nejedná pouze o jakési nástroje autorů pro zachování svých práv, ale plnohodnotné normy, které je třeba akceptovat a v případě nutnosti i právně vymáhat.

Pro autory se tak jedná o výtanou pomoc, neboť často dochází k porušování citační etiky, což je snadnější s nástupem digitalizace a samotný autorský zákon na jejich ochranu nestačí. Fakt, že k tomuto porušování dochází uvádějí i samotní knihovníci, jak vyplývá z dotazníkového šetření uvedeného níže.

---

⁶⁹ Rozsudek německého soudu: CC licence je potřeba respektovat!. *Creative Commons Česká republika* [online]. Česká republika, 2017 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/licence-cc/licencni-prvky/>

2 Informační instituce a etické kodexy

Výše jsme si definovali etiku a současnou společnost a předložili si problémy informační etiky. V informačních institucích se nicméně můžeme setkat i s jinými problémy týkající se etiky. Každá z institucí má z tohoto důvodu vlastní etický kodex, který by měl sloužit jako vodítko, jak tyto situace řešit, i když se nejedná přímo o manuály na konkrétní situace. Níže si předložíme tyto etické kodexy společně s definicemi jednotlivých institucí. Hlavním zájmem této práce jsou knihovny, takže těm je následně věnována větší pozornost.

Informační instituce definuje například Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy jako „*Instituce, která ukládá, zpřístupňuje, zpracovává a zprostředkovává informace.*“⁷⁰ V případě České republiky se tak jedná hlavně o:

- muzea,
- knihovny,
- archivy,
- informační centra,

V České republice jsou nejvíce zastoupeny první tři druhy institucí, přičemž každý druh má svůj vlastní systém hierarchie.

2.1 Muzea

Stejně jako knihovny mají i muzea svoji nadnárodní organizaci, která se nazývá Světová komunita muzeí (World Museum Community). Ta definuje muzea⁷¹ jako stálou nevýdělečnou instituci ve službách společnosti a jejího rozvoje, otevřenou veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení.⁷²

V České republice definuje muzea Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů č. 122/2000 Sb. Ten říká, že „*Muzeem je instituce, která získává a*

---

⁷⁰ MARVANOVÁ, Eva. Informační instituce. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-05-23]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000012721&local_base=KTD

⁷¹ Museum Definition. International councils of museums [online]. Paris: International Councils of Museums, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>

⁷² A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.

shromažďuje přírodniny a lidské výtvořy pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořy získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvořů vytvářív sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galerie je muzeum specializované na sbírku výtvarného umění.“⁷³

Výše uvedená organizace rovněž vytvořila etický kodex ⁷⁴, který byl přijat v roce 1986 a revidován v roce 2004. Stanovuje hodnoty a zásady sdílené mezi ICOM a mezinárodní muzejní komunitou. Jedná se o referenční nástroj přeložený do 38 jazyků a stanoví minimální standardy odborné praxe a výkonnosti pro muzea a jejich zaměstnance. V České republice byl oficiální překlad tohoto kodexu představen ve Sborníku materiálů, který vznikl po VII. Sněmu Asociace muzeí a galerií ČR konaného v říjnu 2013.

- *Muzea zajišťují ochranu, dokumentaci a propagaci přírodního a kulturního dědictví lidstva.*
- *Muzea, která spravují sbírky, je uchovávají v zájmu společnosti a jejího rozvoje.*
- *Muzea uchovávají významná svědectví za účelem získání a prohloubení vědomostí.*
- *Muzea přispívají k poznání, porozumění a využití přírodního a kulturního dědictví.*
- *Muzejní sbírky poskytují možnosti dalšího využití pro veřejnost.*
- *Muzea úzce spolupracují s komunitami, z nichž jejich sbírky pocházejí, a rovněž s komunitami, kterým slouží.*
- *Muzea se při své činnosti řídí zákonnými normami.*
- *Muzea jednají profesionálně.⁷⁵*

2.2 Archivy

Hlavní zastřešující organizací archivů je Mezinárodní rada archivů (International Council on Archives). Ta zastřešuje webový portál, který obsahuje definice archivní terminologie v různých jazycích (Multilingual Archival Terminology). Ten předkládá 12 různých definic

---

⁷³ Zákon č. 122/2000 Sb, o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. In: Sbířka zákonů. 12.05.2000. ISSN 1211-1244.

⁷⁴ Code of Ethics. International council of museums [online]. Paris: International Council of Museums [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/code-of-ethics/>

⁷⁵ Profesní etický kodex muzeí. *Asociace muzeí a galerií ČR* [online]. Hradec Králové: Asociace muzeí a galerií ČR, 2003 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: http://www.cz-museums.cz/web/deni_v_oboru/eticky-kodex-muzei

archivů společně s citacemi, odkud pochází⁷⁶. Jedna z nejucelenějších definic říká, že archiv jsou materiály vytvořené nebo přijaté osobou, rodinou nebo organizací, veřejnou nebo soukromou, při vedení svých záležitostí a uchované kvůli trvalé hodnotě obsažené v informacích, které obsahují, nebo jako důkaz funkcí a povinností tvůrce, zejména těch, materiálů udržovaných podle principů původu, původního pořádku a kolektivní kontroly nebo trvalé záznamy.⁷⁷ V České republice definuje archiv zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě. Ten definuje archiv jako „zařízení podle tohoto zákona, které slouží k ukládání archiválií a péči o ně“.⁷⁸

V České republice nicméně neexistuje etický kodex přímo pro archivy. Nejbližším podobným dokumentem je etický kodex pro restaurátory. Oproti tomu situaci ve světě řeší právě výše uvedená Mezinárodní rada archivů. Ta předložila svůj kodex, který byl přeložen do 24 jazyků, jejichž verze jsou dostupné ze stránek instituce. Překlad do Českého jazyka chybí.⁷⁹

- Archiváři by měli ochránit integritu archiválií a zaručit tak, že budou i nadále spolehlivým důkazem minulosti.
- Archiváři by měli hodnotit, vybrat a udržovat archivní materiál v historickém, právním a administrativním kontextu, a tak zachovat zásadu původu, zachovat a zdůraznit původní vztahy dokumentů.
- Archiváři by měli chránit pravost dokumentů během archivačního zpracování, uchovávání a používání.
- Archiváři by měli zajistit pokračující přístupnost a srozumitelnost archiválií.
- Archiváři by měli zaznamenávat a být schopni ospravedlnit své činy na archiváliích.
- Archiváři by měli propagovat co nejširší přístup k archivnímu materiálu a poskytovat nestrannou službu všem uživatelům.
- Archiváři by měli respektovat přístup i soukromí a jednat v rámci příslušných právních předpisů.

---

⁷⁶ Archives. Multilingual Archival Terminology [online]. Paris: International Council on Archives, 2017 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.cisra.org/mat/mat/term/64>

⁷⁷ Materials created or received by a person, family, or organization, public or private, in the conduct of their affairs and preserved because of the enduring value contained in the information they contain or as evidence of the functions and responsibilities of their creator, especially those materials maintained using the principles of provenance, original order, and collective control; permanent records.

⁷⁸ Zákon č. 499/2004 Sb, o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů. 23.09.2004. ISSN 1211-1244.

⁷⁹ ICA Code of Ethics. Multilingual Archival Terminology [online]. Paris: International Council on Archives, 2017 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.ica.org/en/ica-code-ethics>

- Archiváři by měli využít zvláštní důvěru, která jim byla poskytnuta ve veřejném zájmu, a vyvarovat se využívání jejich postavení k tomu, aby nespravedlivě prospěla sobě i ostatním.
- Archiváři by měli sledovat odbornou excelenci tím, že systematicky a průběžně aktualizují své archivní znalosti a sdílejí výsledky svého výzkumu a zkušeností.
- Archiváři by měli podporovat zachování a využívání světového dokumentárního dědictví tím, že spolupracují s členy svých vlastních a jiných profesí.⁸⁰

2.3 Knihovny

Jedním z druhů informačních institucí jsou knihovny. Knihovna jako slovo představuje mnoho pojmů. Může se jednat např. o naši domácí knihovnu. V elektronickém světě se využívá pojem digitální knihovna a jsou tím myšleny nejen sbírky knih, ale také her nebo filmů, což působí zavádějícím dojmem a odvádí pozornost od původního významu slova. Knihovnu jako instituci, o kterou se budeme zajímat, lze obsáhnout z velice širokého hlediska, neboť má neochvějně místo v lidské komunitě a slouží ji mnoha účelům. Budeme-li nicméně o ní smýšlet z pohledu původního účelu, tak můžeme přihlédnout k její definici, která je součástí etického kodexu knihoven pro ČR publikovaného Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky. Tato definice říká, že *„Knihovny jsou veřejné, demokratické instituce, které shromažďují, uchovávají a poskytují informace všem členům společnosti. Zajišťováním a zpřístupňováním dokumentů a informací ve prospěch vzdělávání, výzkumu a kulturní úrovně obyvatel podporují ekonomický a sociální rozvoj společnosti, jsou*

---

⁸⁰ Archivists should protect the integrity of archival material and thus guarantee that it continues to be reliable evidence of the past.

Archivists should appraise, select and maintain archival material in its historical, legal and administrative context, thus retaining the principle of provenance, preserving and making evident the original relationships of documents.

Archivists should protect the authenticity of documents during archival processing, preservation and use.

Archivists should ensure the continuing accessibility and intelligibility of archival materials.

Archivists should record, and be able to justify, their actions on archival material.

Archivists should promote the widest possible access to archival material and provide an impartial service to all users.

Archivists should respect both access and privacy, and act within the boundaries of relevant legislation.

Archivists should use the special trust given to them in the general interest and avoid using their position to unfairly benefit themselves or others.

Archivists should pursue professional excellence by systematically and continuously updating their archival knowledge, and sharing the results of their research and experience.

Archivists should promote the preservation and use of the world's documentary heritage, through working cooperatively with the members of their own and other professions.

službou pro místní komunity i důležitým kulturním a vzdělávacím centrem města, obce či regionu, kde působí. Pomáhají rozvíjet a obohacovat život jedince i celé společnosti.“⁸¹

Pokud bychom se podívali po definici knihovny i v zahraničí, můžeme najít obdobný výklad například ve slovníku univerzity v Cambridge.⁸² Ta definuje knihovnu dvěma způsoby jako:

- budova, místnost nebo organizace, která se zabývá shromažďováním knih pro lidi, ke čtení či zapůjčení obvykle zadarmo,
- sbírka nebo soubor knih nebo jiných věcí, vše publikovaných ve stejném stylu nebo o stejném předmětu,⁸³

2.3.1 Knihovní systém ČR

V České republice se knihovnictví řídí zákonem č. 257/2001 Sb. (knihovní zákon).⁸⁴

Kromě jiného tento zákon upravuje knihovní systém České republiky:

1. Knihovny, které zřídilo Ministerstvo kultury České republiky
  - a. Národní knihovna České republiky
  - b. Moravská zemská knihovna v Brně
  - c. Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana
2. Krajské knihovny – mezi krajské knihovny řadíme bývalé státní vědecké knihovny. Fond těchto knihoven je možné popsat jako univerzální. Krajské knihovny slouží čtenářům stejně jako knihovny základní, oproti kterým mají nicméně více možností a povinností. Mezi tyto povinnosti patří například zajišťovat pro další knihovny v kraji (základní) tzv. regionální služby. Těmito službami je myšleno vzdělávání knihovníků v regionech, provoz krajských vzdělávacích center; řešení problematiky výměnných fondů atd.
3. Základní knihovny – mezi tyto knihovny řadíme knihovny obcí a měst. Jejich fond není přesně zaměřen a nabízí literaturu pro všechny věkové kategorie. Kromě základních služeb jako je výpůjčka knih, provádění rešerší, meziknihovní výpůjčky

---

⁸¹ Kodex etiky českých knihovníků. SKIP [online]. Česká republika: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/co-je-skip/kodex-etiky/kodex-etiky-ceskych-knihovniku?searchterm=etic>

⁸² Library. *Cambridge Dictionaries Online* [online]. 2015 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/library>

⁸³ a building, room, or organization that has a collection, especially of books, for people to read or borrow, usually without payment:

a collection or set of books or other things, all produced in the same style or about the same subject:

⁸⁴ Knihovní zákon. Informace pro knihovny [online]. Praha: Národní knihovna České republiky [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provade-ci-prepisy/Zakon257.htm

atd. mohou knihovny nabízet i kopírování dokumentů nebo například i bezplatný přístup k internetu. V některých případech mohou knihovny suplovat i funkci infocentra a převzít plně nebo z části jeho funkce.

4. Specializované knihovny – jedná se o knihovny zaměřené na určitou oblast ohledně které shromažďují svůj fond například lékařské knihovny nebo právnické. Ne vždy se musí nutně jednat o knihovny veřejné. Jejich zřizovateli může být stát, ale například také soukromá organizace. Jako příklady uveďme Národní technickou knihovnu nebo Knihovnu Václava Havla nebo knihovnu Akademie Věd České republiky.⁸⁵

Členění knihoven, jak je uvedené výše, je definované dle zákona o knihovnictví. Jedná se však v podstatě o knihovny z velké části veřejné (některé ze specializovaných knihoven takové být nemusí). Nesmíme ovšem zapomenout ani na knihovny vzdělávacích institucí. Školní knihovny shromažďují svůj fond dle potřeb studentů a vyučujících. Zatímco na základních školách zde můžeme najít knihy potřebné hlavně pro účely povinné četby od autorů, jako je například Karel Čapek, na vysokoškolských institucích se bude studentovi nabízet literatura pro potřeby jím zvoleného užšího zaměření od autorů jako například Jan Pirk.

2.3.2 Služby knihovny

Základním úkolem knihovny je zpřístupňovat zadarmo čtenářům knihy ze své sbírky nebo zaručit jejich zapůjčení z knihoven jiných. S postupem času se tato služba v některých knihovnách rozšiřuje o elektronické knihy, noviny, časopisy či jiná periodika a skripta nebo i audio a video nosiče. Další dnes již základní službou knihoven je získání kopie části dokumentu, který je ve fondu knihovny nebo je zapůjčený. Asi nejmodernější a nejaktuálnější služby knihoven se týkají internetu. Knihovny mohou, pokud je to v jejich možnostech zdarma umožnit čtenářům přístup k wifi síti zdarma. Kromě wifi je čtenářům umožněn přístup k PC, kde si mohou vyhledávat určité informace popřípadě jen trávit čas na internetu. S pokročilou dobou a technikou je již zavedeným standardem u větších knihoven mít vlastní online katalog umožňující čtenářům objednání knih předem.

Kromě základních služeb knihovny nabízí i služby vedlejší mnohdy již zpoplatněné. Jedná se například o různé druhy rešerší na předem zadané téma, přístup do informačních zdrojů, které má knihovna předplacené (například Web of Science).

---

⁸⁵ Systém knihoven v ČR. Knihovny.cz: Portál o českých knihovnách [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2004 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://archiv.knihovny.cz/co-to-je-knihovna/system-knihoven-v-cr>

Posledním druhem služeb knihoven jsou služby, které by se daly nazvat sociálními. Díky těmto službám knihovna může zaujmout významnou roli v komunitě, pokud jde například o malou vesnici. Mezi tyto služby patří tedy zájmové a další akce pro veřejnost. Jako příklad můžeme uvést v Česku populární Noc s Andersenem, nicméně knihovny pamatují i na dospělé, a proto pořádají různé například cestopisné besedy, na které zvou významné hosty. Pokud se jedná o větší knihovny, ty mohou navíc díky svým prostorům nabídnout jako Národní knihovna ČR pravidelné prohlídky prostor, kam se běžní čtenáři normálně nedostanou. U knihoven je rovněž možné v případě volných prostor pořádat i různé instruktáže nebo školení.

Vlastní kapitolu si nicméně zaslouží služba knihoven, která kombinuje první dva zmíněné druhy, a to sice půjčování nebo zpřístupňování knih a přístup k internetu. Není dnes již žádnou novinkou, že Národní knihovna a jiné instituce spolupracují na projektu Kramerius. Díky tomuto projektu, je možné některé knihy prozatím pouze v prostorách NK číst na určených počítačích. Hlavní myšlenkou projektu je nicméně časem zpřístupnit lidem co nejvíce knih do pohodlí domova, bez nutnosti navštěvovat knihovnu.

2.3.3 Knihovny a etika

Výše jsme si zmínili několik základních i vedlejších služeb knihoven. Pokud pomineme služby ryze sociální, jako jsou prohlídky, přednášky a akce pro veřejnost, zúží se nám knihovna z pohledu etiky na etiku převážně informační.

Nicméně již dříve jsme si řekli, že některé profese mají své vlastní kodexy, kterými se řídí a jednou z těchto profesí je právě knihovnictví. Problémem nicméně je nejednotnost zemí v názorech na etiku. Ve výsledku má tedy každá země svůj vlastní knihovnický kodex, kterého se drží. Český kodex má pod patronátem Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP). Etický kodex říká, že knihovník:

- *vždy hájí základní právo jedince na informaci. Poskytuje neomezený, rovný a svobodný přístup k informacím a informačním zdrojům, které jsou obsaženy ve fondech knihoven. Činí tak bez ohledu na politická, ideologická a náboženská hlediska a bez jakékoliv cenzury, s výjimkami uvedenými v zákonných předpisech. Nenese však odpovědnost za následky užití informací získaných z dokumentů nebo v knihovně;*
- *usiluje o všestrannou dostupnost informací uložených v dokumentech bez ohledu na místo jejich uložení;*

- poskytuje své služby uživatelům bez ohledu na jejich národnost, rasu, náboženství, pohlaví a sociální status;
- respektuje práva autorů a nakládá s jejich intelektuálním vlastnictvím v souladu se zákonnými předpisy;
- respektuje práva uživatelů na soukromí a anonymitu, vztahy s nimi zakládá na respektu k jejich osobnostem a informačním potřebám. Chrání jejich osobní údaje a uživatelské aktivity;
- svým profesionálním jednáním a loajálním chováním přispívá k dobré pověsti knihovny na veřejnosti. Formuje pozitivní obraz knihovny i profese ve společnosti;
- je si vědom své příslušnosti k profesnímu celku, respektuje kolegy z různých typů knihoven, udržuje s nimi úzké kontakty a spolupracuje s kolegy, kteří patří do širší sítě paměťových institucí;
- sleduje aktuální problematiku své profese a usiluje o celoživotní vzdělávání a profesní zdokonalování;
- slovy a činy podporuje kolegy a kolegyně, kteří se ocitli v nesnázích proto, že respektovali zásady tohoto etického kodexu.⁸⁶

Pokud bychom měli hledat nějaký společný kodex nebo ukazatel morálních hodnot pro knihovníky, nacházíme dokument, který se takové definici nejvíce blíží na stránkách IFLA. Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí je vůdčí organizací knihovníků na světě a předkládá svůj etický kodex o šesti bodech s názvem IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers, kterým se řídí několik různých zemí (bez ČR).⁸⁷ IFLA zároveň předkládá i etické kodexy všech zemí, které sdružuje pro porovnání.

Dle Burgetové je etickým problémům ze strany IFLA věnována velká pozornost, nicméně konstatuje, že ji mrzí fakt, že se nesnaží vytvořit plnohodnotný nadnárodní etický kodex pro knihovníky. Naopak chválí přístup USA a Asociace amerických knihoven, která měla svůj první kodex již v roce 1903. Největší etické problémy spatřuje v:

- „Respektování duševního vlastnictví (copyright) versus svobodný a rovnoprávný přístup k informacím pro všechny
- Respektování soukromí uživatelů dat a informací versus potřeby státu a různých agentur získat osobní data občanů

⁸⁶ Kodex etiky českých knihovníků. SKIP [online]. Česká republika: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/co-je-skip/kodex-etiky/kodex-etiky->

⁸⁷ Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA [online]. 2015 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians>

- *Princip srozumitelné, přesné a pravdivé reprezentace dat*
- *Princip nepoškozování, nezneužívání a nefalzifikování dat a informací.* ⁸⁸

Tyto problémy korespondují s již jednou výše uvedenými problémy, jak je definoval LADD. I přesto, že tato definice je z roku 1984, jsou tyto problémy stále aktuální.

Vezmeme-li jednotlivé problémy samostatně, tak první problém se týká například zmíněného problému Kramerius. Pokud čtenář přijde do knihovny a knihu si zapůjčí, je to součástí jeho práv na což má nárok díky zaplacení ročního poplatku, ze kterého se může autorovi odvést určitá daň. Pokud je nicméně tato kniha v systému Kramerius, tak nesmí být zveřejněna dříve než 80 let po autorově smrti, pokud on sám třeba nestanoví jinak díky autorskému zákonu. Tím se snižuje efektivita celého projektu, a proto jsou v něm převážně staré noviny.

Druhý problém se týká sice státu, jak je řečeno, ovšem přesahuje do celosvětového měřítka. Jak bylo již řečeno, problémy informační etiky jsou například soukromí (úmyslné či nechtěné zveřejnění dat), počítačová kriminalita nebo zabezpečení (ochrana hesel atd.). Všechny tyto tři problémy mohou ohrozit jak čtenáře, tak i knihovníky samotné, neboť při registraci předává čtenář zároveň knihovně množství osobních údajů, které je potřeba řádně zabezpečit. Pokud by někdo chtěl, mohl by se nabourat do databáze knihovny a tato data například stáhnout a později zneužít pro osobní obohacení. Zároveň by získal přístupová hesla všech čtenářů k jejich kontům. V případě knihovny by snad ukradení hesel tolik nevadilo, protože pachatel by mohl objednat maximálně tisíce knih a udělat tak chaos v systému, nicméně v jiné instituci by takové jednání mohlo mít katastrofální následky.

Třetí a čtvrtý problém se navzájem doplňují, neboť zfalšováním dat a informací dojde logicky k předkládání nepřesných a nepravdivých informací.

Knihovny ovšem musí počítat i s etikou či jejím porušováním ze strany uživatelů. Základním předpokladem v knihovně je ochrana zapůjčovaných předmětů proti krádeži. To se dnes řeší čárovými kódy nebo čipy v knihách a speciálních rámech jako jsou například v supermarketech. V případě digitálního materiálu je věc nicméně složitější. Vezměme si jako příklad tedy službu knihovny, kdy má čtenář přístup k PC a internetu. Jak jsme si řekli, v mnoha knihovnách je tato služba dnes již standardem i když omezeným třeba časově, aby se dostalo na všechny uživatele, obzvláště v malých knihovnách, které nemají takové prostředky. Tato PC je nicméně třeba zabezpečit omezeným pohybem a pravomocemi uživatelů. Jedním z problémů informační etiky je i stahování. Je tedy i starostí knihovny, aby k němu

---

⁸⁸ BURGETOVÁ, Jarmila. Zamyšlení nad otázkami etiky knihovnické a informační profese. *Národní knihovna knihovnická revue*. 2004, č. 15, s. 3-6.

nedocházelo skrze její majetek. Omezením přístupu na určité weby stránky nebo uložení jako je třeba české Uložto, tomuto trendu snadno zabrání. Druhým podstatným faktorem pro blokování stránek, je také dohled nad morálkou mládeže, která by mohla v pubertálním věku zkoušet dostávat se na stránky například s pornografií.

O jinou problematiku jde u nosičů dat, dalo by se říci hybridních, jako jsou elektronické knihy. Nosič je čistě hmotné podstaty, nicméně data v něm uložená je třeba ochránit před zneužitím. Knihovny tedy musí omezit funkce čtečky nebo nějakým softwarovým řešením zamezit tomu, aby čtenář nemohl přijít domu a nestáhl si data na čtečce uložená. Vezmeme-li v úvahu že na takové čtečce mohou být i stovky knih, může se čtenář dopustit nejen pirátského jednání, když by tyto knihy šířil dále, ale zároveň by porušoval také autorský zákon o ochranně duševního vlastnictví.

2.4 Porovnání etických kodexů informačních institucí

Ačkoliv se informační instituce liší a svým zaměřením mají jeden společný cíl a tím je předávat informace a vzdělávat své návštěvníky. U všech výše uvedených institucí jsme si zároveň představili jejich etické kodexy. Nyní se pokusíme i přes rozdílnost institucí tyto kodexy porovnat. Vycházejme přitom z předpokladu, že výše uvedené kodexy platí i pro Českou republiku, ačkoliv v případě archivů se jedná pouze o zahraniční etický kodex. V opačném případě bychom spolu museli porovnávat kodexy IFLA

Jedním z rozdílů mezi výše uvedenými kodexy je jejich obsáhlost. Zatímco kodexy pro archivy a knihovny mají 9 bodů, kodex pro muzea jich má pouze 8. Vycházíme přitom z hlavních bodů kodexů, tak jak byly uvedeny výše, a ne případných rozepsání těchto bodů. Dalším rozdílem je přístup k lidem v rámci těchto kodexů ať už jako zaměstnancům nebo jako návštěvníkům těchto institucí. Patrné je to již ze způsobu sepsání těchto kodexů, kdy v archivech a knihovnách kodexy říkají co je archivář a knihovník povinen. Jsou tedy psány formou apelující na jednotlivce jako zaměstnance. Oproti tomu muzea podávají svůj etický jako doporučení pro muzea celkově jako instituce. Archivy a knihovny také apelují na své zaměstnance, aby přistupovali k badatelům a čtenářům s největší možnou diskretností a úctou a naopak nezneužívali svého postavení vůči nim. O těchto věcech naopak etický kodex pro muzea vůbec nepojednává. Říká sice, že muzea úzce spolupracují s komunitami a že mají jednat profesionálně, ale to se v porovnání s výše kodexy archivů a knihoven jeví jako příliš všeobecné. Archivy a knihovny také zohledňují ve svých kodexech člověka jako zaměstnance a nezapomínají na jejich další potřeby. Archivy v tomto případě nabádají archiváře k jejich dalšímu profesnímu rozvoji a vzdělání. Knihovny k tomu doplňují i vzájemnou úctu mezi

kolegy a případnou pomoc stejně jako reprezentování před instituce před čtenáři. V tomto ohledu se jeví etický kodex knihoven jako nejpropracovanější.

Autor této práce je toho názoru, že z výše uvedených tří druhů informačních institucí, se právě etický kodex muzeí zaměřuje nejvíce na zpřístupňování svých sbírek, ale skoro opomíjí přístup k lidem, který je také nezbytný při této činnosti. V archivech jsou v tomto případě na tom se svým kodexem o něco lépe. Zdaleka nejpropracovanější je ovšem po všech stránkách knihovnický kodex.

Autor si dovoluje doplnit toto zhodnocení svým názorem, dle kterého se v propracovanostech etických kodexů odráží nutnost styku s veřejností v rámci jednotlivých profesí. Knihovník se setkává se čtenáři denně a kontakt s nimi je součástí jeho práce, pokud není úzce specializovaný na uzavřeném oddělení. Mluvíme zde o typickém knihovnickovy například v knihovně ve městě s 5 000 obyvateli. Někteří z archivářů také přicházejí s badateli do styku v rámci badatelen, kde dohlíží, aby bylo s archiváliemi zacházeno v rámci stanovených pravidel. Oproti tomu zaměstnanci muzea jako je např. kurátor sbírek přijdou s lidmi do styku minimálně, pokud se nejedná o nějaké městské muzeu, a i tam to může být sporné. Pokud se jedná o klasické muzeu, které je volně průchozí s nahraným audio komentářem nebo popisky exponátů, setkávají se návštěvníci spíše s dozory v jednotlivých sekcích, které hlídají, aby nebyly exponáty poničeny, ukradeny a byl zachován určitý řád a děti například neběhaly a nekřičely. Tito lidé se sice do styku s návštěvníky muzea dostávají do styku, ale nelze je považovat z odborného hlediska za zaměstnance instituce se stejným profesionálním vztahem k návštěvníkům, jako má archivář nebo knihovník. Dle autora je tedy pochopitelné, že se muzea na tento prvek etického kodexu zaměřují méně než archivy a knihovny.

3 Etické kodexy ve světě

Již jsme si uvedli etické kodexy knihoven, institucí a archivů, přičemž kromě archivů jsme vycházeli z českých verzí těchto dokumentů. Jelikož hlavním objektem zájmu této práce jsou knihovny, rozhodl se autor podívat také do zahraničí, jak tyto etické kodexy vypadají a zdali se organizace etice nějak věnují. Zdrojem pro toto bádání byly internetové stránky mezinárodních knihovnických institucí. Kromě předložení etických kodexů mezinárodních organizací se v této kapitole věnujeme také národním kodexům. Vzhledem k jejich velkému množství jsou vybrány dva kodexy, které si představíme a pokusíme se je porovnat s českou verzí kodexu.

3.1 Mezinárodní organizace a etické kodexy

Knihovny nejsou ve své snaze zpřístupňovat literaturu osamoceny. Existují organizace, které sjednocují knihovníky a odborníky ve snaze zlepšit kvalitu služeb knihoven a vypořádat se se současnými výzvami a problémy. Již jsme si jako příklad uvedli International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Takových institucí je po celém světě mnoho, přičemž jsou zaměřeny vnitrostátně nebo celosvětově.

Vzhledem ke skutečnosti, že etika je celosvětový pojem a její otázky vzhledem ke knihovnictví jsou stále aktuální, rozhodl se autor této práce prostudovat webové stránky některých institucí za účelem zjištění, zdali tyto organizace předkládají vlastní etické kodexy, případně zdali publikují o tématu etiky. Základem pro tuto studii, byl seznam organizací vytvořený neznámým autorem na Wikipedii.⁸⁹ I přes časté zpochybňování Wikipedie jako hodnověrného zdroje, obzvláště na akademické půdě, si autor této práce dovoluje v tomto případě těmto pochybám oponovat z důvodů omezených možností, neboť se mu nepodařilo najít ucelený seznam mezinárodních knihovnických organizací. Dalším seznamem knihovnických organizací byl seznam spravovaný American Library Association⁹⁰, který se odkazuje na portál organizace UNESCO s názvem UNESCO Library Portal. Pro doplnění uvedme, že tento portál již není dle informací na stránkách UNESCO dlouhodobě funkční.

---

⁸⁹ List of library associations. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2017 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_library_associations

⁹⁰ Library Associations Around the World. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.ala.org/offices/iro/intlassocorgconf/libraryassociations>

Aby se nicméně dosáhlo kompromisu použil autor této práce oba seznamy, neboť se z velké části překrývají. Zároveň je nutné dodat, že oba seznamy není možné považovat za aktuální, co se údajů v nich obsažených týká. V případě seznamu ALA byly u některých institucí uvedeny odkazy na stránky konkrétních knihoven, ačkoliv mezinárodní organizace mají své vlastní stránky. Neaktuálnost seznamu na Wikipedii, kromě věrohodnosti autor této práce spatřuje v možnosti, že není uveden přesný zdroj, na jehož základě, byl seznam vytvořen, a proto není možné ověřit, jestli nevznikla nová instituce, která není v seznamu uvedena.

Ke konkrétním organizacím jsou většinou uvedeny všeobecné strohé informace, neboť autor je toho názoru, že základní údaje o každé instituci si může každý nalézt sám a nejsou předmětem této práce.

Při studování jednotlivých webových stránek byl použit následující postup. V prvé řadě prohledal samotné stránky, kdy se přes nabídky snažil najít informace týkající se etiky. V druhém kroku, pokud to stránky umožnily, zadal přímo do vyhledávače stránek klíčová slova ethic(s), ethical nebo code či codex. V posledním kroku autor využil možnosti rozšířeného vyhledávání vyhledávače od společnosti Google, kde zadal webovou stránku konkrétní instituce a znovu klíčová slova. Výsledky bádání autor uvádí níže. Pro doplnění autor dodává, že v průběhu procházení těchto stránek některé organizace ze seznamu vyřadil. Měli sice v názvu slovo knihovny, ale po vstupu na stránky bylo zjištěno, že se jedná například o sdružení týkající se ekologie, zabývající se Svobodnými zednáři nebo vydávající časopis týkající se knihoven. V části této práce jde nicméně o zdokumentování webových stránek zabývajících se knihovnami nebo tématem informační etiky.

Association of Caribbean University, Research and Institutional Libraries (ACURIL)

Při svém bádání autor této práce našel internetové stránky výše uvedené organizace.⁹¹ V rámci tohoto webu se autor snažil dohledat informace ohledně etiky a přístupu organizace k ní, ale nebyl v tomto snažení úspěšný. Nejslibnějším vodítkem přitom byla sekce profesní nástroje, která byla nicméně po dobu psaní této práce mimo provoz. Naposledy byla tato skutečnost ověřena 01. 03. 2017. Autor této práce nevyklučuje možnost, že se instituce věnuje otázkám etiky, ale nepodařilo se mu tuto domněnku ani potvrdit ani vyvrátit.

---

⁹¹ Association of Caribbean University, Research and Institutional Libraries [online]. San Juan: University of Puerco Rico [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://acuril.org/>

Association of Christian Librarians

Prozkoumáním webových stránek této organizace⁹² autor zjistil, že organizace zde nemá přímo vystavený etický kodex. Ohledně etiky by mohl pojednávat manuál knihovníka (Librarian's manual), který organizace na svých stránkách předkládá. Nicméně tento manuál je zde pouze ke koupi, takže nemohla být domněnka, zdali obsahuje pokyny ohledně etiky ověřená. Při bádání na stránkách instituce je také možné nalézt odkaz na komparativní studii s názvem Etika v knihovnách a Bible. Dle abstraktu této práce se jedná o studii mapující etiku v knihovnách a porovnávání různých problémů v knihovnách jako např. porušování autorského zákona, přístup k informacím atd. a jejich porovnání s Biblií. Autor této práce dodává, že tento dokument je přístupný pouze registrovaným uživatelům a tedy nemohl dokument podrobně prozkoumat. Dovoluje si ovšem předložit domněnku, že práce vybírá současné problémy převážně etické, které porovnává s desaterem obsaženým v Bibli a ty následně aplikuje na konkrétní problémy. Jedná se nicméně pouze o domněnku. S určitostí tak můžeme říci, že ačkoliv se nepodařilo ověřit, že by instituce měla svůj vlastní etický kodex, věnuje se tématu etiky.

Commonwealth Library Association (COMLA)

O této organizaci se prostřednictvím internetu mnoho informací získat nedá. Nejucelenější informace byly na stránkách Commonwelthu, věnovaných sekci knihoven⁹³. Ze stránek je zřejmé, že organizace jako taková má za úkol sdružovat knihovny a věnovat se jejich vzdělání a zapojení do společnosti, ale nemá svoje jedinečné internetové stránky. Výše uvedené stránky odkazují pouze na kontaktní osoby a kontaktní informace jako telefonní čísla, adresy a mailové schránky, ale více informací není možné zjistit. Nebylo tak v průběhu bádání možné zjistit, jaký postoj má organizace k etice.

Information for Social Change

Tato organizace sjednocuje dobrovolníky z řad knihovníků a informačních specialistů, přičemž spravuje webové stránky, skrze které také propaguje vlastní časopis.⁹⁴ Tato organizace má ve svém programu kromě jiného propagování a diskutování o etice

---

⁹² Association of Christian Librarians [online]. Cedarville: Association of Christian Librarians, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.acl.org/index.cfm/about-acl/contact-us/>

⁹³ Commonwealth Library Association (COMLA). Commonwealth Network [online]. United Kingdom: St John's Innovation Centre, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.commonwealthofnations.org/commonwealth-directory/organisations-by-sector/libraries/>

⁹⁴ Information for Social Change [online]. Information for Social Change, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://libr.org/isc/>

v knihovných a informačních profesích.⁹⁵ Hlavním zájmem autora této práce tedy bylo zjistit, zdali instituce předkládá i svoji vlastní verzi etického kodexu jako například IFLA, i když se jedná o organizaci dobrovolníků. I přes velké množství obsahu jejich webu tato domněnka nicméně nebyla potvrzena. Na druhou stranu zde můžeme nalézt mnoho článků týkajících se etiky. Organizace vydává dvakrát do roka svoje vlastní periodikum, přičemž v létě 2010 byla etika hlavním tématem tohoto časopisu. Jako příklad článku týkajících se etiky si uveďme příspěvky od autora Toniho Sameka – Talking About Information Ethics in Higher Education a autora Davida Shermana – Value-Neutrality, Professional Ethics, and the Dissemination of Information. Při studování webových stránek organizace je také možné najít odkazy na různé petice a prohlášení, přičemž některé se týkají etiky, jiné s ní v širším měřítku souvisí. Dle autora této práce tak bylo prokázáno, že organizace se etice v informačních institucích skutečně věnuje a přispívá o jejím povědomí, ačkoliv sama nepřekládá svůj vlastní etický kodex.

International Association of Aquatic and Marine Science Libraries and Information Centers (IAMSLIC)

Dle svých stránek⁹⁶, tato organizace sdružuje knihovny, které jsou zaměřené na vědu týkající se mořského života. Můžeme tak říct, že se nejedná o typické knihovnické sdružení jako je například IFLA nebo ALA, ale úzce specializované. Ačkoliv tato organizace pořádá konference, mezi kterými je možné nalézt některé zaměřující se na digitalizaci nebo informace, žádná z nich se svým názvem přímo netýká etiky. V rámci konferencí na výše uvedená témata, nicméně není vyloučeno, že se okrajově tématu etiky přednášející dotkly. Většina dokumentů organizace je přístupná pouze v sekci pro členy, která není běžným návštěvníkům bez hesla přístupná. V ostatních částech stránek organizace se autorovi práce nepodařilo dohledat jakékoliv zmínky o etice.

---

⁹⁵ Putting Ideas Into Action

To address issues of freedom of information and censorship as they affect library and information work.

To promote alternatives to mainstream library and information provision.

To provide a forum for the exchange of radical views on library and information issues.

To debate ethics and freedom within the library and information professions.

To challenge the dominant paradigms of library and information work. We publish a journal Information for Social Change twice a year.

⁹⁶ IAMSLIC [online]. Seattle Library: The International Association of Aquatic and Marine Science Libraries and Information Centers [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.iamslic.org/>

International Association of Law Libraries

Dle webových stránek⁹⁷ si organizace jako hlavní cíl dává sdružovat knihovny s právnickým zaměřením, ale také podporovat vzdělání právníků a informačních specialistů se zaměřením na právo obzvláště v rozvojových zemích. S tímto účelem se obsah webových stránek plně slučuje. Autorovi této práce se nepodařilo najít jedinou zmínku o etice jakoukoliv z výše uvedených cest. Většina odkazů nebo dokumentů se týká pouze práva a jeho různých aspektů.

International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres

Při zkoumání stránek této organizace⁹⁸, bylo zjištěno, že jedním z jejích členů je i Česká republika. Na druhou stranu samotná organizace je členem IFLA. Organizace je zaměřena hlavně na knihovny spojené s hudbou a hudebniny samotné. Dalo by se tedy předpokládat, že bude řešit otázky týkající se etiky a autorského zákona. Ohledně etiky stránky nabízí nejaktuálněji prohlášení vymezující se proti nařízení prezidenta Spojených států amerických z 27. ledna 2017⁹⁹, kde ho odsuzuje kromě jiného jako neetické a poukazuje na maření činnosti instituce, která má sloužit všem bez rozdílu barvy pleti nebo náboženství. Při zkoumání stránek autor narazil na seznam publikací týkajících se hudby, vydaných v roce 2010. Jedna z publikací přitom pojednává o hudbě, rasové identifikaci a etice.¹⁰⁰ Dále se autor s etikou setkal v záznamu jedné z konferencí, kde bylo vzpomenuto na historii organizace, její členství a spolupráce v ostatních organizacích a jejich úspěchy, přičemž jedním z nich je vytvoření etického kodexu.¹⁰¹ O podobném tématu se zmiňuje i zpráva z Francie z roku 2007¹⁰² ve které je uvedeno, že organizace v rámci společného projektu s francouzskou organizací IABD (Inter-Association – Archives – Libraries – Documentation) a dalšími 13 organizacemi kromě jiného vyvíjí etický kodex pro využívání digitálních zdrojů. Více se autorovi nepodařilo o etice v rámci této organizace zjistit.

---

⁹⁷ International Association of Law Libraries [online]. Washington, DC: International Association of Law Libraries, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://iall.org/>

⁹⁸ IAML [online]. International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.iaml.info/about-iaml>

⁹⁹ Pozn. Nařízení o zákazu vpouštění cizinců na území Spojených států ze sedmi zemí světa ((Irán, Irák, Libye, Somálsko, Súdán, Sýrie a Jemen))

¹⁰⁰ Harrison, Anthony Kwame. *Hip Hop Underground: The Integrity and Ethics of Racial Identification.*, Philadelphia, PA: Temple University Press, 2009. 219 p. ISBN 9781439900604

¹⁰¹ MINUTES FROM THE COUNCIL MEETING [online]. International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [cit. 2017-05-01]. Dostupné také z: http://www.iaml.info/sites/default/files/pdf/2012_council_meeting_minutes_montreal.pdf

¹⁰² France, report 2007 [online]. International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [cit. 2017-05-01]. Dostupné také z: http://www.iaml.info/sites/default/files/pdf/france_2007.pdf

International Association of School Librarianship

Hlavním cílem asociace je dle jejich stránek¹⁰³ podpora školních knihoven po celém světě a jejich větší zapojení každodenního života studentů. V rámci stránek se nachází odkaz na postupy a návody organizace. Žádný z nich ovšem neobsahuje nic, co by se týkalo etiky. Skrze vyhledávač Google se tak podařilo nalézt jedinou zmínku o etice, v článku od autora Roye Doirona Ethical Dilemmas for Researchers Working in International Contexts vydaného v rámci periodika organizace¹⁰⁴.

International Association of Scientific and Technological University Libraries

Tato organizace sdružuje a pomáhá všem vědeckým a technologickým knihovnám na světě a její web je dostupný z <http://iatul.org/>. Ze zpráv uvedených na webu je zřejmé, že se organizace věnuje tématům jako digitalizace, informační gramotnost atd. V materiálech se ovšem podařilo objevit pouze jeden článek týkající se přímo etiky. Ten je od autora Bonnie Tijerina s názvem Campus Support Systems for Technical Researchers Navigating Big Data Ethics a pojednává o etice a soukromých údajích.¹⁰⁵ Přímé vyhledávání na stránkách organizace bylo nefunkční, takže nebyla možnost pokusit se vyhledat případné další materiály týkající se etiky.

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)

Tato organizace je mezi všemi ostatními pravděpodobně nejznámější a mohli bychom ji označit i za největší autoritu mezi ostatními. Důvodem je skutečnost, že mnoho organizací nebo knihoven jsou jejími členy, jak bylo zjištěno, při studiu stránek nebo se na ní alespoň odkazují. Na svých stránkách¹⁰⁶ se organizace věnuje mnoha tématům týkajících se knihovnictví a informační vědy. Z pohledu etiky je nicméně nejzajímavější publikovaný etický kodex. S tímto kodexem se můžeme setkat ať už v odborných článcích nebo přímo odkazech některých citací na tento kodex. O této skutečnosti bylo v této práci uvedeno několik poznatků již výše. Pro připomenutí uveďme, že kodex IFLA je přeložený do 21

---

¹⁰³ *iasl* [online]. Jefferson City: International Association of School Librarianship, 2017 [cit. 2017-02-04].

Dostupné z: <http://www.iasl-online.org/>

¹⁰⁴ Doiron, R. ve Asselin, M. (2015). Ethical dilemmas for researchers working in international contexts. *School Libraries Worldwide*, 21(2), 1-10. Dostupné z: http://www.iasl-online.org/resources/Documents/slw/v21/vol21_n2_toc/dorionasselin1-10.pdf

¹⁰⁵ TIJERINA, Bonnie. Campus Support Systems for Technical Researchers Navigating Big Data Ethics. *EDUCAUSE Review* [online]. 2016, 2016(51), 2 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://er.educause.edu/articles/2016/6/campus-support-systems-for-technical-researchers-navigating-big-data-ethics>

¹⁰⁶ IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2017 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/>

jazyků mezi kterými jsou například němčina, japonština, angličtina, ale také slovenština. Tento kodex je možné přímo ze stránek stáhnout v krátké nebo dlouhé verzi. Obě dvě verze mají shodně 6 bodů, které se zaměřují na:

1. přístup k informacím
2. zodpovědnost vůči jednotlivcům a společnosti
3. ochranu soukromí diskrétnost a transparentnost
4. otevřený přístup a duševní vlastnictví
5. neutralitu, osobní bezúhonnost a odborné znalosti
6. vztahy mezi spolupracovníky a mezi zaměstnanci a zaměstnavateli¹⁰⁷

Rozdíl mezi oběma verzemi je v tom, že v případě delší verze, jsou jednotlivé body více rozepsané.

Na stránkách instituce je ke kodexu uvedeno, že ačkoliv některé země schválili etické kodexy pro knihovny, neexistoval žádný nadnárodní až do roku 2012. Na tom se začalo pracovat v roce 2010 a byl připomínkován členy i nečleny organizace. Vše probíhalo pod dohledem Poradního výboru pro Svobodu přístupu k informacím a svobody projevu (Freedom of Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE) Advisory Committee).¹⁰⁸

Na tomto místě si rovnou porovnejme český etický kodex společně s tímto, jako nejzastoupenějším kodexem na světě. Co se základních bodů týká, můžeme říci, že se

Librarians for Fairness

Tato organizace na svých stránkách¹⁰⁹ uvádí, že přináší informace o Izraeli do knihoven po celém světě a snaží se prosazovat demokratické hodnoty. Stránky při prohledání neobsahují žádné dokumenty nebo odkazy, které by se týkali etiky jako takové. Zároveň nenabízí žádný svůj vyhledávač, pomocí kterého by bylo možné stránky prohledat pomocí klíčových slov. Bylo tedy využito rozšířeného vyhledávání Google, ale ani tento způsob nenašel žádné spojení s etikou v rámci těchto stránek.

---

¹⁰⁷ Zkrácená verze tohoto kodexu je součástí příloh

¹⁰⁸ Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2017 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians#iflancodeofethics>

¹⁰⁹ Librarians for Fairness.org [online]. Librarians for Fairness, 2017 [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: <http://www.librariansforfairness.org/>

European Association of Middle East Librarians (MELCom International)

Organizace na svých stránkách¹¹⁰ uvádí, že je akademická profesní organizace, která podporuje spolupráci mezi jednotlivci a institucemi, zejména v Evropě a po celém světě obecně. Zabývá se všemi aspekty knihovnictví Středního východu, sbírání knih, knižního obchodu a publikování. Usiluje o své cíle, aniž by došlo k diskriminaci na základě rasy, náboženství, pohlaví, národnosti nebo politické filosofie. Poslední část prohlášení jasně koresponduje s jedním z bodů etického knihovnického kodexu. Běžným prohlédnutím stránek není ovšem možné nalézt žádné materiály, týkající se přímo etiky. Stránky nenabízí možnost interního vyhledávání. Při vyhledávání prostřednictvím Googlu byly nalezeny dva dokumenty, které obsahovaly slovo etika. Žádný z nich se ovšem přímo netýkal etiky nebo tématu s ní spojeném.

ARLIS/Norden

Na stránkách organizace¹¹¹ je uvedeno, že se jedná o sdružení pro severské umělecké knihovny a umělecké knihovníky založené v roce 1986. Zároveň se jedná o jednoho ze členů IFLA. Na stránkách této organizace se nicméně nenachází žádné téma, které by se dotýkalo etiky. Stránky také nenabízí žádné interní vyhledávání a ani pomocí Googlu nebylo možno nalézt cokoli spojené s etikou. Vzhledem k tomu, že organizace je členem IFLA, je zde možno předpokládat, že se řídí jejím kodexem, ačkoliv na svých stránkách to přímo neuvádí.

Asian Pacific American Library Association (APALA)

Stránky instituce¹¹² uvádí, že organizace byla založena v roce 1980 a zaměřuje se na pomoc knihovnám a knihovníkům Asijsko-Pacifického původu. Organizace má na svých stránkách i přesné směrnice, kterými se řídí. Mezi těmito pravidly, ale nejsou žádná, která by se týkala přímo etiky. Při prohledávání stránek se nepovedlo nalézt ani žádné dokumenty, které by se týkaly přímo etiky a stránky nenabízí žádné interní vyhledávání. Při využití vyhledávače Google bylo nalezeno 5 dokumentů, které obsahovaly slovo etika, ale žádný z nich nebyl přímo zaměřený na toto téma ani jemu příbuzné.

---

¹¹⁰ MELCom International [online]. European Association of Middle East Librarians, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.melcominternational.org/>

¹¹¹ ARLIS/Norden [online]. ARLIS/Norden, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.arlisonorden.org/>

¹¹² Apala [online]. Orlando: Asian/Pacific American Librarians Association [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.apalaweb.org/>

Asociación de Estados Iberoamericano para el Desarrollo de la Bibliotecas de Iberoamérica (ABINIA)

Dle stránek¹¹³ byla organizace založena v Mexiku dne 14. prosince 1989 a sjednocuje některé z knihoven Latinské Ameriky. Organizace na stránkách uvádí některé ze svých aktuálních cílů, nicméně žádný z nich se netýká přímo etiky. Po prostudování stránek se nepodařilo objevit žádné dokumenty týkající se etiky nebo s ní příbuzných témat. Stránky nenabízí žádnou možnost interního vyhledávání, takže bylo opětovně využito vyhledávače Google. Ten našel pouze odkaz na brožuru týkající se konference IFLA v Lyonu v roce 2004, kde byly dvě přednášky týkající se etiky¹¹⁴. Jiné dokumenty týkající se etiky nalezeny nebyly. Organizace je ovšem jedním ze členů IFLA a proto je možné předpokládat, že se řídí jejím kodexem.

Association for Health Information and Libraries in Africa (AHILA)

Stránky organizace¹¹⁵ uvádí, že se jedná o profesní sdružení založené v roce 1984 s 46 členskými zeměmi, partnery a spolupracovníky po celém světě. Vizí organizace je stát se lídrem v podpoře přístupu a využívání informací z oblasti zdraví v Africe. Rovněž je možné najít na stránkách stanovy a cíle organizace ve formě PDF, které sice jsou v duchu etického kodexu, ale samotný kodex nenahrazují. Stránky nenabízí žádnou možnost interního vyhledávání a ani prohlížeč Google neobjevil žádné dokumenty, které by se týkaly etiky.

Association of Jewish Libraries

Podle stránek¹¹⁶ sdružení podporuje přístup k informacím, vzdělávání, výuku a výzkum týkající se židů, judaismu, židovského zkušeností a Izraeli. Jedním z jeho členů je i Česká republika a sdružení je zároveň kromě jiného členem American Library Association. Na stránkách samotných se běžným prohledáváním nepodařilo nalézt žádné články týkající se etiky a zároveň nenabízí možnost interního vyhledávání. Pomocí vyhledávače Google bylo nicméně nalezeno několik dokumentů týkajících se etiky. Jedním z nich je studie *Revizionismus a profesionální etika (Revisionism and Professional Ethics)* od Guila Coopera,

---

¹¹³ ABINIA [online]. Venezuela: Asociación de Estados Iberoamericano para el Desarrollo de la Bibliotecas de Iberoamérica, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.abinia.org/>

¹¹⁴ Eventos.ABINIA [online]. Venezuela: Asociación de Estados Iberoamericano para el Desarrollo de la Bibliotecas de Iberoamérica, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: www.abinia.org/boletin/13-1/Eventos.pdf

¹¹⁵ AHILA [online]. Centurion: Association for Health Information and Libraries in Africa [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://ahila.org/>

¹¹⁶ Association of Jewish Libraries [online]. Teaneck: Association of Jewish Libraries, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.jewishlibraries.org/>

kteřá je dostupná také na stránkách IFLA¹¹⁷. Další odkazy se týkaly lékařské etiky a etiky a židovské komunity jako například odkaz na recenzi knihy Porozumění židovské etice (Understanding Jewish Ethics) od Richarda A. Freunda. Žádný z odkazů ale neodkazoval na etický kodex nebo dokument, který by ho nahrazoval. Vzhledem ke skutečnosti, že asociace je členem americké knihovní asociace, lze předpokládat, že bude používat její etický kodex.

Chinese American Librarians Association (CALA)

Na stránkách organizace¹¹⁸ je uvedeno, že byla založena roku 1973 a je součástí American Library Association. Organizace má na svých stránkách mnoho dokumentů popisujících vnitřní stanovy organizace, jednotlivé postupy atd., nicméně žádný z nich nepopisuje etiku jako takovou. Jelikož stránky nenabízí možnost interního vyhledávání, byl opětovně využit vyhledávač Google. Ten sice našel několik dokumentů nebo odkazů, které obsahovaly slovo etika, ale žádný z nich se netýkal etiky přímo, ani kodexu.

European Association for Health Information and Libraries (EAHIL)

Stránky organizace¹¹⁹ uvádí, že asociace sdružuje knihovníky a informační pracovníky, kteří pracují v lékařských a zdravotnických knihovnách v Evropě. Sdružení počítá více než 1400 členů ze 30 evropských zemí. Všechny tři druhy vyhledávání, jak byly popsány výše nalezly etický kodex publikovaný přímo organizací.¹²⁰ Ten sestává z 5 bodů, které se dělí na:

- společnost,
- zákazníka,
- instituci,
- profesi,
- jednotlivce.

Každý z výše uvedených termínů je přitom jasně definovaný, přičemž pojmy objevující se v definicích jsou definovány rovněž pro lepší upřesnění. Můžeme tedy tvrdit, že kodex se zabývá jako většina ostatních, poměry knihovníků ke čtenářům, sobě navzájem i institucím, které reprezentují.

---

¹¹⁷Revisionism and Professional Ethics. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2012 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/publications/revisionism-and-professional-ethics-ii>

¹¹⁸ CALA [online]. Illinois: Chinese American Librarians Association, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.cala-web.org/>

¹¹⁹ EAHIL European Association for Health Information and Libraries [online]. The Netherlands: European Association for Health Information and Libraries [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.eahil.net>

¹²⁰ Celé znění kodexu je součástí příloh

European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (EBLIDA)

Organizace na svých stránkách¹²¹ uvádí, že jejími cíli jsou evropské záležitosti informační společnosti, včetně autorských práv a licencí, kultury a vzdělávání. Podporuje neomezený přístup k informacím v digitálním věku a roli archivů a knihoven při dosahování tohoto cíle. Zajímavostí je, že jedním z jejích členů je i SKIP. Při běžném prozkoumání stránek se nepovedlo najít žádný etický kodex ani dokument, který by se týkal etiky. Při využití vnitřního vyhledávání byly nalezeny 4 dokumenty, které sice obsahují slovo etika, ale nesouvisí s ní přímo. Pomocí vyhledávače Google bylo nalezeno celkem 27 odkazů, ale žádný z nich nebyl přímo zaměřený na etiku nebo etický kodex.

Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER)

Tato organizace dle svých stránek¹²² sjednocuje celkem 400 vědeckých převážně univerzitních knihoven po celé Evropě. Spolupracuje přitom například s organizací IFLA. Při zadání do vnitřního vyhledávače bylo nalezeno několik článků, které obsahovaly slovo etika. Žádný z nich se i přesto nezaobíral etikou přímo nebo alespoň podobnému tématu. Se stejným výsledkem byl využit i vyhledávač Google. Znovu ovšem můžeme předpokládat, že jako člen IFLA využívá organizace kodex této organizace, ačkoliv se o tom na svých stránkách nezmiňuje.

Pacific Islands Association of Libraries and Archives (PIALA)

Organizace na svých stránkách¹²³ uvádí, že jejím cílem je zvýšit kvalitu vedení, s cílem podpořit a posílit knihovny, archivy a muzea po celých tichomořských ostrovech. Při prostudování stránek se nepodařilo najít žádné dokumenty týkající se etiky, nicméně bylo zjištěno, že organizace je členem sdružení IFLA. Stránky nenabízí možnost interního vyhledávání a ani pomocí vyhledávače Google nebylo nic nalezeno. Opakovaně můžeme předpokládat, že organizace bude využívat kodexu IFLA.

Special Libraries Association (SLA)

Tato organizace je speciálněji zaměřená než výše uvedené, neboť na svých stránkách uvádí, že je nezisková celosvětová organizace pro inovativní informačních pracovníky a jejich

---

¹²¹ EBLIDA [online]. National Library of the Netherlands: European Bureau of Library, Information and Documentation Associations [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.eblida.org/>

¹²² LIBER [online]. National Library of the Netherlands: Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://libereurope.eu/>

¹²³ Pacific Islands Association of Libraries and Archives (PIALA) [online]. Pacific Islands Association of Libraries and Archives (PIALA) [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://piala-pacific.wixsite.com/piala-pacific>

strategické partnery v oblasti obchodu, státní správy, akademické sféry a dalších specializací.¹²⁴ Nejedná se tak i přes název přímo o sdružení knihoven, ale informačních specialistů. Při prohledávání stránek prostřednictvím interního vyhledávače se podařilo nalézt 6 odkazů týkajících se etiky, přičemž některé byly přístupné pouze členům organizace. Jako jednoznačně nejzajímavější se jeví odkaz na článek Professional Ethics Guidelines for SLA Members¹²⁵

V úvodu těchto pokynů organizace uvádí, že si je třeba uvědomit, že existují různé druhy dat a informací, ke kterým je třeba přistupovat s opatrností ať už na základě rasy, vyznání nebo např. jejich zabezpečení. K tomu všemu je třeba etických úvah a posouzení samotného jednotlivce vzhledem k rozmanitosti členů organizace. Tyto pokyny přitom mají odrážet hodnoty základních lidských práv, etických kodexů; právních, kulturních, společenských a vládních norem a osobního etického přesvědčení. Tyto pokyny jsou určeny na pomoc členům SLA, jakmile nastanou profesionálně související etické problémy.

Dle těchto pokynů mají SLA profesionálové:

- Jednat čestně, spravedlivě a v dobré víře podávat a poskytovat hodnotu k jejich zaměstnavateli, klientům a dodavatelům.
- Poskytovat svému zaměstnavateli, organizaci nebo klientovi nejvyšší úroveň služeb, tím, že poskytují nejlepší zdroje a služby možné v rámci organizačního omezení a zlepšení kvality a přidanou hodnotu k informacím a znalostem, které poskytují.
- Zvýšit úspěšnost zaměstnavatele tím, že přispějí k poslání, cílům, politice a strategii organizace.
- Respektují duševní vlastnictví jejich zaměstnavatelů, klientů a konkurentů, a v rámci zákonných a etických omezení organizace, informují své klienty nebo zaměstnavatele o možných právních a etických přestupcích při poskytování zdrojů či služeb.
- Ctí soukromí, práva a pověst jednotlivců a organizací ve správném používání informačního obsahu bez ohledu na formát nebo média, která ulpěla na osvědčených postupech na zajištění důvěrnosti.
- Usilovat o dokonalost tím, že hledají a udržují odborné znalosti a kompetence v intelektuálních a informačních technologiích u sebe, svých kolegů, jejich organizací a dalších odborníků, včetně vzdělávání pro informační gramotnost.

---

¹²⁴ SLA [online]. Virginia: Special Libraries Association, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.sla.org>

¹²⁵ Professional Ethics Guidelines. SLA [online]. Virginia: Special Libraries Association, 2010 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.sla.org/about-sla/competencies/sla-professional-ethics-guidelines/>

- Prezentovat sebe přesně ohledně jejich vzdělání, schopností a zkušeností, pro jejich zaměstnavatele, klienty, kolegy a další odborníky.
- Vyhnout se střetu zájmů, zatímco ve výkonu jejich práce.

Výše uvedený kodex je oproti knihovnickým mírně odlišný, neboť se informační specialisté setkávají například s obchodními partnery a pracují s mnoha druhy informací i v rámci společností. Oproti tomu knihovníci jsou zaměřeni převážně na svoje čtenáře a služby jim poskytované.

Výše bylo uvedeno celkem 23 organizací vytěžených z uvedených seznamů. Na stránkách pouhých 9 institucí byla nalezena zmínka o etice ať už formou alespoň 1 článku a více nebo přímo ve formě etického kodexu. Ten předkládají pouze 3 organizace.

Kromě výše uvedených organizací stojí za zmínku dvě organizace, které mají svůj etický kodex, ale nejsou dle výše uvedených seznamů považovány za mezinárodní. Jedná se o American Library Association (ALA) a Canadian Library Association (CLA). O CLA byla vypracována případová studie v rámci IFLA, která je předložena níže a která předkládá etický kodex CLA jako ukázkový příklad, z tohoto důvodu stojí za samostatnou zmínku. V případě ALA se jedná o velkou organizaci, která měla v roce 2016 celkem 56 976 členů¹²⁶ a je dle prohlášení na jejích stránkách nejstarší a největší knihovnickou organizací na světě¹²⁷. Je tedy vhodné zabývat se jejím etickým kodexem, neboť instituce má nejdelší praxi.

Tento kodex byl založený už v roce 1939 zimního slunovratu na zasedání Rady ALA; ve znění pozdějších předpisů 30. června 1981; 28.června 1995; a 22 ledna 2008.¹²⁸ Organizace ke kodexu uvádí, že členové (rozuměno knihovníci a informační specialisté) jsou členy profese, výslovně se zavazující k intelektuální svobodě a svobodnému přístupu k informacím. Mají zvláštní povinnost zajistit volný tok informací a myšlenek na současných a budoucích generacích. Ke kodexu je na stránkách uvedeno, že se jedná o hrubý popis stanovisek nebo pravidel, která nemohou přesně definovat chování v jednotlivých situacích, kdy je nutné se zabývat etikou, ale mají sloužit jako výchozí bod pro rozhodování jednotlivců. Kodex je složený z 8 bodů a je podáván jako by ho předkládali knihovníci sami sobě jako závazek:

---

¹²⁶ ALA Annual Membership Statistics. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z:

http://www.ala.org/membership/membershipstats_files/annual_memb_stats

¹²⁷ About ALA. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.ala.org/aboutala/>

¹²⁸ Code of Ethics of the American Library Association. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.ala.org/advocacy/proethics/codeofethics/codeethics>

- Zajišťujeme nejvyšší úroveň služeb pro všechny uživatele knihovny prostřednictvím vhodných a vhodně organizovaných zdrojů; spravedlivé politiky služeb; spravedlivého přístupu; a přesné, nezkreslené a zdvořilé odpovědi na všechny požadavky.
- Dodržujeme zásady intelektuální svobody a odoláváme veškerému úsilí cenzurovat knihovní zdroje.
- Chráníme právo každého uživatele knihovny na soukromí a diskrétnost, pokud jde o hledanou informaci nebo obdržené, vypůjčené a konzultované zdroje, které byly pořízeny nebo předány.
- Respektujeme práva k duševnímu vlastnictví a obhajujeme rovnováhu mezi zájmy uživatelů informací a držitelů práv.
- Jednáme se spolupracovníky a kolegy s respektem, poctivostí a dobrou vírou, a hájíme pracovní podmínky, které chrání práva a blaho všech zaměstnanců našich institucí.
- Nechceme prosazovat soukromé zájmy na úkor uživatelů knihovny, kolegů, nebo našich zaměstnávajících institucí.
- Rozlišujeme mezi osobním přesvědčením a profesní povinností a neumožňujeme našemu osobnímu přesvědčení zasahovat do zastoupení cílů našich institucí či při poskytování přístupu ke svým informačním zdrojům.
- Usilujeme o dokonalost v profesi udržení a posílení svých vlastních znalostí a dovedností tím, že podporujeme profesní rozvoj spolupracovníků, a tím podporujeme aspirace potenciálních členů profese.¹²⁹

Opět se tedy setkáváme se základními pravidly, dostupností informací pro všechny bez diskriminace, ochranou uživatelů knihovny a jejich práv jakož i práv autorů publikací. Kodex je zároveň více zaměřen na knihovníky jako lidi a apeluje na ně, aby neupřednostňovali svoje vlastní zájmy nad zájmy uživatelů a jejich mateřské organizace. Navíc od kodexu IFLA je zde bod zaměřený na získávání nových kolegů a podporování těch stálých za účelem zkvalitnění profese.

AIP Code of Ethical Business Practice

Výše bylo uvedeno že v této části práce jsou hlavním cílem knihovny jako instituce. Na druhé straně mluvíme o informační etice a v některých etických kodexech jsou uváděni jak knihovníci, tak informační specialisté. Proto je vhodné abychom si uvedli také etický kodex

---

¹²⁹ Celé znění kodexu je součástí přílohy

Asociace nezávislých informačních specialistů (Association of Independent information professionals – AIIP), který je dostupný na jejich stránkách.¹³⁰

Dle prohlášení uvedeného na těchto stránkách AIIP, si její členové stanovili vysoké standardy pro profesionální praxi. Zároveň je stanoveno, kdo je informačním profesionálem. Informační profesionál je podnikatel, který prokázal pokračující odborné znalosti v oboru vyhledávání a uspořádání informací. Každý poskytuje informační služby na smluvním základě více než jednoho klienta a slouží jako objektivní prostředník mezi klientem a informačním světem. Etický kodex jim doporučuje:

- Zajistěte pověst profesionála za poctivost, kompetenci a důvěrnost.
- Poskytněte klientům co nejaktuálnější a nejpřesnější informace v rámci rozpočtu a časových rámců poskytovaných klienty.
- Pomozte klientům porozumět zdrojům použitých informací a stupni spolehlivosti, který lze očekávat od těchto zdrojů.
- Přijměte pouze ty projekty, které jsou legální a neškodí naší profesi.
- Respektujte důvěrnost klientů.
- Uznávejte práva duševního vlastnictví.
- Respektujte licenční smlouvy a jiné smlouvy. Vysvětlete klientům, jaké jsou jejich povinnosti týkající se práv duševního vlastnictví a licenčních smluv.
- Zachovat profesionální vztah s knihovnamí a dodržovat všechna jejich pravidla přístupu.
- Převzme odpovědnost za dodržování tohoto kódu zaměstnanci.

Kromě výše uvedených pravidel sepsali informační specialisté i pravidla týkající se přímo autorského práva. Oproti výše uvedeným organizacím se tak jedná o jedinou instituci, která se přímo autorskému zákonu věnuje.

Členové Asociace nezávislých informačních profesionálů (AIIP) jsou nezávislí vlastníci malých podniků, kteří poskytují informační služby založené na poplatcích více klientům. Členové AIIP působí jako agenti svých klientů, když vyhledávají a získávají informace, nebo působí jako zprostředkovatelé, kteří poskytují informační služby jménem svých klientů.

---

¹³⁰ Professional Standards. Aiip [online]. Baton Rouge: Association of Independent Information Professionals, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.aiip.org/about/professional-standards>

Členové AIIP jsou povinni dodržovat Kodex etických obchodních postupů, ve kterých nesou tyto úkoly týkající se práv k duševnímu vlastnictví:

- Uznat práva duševního vlastnictví - Dodržovat licenční smlouvy a jiné smlouvy. Vysvětlete klientům, jaké jsou jejich povinnosti týkající se práv duševního vlastnictví a licenčních smluv.
- Převzít odpovědnost za dodržování tohoto kódu zaměstnanci.
- Členové AIIP účtují svým klientům za profesionální služby a za úhradu výdajů, které mohou zahrnovat náklady spojené s načítáním a dodáním materiálů chráněných autorskými právy.
- Členové AIIP se zavázali k praxi a principu jednorázového použití materiálu chráněného autorskými právy, někdy nazývaného "jedno vyhledávání, jedno použití".
- V situacích, kdy jsou členové AIIP vědomi, že poskytují klientům materiály chráněné autorskými právy, členové AIIP uznávají svou odpovědnost informovat klienty o potenciálně použitelných ustanoveních mezinárodních autorských zákonů týkajících se reprodukce a kopírování chráněných materiálů.
- Aby AIIP zaručila ochranu práv vydavatelů, AIIP důrazně doporučuje členům, aby obsahovali prohlášení o autorských právech v zákaznických smlouvách a smlouvách.
- AIIP důrazně doporučuje, aby informace týkající se autorských práv poskytované klientům obsahovaly tyto základní prvky:
  - Prohlášení, které informuje klienty, že materiály, které dostávají, mohou být chráněny autorskými právy, pokud jsou ve skutečnosti.
  - Prohlášení informující klienty, že otázky týkající se autorských práv by měly být adresovány jejich právním poradcům nebo vydavatelům, kteří mají autorská práva.

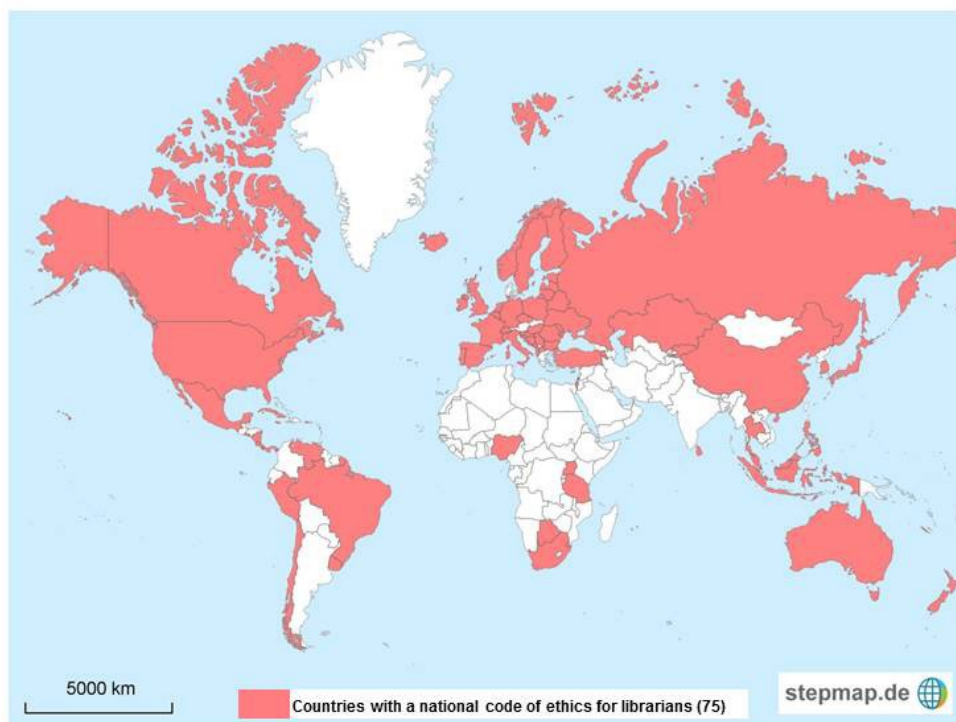
U většiny organizací uvedených výše nebylo potvrzeno ani vyvráceno, že by měli svůj vlastní etický kodex, který by publikovaly nebo jemu podobný dokument. Tato skutečnost je dána převážně malým zdrojem informací. Stránky výše uvedených institucí jsou často kusé na informace a obsahují pouze nejzákladnější přehled. Často chybí i kontaktní informace na organizace nebo data jednotlivých článků atd. U některých institucí bylo během pátrání

zjištěno, že existuje možnost využití etického kodexu větších organizací, kterých jsou součástí, jako ALA nebo IFLA. Existuje nicméně i varianta, že organizace se řídí národními etickými kodexy.

3.2 Národní etické kodexy

Na stránkách IFLA je přímo uvedený seznam států a případně organizací ve státech, které národní etický kodex zajišťují. K roku 2014 se jednalo o 75 zemí.¹³¹ Ze zemí Evropské unie se přitom jednalo o všechny země kromě Slovenska a Rakouska. K současné době se nepodařilo dohledat novější informace, zdali došlo u těchto zemí ke změně. Připomeňme si nicméně, že alespoň Slovensko využívá etického kodexu IFLA, jehož slovenský překlad je přímo na jejich stránkách dostupný, jak bylo uvedeno výše.

Professional Code of Ethics Map

September 2014

Note: If your country is missing please contact: hermann.roesch@fh-koeln.de

SOURCE: Hermann Rösch: Bibliothekarische Berufsethik auf nationaler und internationaler Ebene: Struktur und Funktion des IFLA-Ethikkodex. In: Mitteilungen der Vereinigung österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare. 67, 2014, 1, S. 38-57, hier S. 43. URL: <https://fedora.phaidra.univie.ac.at/fedora/get/o:340605/bdef:Content/get>

Obrázek 5–Mapa národních etických kodexů. Dostupné z:

<https://www.ifla.org/files/assets/faife/nationalcodeofethics/code-of-ethics-map-2014.jpg>

¹³¹ Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2017 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians#iflancodeofethics>

Polsko

Z výše uvedených stránek IFLA byl získán odkaz na plné znění anglicky napsaného polského etického kodexu.¹³² Tento kodex je spravován Polskou knihovnickou asociací (Polish Librarians Associatio) a byl schválen 2. února 2005. Jeho autory jsou zástupci výkonné rady Sdružení polských knihovníků: Jan Wołosz (Předseda představenstva) a Elżbieta Stefańczyk (tajemník představenstva).

Kodex se skládá ze 3 sekcí. Každá sekce je dále rozdělena do několika podsekcí, kde jsou jednotlivá pravidla rozdělena do celkem 41 bodů. Hlavní body jsou definovány jako:

- obecné zásady,
- knihovníci a informační odborníci směřující ke komunitě,
- knihovníci a informační odborníci směřující k uživateli,
- knihovníci a informační odborníci ke knihovním a informačním zdrojům,
- knihovníci a informační odborníci směřující ke svým kolegům a profesi,
- knihovníci a informační pracovníci vůči zaměstnavateli,
- konečné rozlišení,¹³³

Z výše uvedeného můžeme vidět, že kodex se věnuje všem částem knihovnické činnosti. Jsou tu pravidla pro zaměstnance knihoven, jak se mají chovat k uživatelům knihovny, k sobě navzájem, ale i k materiálům se kterými pracují. Oproti českému kodexu jsou zde také pravidla pro jednání se zaměstnavatelem. Rovněž je se svými 41 body podstatně rozsáhlejší než etický kodex knihovníků a informačních pracovníků v ČR.

Německo

Zdejší etický kodex spravuje instituce BID – Bibliothek und Information Deutschland, přičemž úplné znění je možné nalézt například na výše uvedených stránkách IFLA, kde je přeložený do anglického jazyka aktualizovaný naposledy v roce 2007¹³⁴. Originál v německém jazyce je možné nalézt na stránkách instituce Bibliothek und Information

---

¹³² Originál kodexu je součástí příloh

¹³³ General principles

Librarians and information professionals toward the community

Librarians and information professionals toward the user

Librarians and information professionals toward library and information resources

Librarians and information professionals toward their colleagues and profession

Librarians and information professionals toward the employer

Final resolutions

¹³⁴ Ethics and Information Ethical principles of the library and information professionals. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2007 [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/node/6496>

Deutschland.¹³⁵ Ze stránek instituce bylo zjištěno, že kodex byl naposledy aktualizovaný v roce 2007 a tedy na stránkách IFLA je aktuální.¹³⁶

Etické zásady: clientský servis

- Sloužíme všem našim klientům rovnoměrně v souladu s našimi mandáty a právními základy. Nabízíme vysoce kvalitní služby pro všechny naše klienty.
- Svým klientům poskytujeme přístup do našich holdingů a veřejně přístupných informačních zdrojů.
- Informujeme a radíme klientům objektivně, nestranně a zdvořile a pomáháme jim při získávání informací, které potřebují.
- Se všemi našimi klienty zacházíme se stejným respektem, bez ohledu na jejich původ, rasu, věk, sociální status, víru, pohlaví nebo sexuální orientaci.
- Dodržujeme zásady bezbariérové dostupnosti.
- Chráníme děti a mládež před nevhodným obsahem podle zákona o ochraně mladých lidí a dalších právních předpisů.
- Respektujeme soukromí našich klientů. Osobní údaje budou uloženy pouze pro zajištění poskytování služeb a pouze v rámci právního rámce. Osobní údaje sdílíme s jinými institucemi, pouze pokud to vyžaduje zákon.
- Naše povinnosti plníme profesionálně, bez ohledu na náš osobní názor a názor.

Etické zásady: další služby

- Podporujeme formování názorů a volný tok informací, jakož i existenci knihoven a informačních služeb, které usnadní volný přístup ke všem druhům informačních zdrojů poskytovaných naší demokratickou společností. Odmítáme cenzuru obsahu.
- Chráníme naše kulturní dědictví podle sbírkového mandátu knihoven.
- Podporujeme vědu a výzkum poskytováním informací, zdrojů a souvisejících služeb. Podporujeme také svobodu vědy a výzkumu.
- Zavázali jsme se k principu celoživotního učení s cílem zlepšit vlastní kompetence a kompetence všech členů veřejnosti. V tomto kontextu se v procesu neustálého zlepšování snažíme optimalizovat služby pro naše klienty.

---

¹³⁵ Ethik und Information - Ethische Grundsätze der Bibliotheks- und Informationsberufe. BID - Bibliothek & Information Deutschland [online]. Deutschland: Bibliothek & Information Deutschland, 2007 [cit. 2017-03-05]. Dostupné z: <http://www.bideutschland.de/deutsch/service/>

¹³⁶ Anglická verze kodexu je předložený v příloze.

- Pořádáme akce, které podporují čtení a aktivní využití informací, a to ve spolupráci s partnery.
- Náš vztah s dodavateli a dalšími obchodními partnery je založen na vysokém etickém standardu.
- Vybíráme informační zdroje výhradně podle objektivních kritérií, jejich kvality a vhodnosti pro uspokojení potřeb našich klientů bez ohledu na osobní preference a vliv třetích stran. Naše referenční služby a odborná způsobilost zaručují přístup ke všem informačním zdrojům.
- Aktivně propagujeme naše služby a zařízení veřejnosti, abychom je informovali o všech způsobech přístupu k informacím veřejnosti.
- Na internetu poskytujeme informace jako údaje a úplné texty v rámci zákonných limitů pro zvýšení dostupnosti.
- Uznáváme práva tvůrců a držitelů autorských práv knižního a informačního materiálu chráněného autorskými právy.
- Aplikujeme naši odbornou způsobilost na zachování kulturních památek pro budoucí generace.
- Spolupracujeme se svými kolegy se spravedlivostí a respektem a podporujeme kulturu spolupráce, odpovědného jednání a vzájemné důvěry.
- Profesní nezávislost, respekt, poctivost, ochota spolupracovat a kritická loajalita vymezují naše interakce s našimi nadřízenými a nadřízenými orgány.

Z výše uvedeného je patrné, že oba kodexy se liší hlavně svým rozsahem, ačkoliv polský kodex pro svou délku není uveden celý. Je těžké jednotlivé kodexy posuzovat, neboť díky svojí délce jsou některé věci více rozvedené, ačkoliv shrnutě sdílí stejnou myšlenku.

Uvedme si alespoň zajímavosti oproti českému kodexu při porovnání s kodexem německým. Shrnutě můžeme říct, že v základních myšlenkách jako je svobodný přístup k informacím, jednání s úctou a respektem nebo celoživotního vzdělávání atd. sdílejí stejné myšlenky a neliší se. Německý kodex ovšem v některých bodech oproti českému zachází ještě dále. Například doslova zmiňuje nutnost bezbariérového přístupu. V České republice se sice také projevuje tato snaha, ale přímo v kodexu to zapsané není. Za důležitý bod je dle autora nutné také v německém případě považovat bod, který říká, že se mají pořádat akce, které podporují čtení a aktivní využití informací, a to ve spolupráci s partnery. V českém kodexu sice nic takového psané není, nicméně není vyloučeno, že takovou formulaci nalezneme v případě některých knihoven v rámci vnitřních předpisů. Posledním příkladem rozdílnosti je

německá podpora vědy a výzkumu v rámci knihoven. O této skutečnosti také v českém kodexu není ani zmínka.

Kromě výše uvedených rozdílů můžeme říci, dle názoru autora, že rozdíl mezi etickým knihovnickým kodexem a německým kodexem je minimální a shoduje se v hlavních myšlenkách.

4 Případové studie

Ohledně etického jednání a knihoven je možné nalézt několik studií. V této kapitole si uvedeme takové studie dvě. První studie se týká nedávného neetického jednání knihovníků na Floridě a jejich manipulací s knihovním systémem. Celý případ je na začátku studie popsán, aby byly následně předloženy pohledy zúčastněných stran a na závěr je studie doplněna pohledem autora práce. Druhá studie seznamuje čtenáře s případovou studií vypracovanou IFLA, která se zabývá svobodným přístupem k informacím a zmiňuje také etický kodex Kanadské knihovnické asociace. Na závěr této studie byly předloženy odpovědi na otázky, které studie na svém začátku čtenářům předkládá. První studie je pro tuto práci sepsána, aby byl prakticky rozebrán jeden z aktuálních etických problémů. Druhá studie je předložena, neboť se část této práce věnuje etickým kodexům a zároveň rozebírá jeden z největších problémů informační etiky, svobodný přístup k informacím. Autor této práce považuje za žádoucí, aby byl předložen také odborný pohled na tuto problematiku jako reflexe na vlastní pokus zhodnocení kodexu výše uvedeném.

4.1 Falešní čtenáři na Floridě

První případová studie se zaměřuje na dění na Floridě, kde zaměstnanci knihovny vytvářeli neexistující čtenáře za účelem výpůjček knih, které si nikdo nepůjčoval.

4.1.1 Shrnutí případu

Jako jednu z případových studií použijme událost, o které jsme byli informováni na přelomu roků 2016 a 2017. Novinářský deník The Guardian na svém webu 6. ledna 2017 informoval o případu týkajícím se knihovny v USA.¹³⁷ Stejnou zprávu zveřejnila na svém webu již 3. ledna 2017 rozhlasová a mediální stanice BBC (British Broadcasting

---

¹³⁷ Florida librarians accused of creating fake borrowers to save stock. In: The Guardian [online]. The Guardian, 2017 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2017/jan/06/florida-librarians-accused-of-creating-fake-borrowers-to-save-stock>

Corporation)¹³⁸. Oba zpravodajové se přitom odkazují na lokální noviny Orlando Sentinel a jejich webové stránky, které o případu informovali 30. prosince 2016¹³⁹.

Případ se týkal konkrétně knihovny v East Landu na Floridě. Zaměstnanci tamní knihovny stvořili několik falešných čtenářů, kterým zavedli v jejich tamním elektronickém systému falešné účty. S těmito účty mohli následně manipulovat, dle vlastního uvážení a potřeb. Nešlo přitom o jejich zájem půjčovat si domu nadměrné množství knih, ale vypůjčit co nejvíce knih, které byly na pomyslném žebříčku výpůjček nejnižší. Dle informací získaných z výše uvedených deníků tak tyto „mrtvé duše“ měli za celkem devět měsíců zapůjčeno i několik tisíc knih. Rekordmane měl být dle informací jistý Chuck Finley, bývalý baseballista nejvyšší ligy, který si za 9 měsíců zapůjčil 2,361 knih. Na tuto skutečnost upozornil místní úřady jeden anonym v listopadu loňského roku. Do podvodu měl být ovšem zapojen i vedoucí pobočky tamní knihovny pan George Dorn, kterému byla za podíl na podvodu nařízena placená dovolená. O jeho dalším působení v knihovně nebylo v době psaní této práce rozhodnuto. On sám se k celé aféře v jejím průběhu vyjádřil. Při šetření bylo zjištěno, že falešné účty čtenářů obsahovaly smyšlená jména, adresy, ale i čísla řidičských průkazů nutných pro registraci.

Pro doplnění dodejme, jaké následky toto jednání zaměstnanců mělo. Na prvním místě uveďme, že mnohým čtenářům bylo odepřeno vypůjčit si knihu o kterou měli zájem, neboť ji v onen okamžik mohla mít zapůjčenou fiktivní osoba. Vedlejší dopady nicméně byly pro knihovnu příznivé. Samotní zaměstnanci se dle výše uvedených zdrojů hájili prohlášením, že se jedná o klasickou praxi známou i v jiných knihovnách. Vedoucí pobočky uvedl, že boj o peníze mezi knihovnami je velký a nadělal už spousty špatné krve. Jejich hlavním cílem bylo ušetření peněz knihovně. Tím, že si jejich „mrtvé duše“ půjčovali tisíce knih o které nebyl zájem, zamezily jejich vyhození ze systému knihovny. Zaměstnanci upřesnili, že knihy, které nejsou systémem dlouhodobě označeny jako vypůjčované se ze systému vyřadí a poté i z knihovny. Když je kniha následně požadována v budoucnu, musí se zakoupit nový výtisk. Knihovna zároveň musí za tyto tituly nalézt tituly nové, kterými by zaplnila volná místa, na což znovu musí vynaložit určité finance. V obou případech tak knihovna musí vynakládat finanční prostředky. Výše uvedený vedoucí pobočky uvedl, že tato praxe je mezi knihovnami běžná.

---

¹³⁸ Fake borrowers at Florida library probed. In: BBC: News - technology [online]. London: BBC, 2017 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/technology-38496481>

¹³⁹ RUITER, Jason. To save books, librarians create fake 'reader' to check out titles. In: Orlando Sentinel [online]. Orlando: Orlando Sentinel, 2016 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.orlandosentinel.com/news/lake/os-chuck-finley-lake-library-fake-reader-20161227-story.html>

Na druhou stranu, tím, že si falešné účty vypůjčovali tisíce titulů, došlo ve statistikách knihovny k nárůstu počtu čtenářů o celkem 4 %. Na Floridě se přitom finance knihovněm přiřknou dle počtu aktivních čtenářů, takže knihovna získala díky fiktivním čtenářům navíc 1 milion dolarů. Tato knihovna ale zároveň spravuje několik menších knihoven v okolí. Z jejích peněz tak půjdou určité částky do těchto menších knihoven také. Dle stránek Orlando Sentinel se objevil v rámci šetření názor, zdali byly tyto menší knihovny do případu zapojeny také. Pro tuto domněnku, ale nebyl zveřejněn žádný důkaz. Rovněž byl vznesen návrh, že by knihovnu i ostatní knihovny mohl čekat v rámci vyšetřování vnitřní audit. O úspěchu nebo neúspěchu tohoto návrhu, ale média už neinformovala. Ačkoliv můžeme označit činnost knihovníků jako nelegální nebo nemorální, ne všichni lidé jsou toho názoru. Na stranu knihovníků se postavil například novinář a spisovatel nejen Science fiction literatury Cory Doctorow.

4.1.2 Jednání v kontextu etického kodexu

Než dospějeme k názorům na tuto aféru, porovnejme ho v kontextu etického kodexu knihovníků. Prvním bodem kodexu je, že knihovník poskytuje své služby uživatelům bez ohledu na národnost, rasu, náboženství, pohlaví, věk a sociální status. Tím podporuje rozvoj osobnosti, využití volného času a uspokojí tak různorodé potřeby jednotlivců i skupin uživatelů. V tomto případě nemáme ohledně celého šetření dostatek informací k posouzení, zda došlo nebo nedošlo k porušení kodexu. Uživatelům bylo odepřeno vypůjčení některých knih. To ovšem neznamená, že si nemohli vypůjčit jiné. Samotná služba vypůjčení byla nadále dostupná a nejedná se o jedinou službu knihovny, jak dokládají webové stránky knihovny¹⁴⁰. Z informací dostupných veřejnosti nebylo zároveň ani zřejmé, že by zaměstnanci knihovny někoho diskriminovali ohledně jeho národnosti, rasy, náboženství, pohlaví, věku nebo sociálnímu statusu.

Druhý bod kodexu říká, že knihovníci zajišťují uživatelům všestrannou dostupnost knihovních fondů a dalších informačních zdrojů nezávisle na tom, ve které knihovně jsou uloženy. V tomto případě nesporně došlo k porušení kodexu. Nešlo sice o meziknihovní výpůjčku, takže odpadla potřeba získávat knihy z jiných poboček nebo knihoven, ale jednalo se stále o službu knihovny v rámci jejích lokálních katalogů. Výše uvedené chování zaměstnanců knihovny nicméně porušilo tento bod kodexu, neboť zaměstnanci nejen že nezajistili všestrannou dostupnost, ale zároveň ji úmyslně omezili tím, že si knihy půjčovaly

---

¹⁴⁰ Lake Country Library System: Services. Lake Country Library System [online]. Tavares [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.mylakelibrary.org/services/>

falešní čtenáři a skuteční se tak nemohli ke knize dostat. Tento čin tak můžeme nazvat jako neetický, který je v rozporu s morálními hodnotami, ačkoliv mohl být původně myšlen v dobrém úmyslu. Rovněž dodejme, že se jednalo převážně o knihy, které nebyly často půjčovány, a právě proto mohly být bez pomoci knihovníku vyřazeny z knihovny. Je tedy otázkou, zdali u takových knih došlo zrovna k žádosti o zapůjčení.

Třetí bod kodexu říká, že knihovníci respektují práva autorů a nakládají s duševním vlastnictvím podle zákonných předpisů. V tomto případě nedošlo k porušení kodexu, nebo ne přímo, neboť zaměstnanci knihovny sice omezily přístup ke knihám, ale jen dočasně. Pokud by některá z knih byla v knihovně na základě licence Creative Commons, mohli bychom říci, že bylo porušeno právo autora pro sdílení svých myšlenek a jeho nabídka čtenářům pro upravení a využití textu na základě jím poskytnuté licence. V tomto případě, by ale byla více porušena práva čtenářů, neboť by jim byla odepřena možnost vzít a využít nabízený text. Naopak čin knihovníků prospěl autorům knih, neboť jejich knihy byly zachráněny od vyřazení.

Čtvrtý bod kodexu říká, že knihovníci respektují práva uživatelů na soukromí a anonymitu, své vztahy s nimi zakládají na respektování jejich osobnosti a informačních potřeb. Chrání osobní údaje a informační aktivity uživatelů podle zákonných předpisů. V tomto případě také nemůžeme říci, jestli byl kodex porušen nebo ne. Z pohledu vztahu knihovník – čtenář, byl kodex zachován. Uvedené zprávy neinformovali o tom, že by knihovníci zneužívali citlivá data čtenářů nebo se k nim chovali způsobem, který by přesahoval profesní zájmy. Na druhou stranu bylo manipulováno s citlivými údaji jako jsou jména a data narození a čísla řidičských licencí. Jednalo se sice o neexistující čtenáře, ale už jenom sama skutečnost, že knihovníci k takovému činu byli schopni přistoupit zakládá na podezření, že by tohoto činu byli schopni i u skutečných uživatelů knihovny. Pro zajímavost dodejme, že dle získaných informací z výše uvedených webů byl jedním z falešných čtenářů jistý Chuck Finley, bývalý baseballista nejvyšší ligy. Zprávy neuvádí, zdali bylo použito i jeho datum narození, ale i samotná skutečnost využití jeho jména se může označit jako neetická a nemorální.

Výše jsme se snažili si přiblížit, jak se chování zaměstnanců knihovny slučovalo s etickým kodexem, který by měli dodržovat. Dále si rozeberme důvody, které je k takovému jednání vedli. Vedoucí pobočky uvedl, že tak jednali z důvodu velké konkurence a nedostatečných finančních prostředků, které vedou k neshodám mezi tamními knihovnami. Položme si tedy otázku: „Jak moc by nás měla zavazovat naše morální stanoviska ohledně našich činů, pokud tak jednáme za účelem většího dobra?“ V tomto případě tedy bylo větším

dobrem zachování co největšího knižního fondu knihovny a zároveň snaha o ušetření peněz. Z pohledu čtenáře může jít o chvályhodný krok knihovny. Jeho možnosti výběru knih se nesníží, a naopak za ušetřené peníze může dojít k akvizici dalších titulů nebo zlepšení dalších služeb. Je tedy opravdu praxe knihovny opravdu tak trestuhodná? Nelze popírat skutečnost, že došlo k porušení zákona jako takového a v některých bodech i etického kodexu. V obou případech, ale s dobrým úmyslem, který měl vést k rozvoji knihovny a záchraně knih. Je tedy takový čin, ačkoliv nezákonný skutečně i nemorální a neetický?

4.1.3 Vyjádření z pohledu žurnalisty

Jak bylo uvedeno výše, spisovatel Cory Doctorow se k celé aféře vyjádřil ve článku na blogu Boing Boing a postavil se na stranu zaměstnanců knihovny. Ve svém článku¹⁴¹ zastává názor, že knihovny se snaží o uchování knih, které se budou líbit čtenářům. Za tímto účelem aplikují software, který vyhodnocuje, co je v určitý okamžik populární a identifikuje knihy, které se budou líbit. Takové tituly přitom mohou být i přímo v rozporu s tituly, které doporučují kvalifikovaní odborníci, kteří se se čtenáři setkávají. Data se dle Doctorowa poté stávají nezpochybnitelným ukazatelem toho, co je a není populární a mění se z informačního ukazatele ve svěrací kazajku. To má a bude mít za následek ustupující roli knihovníka a zbavení ho jeho úsudku. Knihovník bude sloužit následně pouze jako zpracovatel dat, zatímco knihovna bude řadit knihy na základě popularity a dle toho je v rámci vnitřního uspořádání přemísťovat. Čtenáři se tímto procesem mají stát ne jednotlivci, ale masou, která bude různě zaškatalkována, zatímco knihovníci mají sloužit softwaru. Autor článku je toho názoru, že situace zajde až tak daleko, že se knihovníci stanou přímo nepřáteli běžných čtenářů, kteří nebudou hledět na jejich zájmy a potřeby. Dále se dostává k našemu případu. Obhájí zaměstnance knihovny, že v jejich případě nešlo při podvedení systému o osobní zisk. Jejich snahou bylo naučit systém co je a není skutečně nežádaná kniha a díky jejich výběru přenastavit jeho posuzovací hodnoty. Největším problémem je dle autora ne samotné sbírání dat, ale jejich slepé následování a ztráta vlastního úsudku. Zaměstnance knihovny nakonec přirovnává k dobrým učitelům ve školách, kteří se snaží držet standardy studia i přes větší lenost žáku, za což jsou vyhozeni ze zaměstnání místo kolegů, kteří se situaci přizpůsobili a nároky na studenty snížili. Autor je tedy toho názoru, že místo, aby knihovna respektive vyšetřovací orgán, potrestali viníky, měly by se poučit z jejich snahy o zachování standartu

---

¹⁴¹ DOCTOROW, Cory. Automated book-culling software drives librarians to create fake patrons to "check out" endangered titles. In: Boing Boing [online]. 2017 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://boingboing.net/2017/01/02/automated-book-culling-software.html>

knihovny. Zároveň by měli začít řešit problém, na který zaměstnanci poukázali a sice finanční problémy mezi knihovnami, které mají za následek takovéto podvody.

Autorovi této práce se nepodařilo během svého bádání získat obsáhlejší stanovisko knihovny nebo jiných orgánů, které by blíže specifikovaly, jak se knihovna staví k prohrěšku svých zaměstnanců. Autor této práce si dovoluje předložit názor, že se knihovna se nechtěla blíže k aféře vyjadřovat, neboť se jedná o její interní vyšetřování, které v době psaní této práce mohlo stále probíhat.

4.1.4 Pohled autora

Autor této diplomové práce si dovoluje následně předložit svůj pohled na celou aféru. Je nespornou úlohou knihoven shromažďovat knihy týkající se všech oborů lidské činnosti ať už jde o beletrii nebo lékařství či fyziku. Snahu knihovníků o zachování co největšího množství knih bychom měli dle názoru autora vítat. Když se podíváme například do státní správy a výsledků její činnosti ve formě různých nařízení, zákonů a dokumentů, ty se ukládají do lokálních archivů. Některé z nich se po uplynulé lhůtě skartují a jiné uchovávají v archivech státních. Co ovšem s knihou v knihovně, která se vyřadí? Vyhodí se? Někdo si ji po vyškrtnutí vezme domů? A co se objeví na jejím místě na polici? Pokud vyškrtne knihu z knihovny z důvodu, že není často čtena, a tedy v knihovně zabírá pouze místo, je to pro autora diplomové práce stejné, jako bychom řekli, že můžeme vyhodit pilku jenom proto, že dříví také neřežeme denně. Dříve nebo později tu pilku budeme potřebovat, stejně jako si někdo bude chtít půjčit právě tu či onu knihu. A co když se bude jednat o knihu, která nebyla dlouhodobě opět vydána? Knihovna tak ztratí zájem jednoho ze svých čtenářů. Autor je toho názoru, že i když se může jednat o jednoho „pouhého“ čtenáře, měla by i tomu předcházet a přistupovat ke každému čtenáři jako prodavač k dlouhodobému věrnému zákazníkovi. Mohlo by se poté stát, že nespokojených čtenářů by mohlo přibývat a přestali by například knihovnu navštěvovat. Výše uvedená aféra se týkala sporu, jestli je etické podvodem v systému zachraňovat knihy nebo ne. V tomto případě autor práce rozlišuje dvě podstaty problému. První je samotný podvod systému a druhou je obohacení knihovny díky tomuto podvodu. S podvodem systému se autor ztotožňuje v názoru s panem Doctorowem. Proč by měl systém vybírat, co je na vyřazení a co ne, když tuto práci může dělat postupem času knihovník, který může knihu zároveň doporučit čtenářům nebo poradit její alternativu. Systém jako takový by měl sloužit spíše ke statistickým účelům a rozhodování okolo věcech knihovny by mělo být plně na úsudku jejích zaměstnanců. Na druhou stranu je pochopitelné, že všechny knihy nelze uchovávat a některé díky svému stáří už neodpovídají poznatkům a potřebám současnosti. To

se týká převážně knih o elektronice a počítačích všeobecně. Ty je nutné samozřejmě v akvizici vyřadit, ale toto by opět měli dělat knihovníci, Chování knihovníků tedy může být označováno za neetické, protože se rozchází s knihovnickým kodexem, ale z čistě logického pohledu se nejedná o špatnou věc.

Druhá část problému je neoprávněné získání financí zmanipulováním výsledků knihovny. Autor se domnívá, že v tomto případě se jednalo o sekundární účel celé akce a primárním bylo zachránit knihy. Zaměstnanci tak snad nechtěli prvoplánově okrádat stát o finance na které knihovna neměla nárok. Tento problém ovšem ukázal na zajímavou domněnku z úst ředitele sekce knihovny, že se jedná o běžnou praxi. Toto vysvětlení sice není uspokojivé a nemění nic na skutečnosti, že tento čin je nezákonný, ale zároveň zakládá možnost k diskusi. V té se mohou přehodnotit stanoviska financování tamních knihoven nebo případná další opatření, která by zamezila podobným akcím ze strany knihovníků, kteří by měli skutečně zájem pouze o nezákonné navýšení příjmu knihovny i za předpokladu, že by tyto peníze byly použity na zlepšení služeb dotyčných knihoven. Na závěr autor této práce dodává, že by se v tomto konkrétním případě postavil na stranu knihovníků a i když by nezpochybnil jejich vinu ohledně nezákonného obohacení knihovny, žádal by přiměřený trest s přihlédnutím ke skutečnosti, že tak učinili pro dobro knihovny.

4.2 Případová studie IFLA

Jako ruhou případovou studii si autor této práce dovoluje odkázat na případovou studii Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA),¹⁴² která se zabývá etickým kodexem a svobodným přístupem k informacím.¹⁴³

4.2.1 Úvod studie

V úvodu studie konstatuje, že svoboda přístupu k informacím byla dlouho považována za jednu z klíčových hodnot knihovnictví. Dle studie knihovna v současné době hraje důležitou roli v zaujetí kolektivního přístupu k profesním hodnotám a jejich prosazování skrze etický kodex. Přitom má kolektivní postavení na profesní hodnoty a artikulovat to prostřednictvím etického kodexu. Jako příklad studie uvádí Kanadskou asociaci knihoven (The Canadian

---

¹⁴² Ethics and Information Ethical principles of the library and information professionals. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2007 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/node/5714>

¹⁴³ Celá studie, jejíž součástí je i níže uvedený etický kodex CLA je součástí příloh v originálním znění.

Library Association – CLA) a její etický kodex, jako příklad profesních tvrzení, která reflektují základní národní a sociální hodnoty.

Studie si dává za cíl, aby si čtenář po jejím přečtení zkusil odpovědět na tyto otázky:

- Jaké jsou rozdíly mezi etickými kodexy a právními řády?
- Jak etický kodex odráží hodnoty profese?
- Jak se etický kodex týká hodnot společnosti?
- Jak skutečnost, že jste členem sdružení knihoven formuje vaše akce jako profesionála?
- Jaké jsou výhody být členem asociace knihoven?

4.2.2 Svoboda přístupu k informacím

Studie definuje etiku jako pobočku filozofického dotazu, který se vztahuje k „učiněných rozhodnutí a opatření přijatých jednotlivcem a jejich dopady na širší společnost“. Přitom se etické a právní problémy mohou protínat s tím rozdílem, že dodržení etických zákonů je na našem svědomí, zatímco dodržení práva si může vynutit vláda a její agenda. Dle studie je prací knihovníka hlavně poskytnutí informace čtenářům, dle jejich potřeb, ale tato role se může měnit s ohledem na druh knihovny a její uživatele.

Studie ovšem předkládá tři příklady omezování přístupu k informacím z minulosti, které zároveň ohrozili nestrannost knihovníků a sice tyto zákony:

- Zákon o sjednocování a posilování Ameriky poskytováním vhodných pomůcek potřebných pro stíhání a bránění terorismu (Patriot Act) vydaný v roce 2001 v USA
- Zákon o regulování vyšetřovacích pravomocí (Regulation of Investigatory Powers Act) vydaný v roce 2000 ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku
- Zákon o terorismu (Terrorism Act) vydaný v roce 2006 i ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku

Tyto zákony mohou například umožnit státu a jeho orgánům získat výpůjční evidenci uživatelů knihovny ,a provádět dohled v knihovnách. Státy se tak snaží zjistit o jakou literaturu se konkrétní čtenáři zajímají a jestli to může vést k nějakému aktu spojenému s terorismem. K této skutečnosti předseda Výsadního institutu knihovníků a informačních specialistů (Chartered Institute of Library and Information Professionals – CILIP) poznamenal, že knihovnická profese má odpovědnost pomáhat a chránit společnost proti terorismu, ale poznamenal, že „máme povinnost mlčenlivosti klienta, a tak se nemůžeme dohodnout na jejich lovení ze strany úřadů“.

V souvislosti s těmito skutečnostmi předkládá studie následující otázky, které považuje z hlediska etiky za klíčové:

- Kolik kontroly by měl jedinec mít nad informacemi, které se k němu vztahují?
- Má jedinec právo na přístup k nějaké informaci, kterou potřebuje?
- Existuje povinnost učinit určité informace nepřístupné v případě potřeby?
- Existuje povinnost, aby informace byly přístupné a bylo je možné nalézt?

Na druhou otázku studie odpovídá prohlášením IFLA z roku 1999, které říká, že právo na přístup k informacím je základním principem knihovnictví: „lidské bytosti mají základní právo přístupu k projevům vědění, tvůrčího myšlení a intelektuální činnosti, a veřejně vyjádřit své názory“. Toto tvrzení také odráží článek 19 Všeobecné deklarace lidských práv, který říká že:

„Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory bez zasahování a vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.“¹⁴⁴

4.2.3 Kanadský etický kodex

Svoboda přístupu k informacím je považována za jednu z ústředních sdílených hodnot profese. Zvláštní důležitost je jí přikládána v etickém kodexu Kanadské asociace knihoven (CLA). Intelektuální svoboda, které neodmyslitelně patří princip svobodného a všeobecného přístupu k informacím, je „základem, na němž je etický rámec CLA postaven a tvarován“ uvádí studie s odkazem na knihu Toniho Sameka. První prohlášení CLA o intelektuální svobodě bylo původně vydáno už v roce 1966, ale prošlo řadou revizí předtím, než bylo přijato v roce 1974. Ve srovnání s dalšími etickými kodexy je ten Kanadský stručnější a sestává ze čtyř jednotlivých prohlášení. Dle tohoto kodexu mají členové asociace individuální i kolektivní odpovědnost za:

- Podporování a uplatňování zásad a postupů zakotvených v aktuálním prohlášení Kanadského knihovnického sdružení pro duševní svobodu;
- Vynaložení veškerého úsilí na podporu a udržení co nejvyššího rozsahu a úrovně knihovní služby pro všechny segmenty kanadské společnosti;
- Usnadnění přístupu ke kterékoli nebo všem zdrojům informací, které mohou být užitečné pro uživatele knihovny;

---

¹⁴⁴ UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III), [online], [cit. 2017-01-28]. dostupné z: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>

- Ochránění soukromí a důstojnosti uživatelů knihovny a zaměstnanců.
- Prohlášení o intelektuální svobodě je připojeno ke kodexu za účelem řešení otázek týkajících se rovnosti přístupu, zajištění širokého pokrytí materiálů, a potřeby odolat útokům na intelektuální svobody:

Studie se přitom odkazuje na prohlášení Kanadského knihovnického sdružení z roku 1985, které říká že:

- Všechny osoby v Kanadě mají základní právo, jak je zakotveno v národní listině práv a kanadské listině práv a svobod, mít přístup ke všem projevům vědění, tvořivost a intelektuální činnosti, a vyjádřit své myšlenky veřejně. Toto právo na intelektuální svobodu, podle zákona a má zásadní význam pro zdraví a vývoj kanadské společnosti.
- Knihovny mají základní zodpovědnost za rozvoj a udržování intelektuální svobody. Je odpovědností knihoven, aby zaručily a usnadnily přístup ke všem projevům vědění a intelektuální činnosti, včetně těch, které některé prvky společnosti mohou považovat za nekonvenční, nepopulární nebo nepřijatelné. Za tímto účelem musí knihovny získat a zpřístupnit co nejširší škálu materiálů.
- Je odpovědností knihoven zaručit právo na svobodu projevu zpřístupněním všech veřejných zařízení a služeb knihovny pro všechny jednotlivce i skupiny, kteří je potřebují. Knihovny by měly odolat veškerému úsilí k omezení výkonu těchto povinností a zároveň uznává právo kritiky ze strany jednotlivců a skupin.
- Zaměstnanci a zaměstnavatelé v knihovnách mají povinnost, kromě jejich institucionálních kompetencí zajistit dodržování těchto zásad.

Tyto propojené dokumenty jasně definují místo knihoven a knihovníků v kanadské společnosti, která má bohaté a pestré rasové, náboženské a kulturní dědictví, uvádí studie s odkazem na Sameka. Na druhé straně kritici namítají, že zatímco etický kodex se vztahuje na jednotlivé členy CLA, prohlášení o intelektuální svobodě je zaměřené na knihovny.

CLA vyvinula řadu zdrojů a sady nástrojů, které jsou určeny na pomoc knihovníkům interpretovat souvislosti a zásady, například pro knihovní služby pro starší dospělé, pro osoby se zdravotním postižením, jazykové a etnické menšiny, nebo pro specifické rozměry služby, jako jsou Internet a přístup k databázi. Tam také byli briefinky připravené pro kanadskou vládu o různých aspektech přístupu k informacím.

4.2.4 Závěr

Na závěr studie zhodnocuje, že pokud má jedinec povolen přístup k informacím nemusí to nutně znamenat rovnocenný přístup pro všechny. Jinými slovy skutečnost, že jedna knihovna má přístup například k určitým elektronickým zdrojům nutně neznamená, že ho má i jiná knihovna. Ta ho nemá třeba z finančních důvodů. To je považováno za konkrétní problém v rozvojovém světě, kde je přístup k informacím základním prvkem rozvoje dané země. Dle studie jsou v současnosti na knihovníky vyvíjeny ekonomické, politické a legislativní tlaky. Oponentem jsou knihovnická sdružení, která jsou obhájci etiky v odborných problémech pomocí etických zásad. Profesní etické kodexy ztělesňují soubor zásad pro knihovníky, aby je zvážily, nenabízejí žádné přímé pokyny pro praxi. Pro mnoho etických dilemat tam mohou být dobré i špatné odpovědi, ale mohou obsahovat některé možnosti, které mohou nabízet příznivější výsledky než ostatní. Knihovnické sdružení nebo asociace přitom může vyvinout účinné strategie k tomu, aby knihovníci a informační pracovníci, společně podporovali a prosazovali hodnoty společnosti.

Na začátku studie bylo uvedeno několik otázek, které si ještě znovu připomeneme. Pro úplnost si po přečtení této studie autor této práce dovoluje pokusit na ně odpovědět.

Jaké jsou rozdíly mezi etickými kodexy a právními řády?

Etické kodexy mají sloužit zaměstnancům knihoven k tomu, aby v určitých případech mohli v případě potřeby se řídit jejich stanovisky a přizpůsobit jim svoje jednání v dané situaci. Zároveň mají sloužit zaměstnavatelům k tomu, aby vybudovali pro své zaměstnance a případné zákazníky, v tomto případě registrované čtenáře knihovny takové prostředí, kde budou plně podporována jejich práva a požadavky.

Jak etický kodex odráží hodnoty profese?

Etický kodex by měl dle autora této práce vzít ty nejzákladnější hodnoty profese a pokusit se je převést do denní činnosti každého knihovníka nebo zaměstnance knihovny. Nicméně je třeba připomenout, jak bylo uvedeno výše, že etický kodex nemusí obsahovat poučení pro všechny situace a jeho interpretace se může lišit.

Jak se etický kodex týká hodnot společnosti?

Měl by zhodnotit s jakými hodnotami se knihovník setkává při svém zaměstnání a určit jejich priority pro profesní život a dobro instituce v souladu s přáními uživatelů knihovny.

Jak skutečnost, že jste členem sdružení knihoven formuje vaše akce jako profesionála?

Na tuto otázku nemůže autor této práce odpovědět, neboť není zaměstnán jako knihovník ani v žádném oboru jemu podobném. Autor je nicméně toho názoru, že být knihovníkem nebo zaměstnancem knihovny v knihovně, která je členem nějakého ze sdružení knihoven by měla být pro knihovníka zavazující a měl by činit všechny své aktivity pro lepší rozvoj „své“ knihovny a pracovat na jejím nejlepším prezentování vůči společnosti.

Jaké jsou výhody být členem asociace knihoven?

Výše jsme si uvedli, že může vzniknout situace, kdy vlády svými zákony tlačí na knihovny i její zaměstnance do pozic, které jsou pro ně nejen nevýhodné ale navíc i nepříjemné. Jako příklad si uvedme možnost požadavku státu po konkrétní evidenci výpůjček čtenáře. V tomto případě vidí autor této práce výhodu v jednotnosti knihoven jako vystupujícím celku vůči světu. Ať už se jedná o vlády nebo ostatní organizace. Ačkoliv autor této práce nemá osobní zkušenosti s knihovnickou praxí, domnívá se, že v rámci takové organizace bude i lépe fungovat nejen sdílení informací, ale hlavně zkušeností a případná spolupráce při řešení různých problémů.

5 Dotazníkové šetření k tématu diplomové práce

V praktické části práce bude stanoven cíl výzkumu a výzkumné otázky. Seznámíme se s metodami výzkumu použitými při práci, také charakteristikou výzkumného vzorku, a v neposlední řadě s výsledky dotazníkového šetření.

5.1 Cíle dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření mělo za úkol pokusit se zmapovat situaci v českých knihovnách týkající se etiky. Hlavním záměrem bylo zjistit, dle čeho se zaměstnanci v knihovnách řídí při řešení etických problémů a jaké jaké tyto etické problémy jsou.¹⁴⁵

Otázky předložené v dotazníku byly stanoveny na základě poznatků z přečtené literatury a zdrojů na které bylo odkazováno v rámci této práce, přičemž byly stanoveny tři hlavní výzkumné otázky:

1. Mají knihovny v České republice etický kodex?
2. Věnují se knihovny etice?
3. Jaké jsou etické problémy knihoven v ČR?

Pro alespoň přibližné odpovědi na tyto otázky bylo třeba položit takové otázky, které by měly vypovídající hodnotu a byly pro šetření přínosné. Po konzultaci s vedoucím práce byly sestaveny otázky, které bylo třeba doručit výše popsaným respondentům.

5.2 Výzkumná metoda a předvýzkum

Jak již bylo řečeno v úvodu, k získání informací o etických problémech v knihovnách bylo využito metody dotazníkového šetření.¹⁴⁶ Tato metoda byla zvolena z důvodu, že autor této práce použil v omezenějším rozsahu tuto metodu již v rámci své bakalářské práce, kde prostřednictvím dotazníku získával informace od oblastních archivů České republiky. V rámci dotazníku byly sestaveny tyto otázky:

---

¹⁴⁵ Při sestavování dotazníkového šetření byla snaha vycházet z knihy *Jak se vyrábí sociologická znalost* od Prof. PhDr., CSc. Miroslava Dismana - DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Miroslav Disman. 3. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 8024601397.

¹⁴⁶ Ukázka vyplněného dotazníku je součástí příloh. Součástí příloh je také vygenerovaný list všech odpovědí respondentů. Tyto odpovědi nicméně nezobrazují, kolikrát byla daná odpověď zadána. Přesné doplnění je učiněné formou grafů. Jakékoliv seznamy odpovědí na následujících stránkách jsou pouze zestručněné odpovědi.

- Má Vaše knihovna etický kodex?
  - Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat?
- Je Vaší informační institucí pořádána nějaká vzdělávací akce ohledně etiky?
  - Můžete uvést název?
- Ocitli jste se v situaci, kdy jste museli přemýšlet nad etickým obsahem řešení dané situace ve své informační práci?
  - Můžete tuto situaci uvést?
- Víte o případu, kdy ve Vaší knihovně byly porušeny nějaké etické zásady ve vztahu k uživateli?
  - Chcete-li uveďte příklad:
- Uvítali byste více znalostí z oblasti informační etiky, například formou vzdělávání?
- Vidíte Vy osobně nějaké etické problémy ve vztahu k informační společnosti?
  - Uveďte prosím jaké:
- Cítíte se dostatečně orientováni v problematice citační etiky?

V rámci přípravy dotazníkového šetření bylo rozhodnuto, že bude proveden předvýzkum, na jehož základě se případně upraví stanovené otázky.

Jako vzorek předvýzkumu byla vybrána skupina bývalých spolužáků na Karlově univerzitě, kteří jsou zaměstnanci knihoven. Autor přitom využil skupiny založené v prohlížeči Google, aby spolužáky požádal o vyplnění a případné připomínky. V době, kdy byla skupina aktivní bylo jejími členy 19 osob včetně autora. Po týdnu se nicméně vrátili pouze dvě odpovědi. Důvodů pro nízkou návratnost může být mnoho a nelze je bohužel nijak ovlivnit.

Uvedený předvýzkum a odpovědi respondentů, alespoň částečně potvrdili, že na položené otázky existují smysluplné odpovědi, které se netočí v kruhu nebo nemají vypovídající hodnotu. Zároveň přinesl první praktické poznatky týkající se etických problémů v praxi.

5.3 Charakteristika zkoumaného vzorku

Je potřeba zdůraznit, že celé dotazníkové šetření probíhalo pouze v rámci knihovních institucí, i když se v ČR nachází další instituce, které mají své vlastní etické kodexy jako třeba informační centra. Autor této práce nicméně považoval vzhledem k tématu diplomové práce jako nejvhodnější vzorek knihovny, vzhledem k jejich počtu na území České republiky. Pro

úplnost si dodejme, že k srpnu 2016 bylo v České republice evidováno dle Ministerstva kultury celkem 6572 knihoven všech druhů, jejichž seznam je možné získat na jeho stránkách¹⁴⁷. Průzkum v takovém množství knihoven by nicméně dle autora přesahoval nejen jeho časové a odborné schopnosti, ale zároveň by svou obsáhlostí vyhovoval více samostatné práci formou pečlivějšího výzkumu. Jak jsme si již uvedli výše, jako základní rozdělení knihoven vycházel autor z knihovního systému ČR.

Krajské knihovny jsou přitom brány jako nejzákladnější kámen šetření vzhledem k jejich velikosti a také finančním možnostem. Autor přitom předpokládá, že oba tyto faktory a obzvláště velikost knihoven a tedy i jejich fondů mají za následek větší počet uživatelů než například knihovny ve vesnici a proto obeslal všechny krajské knihovny. V Praze a Brně se přitom jedná o knihovny, které zřídilo ministerstvo kultury.

Při určení výběru městských knihoven autor určil jako klíč pro výběr všechna okresní města a jejich knihovny ze stejného důvodu jako učinil u krajských knihoven.

V případě univerzit autor vzal univerzity ze všech regionů České republiky, které byly veřejné a státní.¹⁴⁸ Soukromé školy v tomto případě nebyly započítány. Specializované knihovny byly vybrány autorem náhodně.

Celkový počet respondentů tak sestává z 79 městských knihoven, 14 krajských, 29 univerzitních, 1 založené ministerstvem a 7 speciálních. Celkem tedy 130 respondentů., kteří pokrývají všechny druhy knihoven (vyjma soukromých sbírek) po celém území České republiky.¹⁴⁹

5.4 Praktické sestavení a rozeslání dotazníku

Dalším krokem šetření bylo vybrat vhodnou platformu pro rozeslání dotazníků. Jako nejpraktičtější řešení se jevílo využití internetového portálu Vyplňto.cz dostupného na stránkách <https://www.vyplnto.cz/>. S tímto portálem se autor práce mnohokrát setkal během svých studií ze strany svých přátel a kolegů, kteří požádali o vyplnění jejich dotazníků jako součásti jejich vysokoškolských prací. Pro toto dotazníkové šetření byla vybrána nejzákladnější sada nástrojů, která umožňuje po ukončení šetření získat surová data formou tabulek například ve formátu XLS nebo zpráv ve formátu PDF atd. Jedinou nevýhodou,

---

¹⁴⁷ EVIDENCE KNIHOVEN, adresář knihoven evidovaných Ministerstvem kultury a související informace. Ministerstvo kultury [online]. Česká republika: Ministerstvo kultury [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/evidence-knihoven-adresar-knihoven-evidovanych-ministerstvem-kultury-a-souvisejici-informace-341.html?searchString=seznam%20knihoven%20%C4%8CR>

¹⁴⁸ Univerzity byly vyhledávány pomocí portálu <http://www.atlaskolstvi.cz>.

¹⁴⁹ Aby souhrnný seznam všech knihoven nezabíral místo v textu, je možné ho nalézt v příloze

alespoň v základní verzi, která byla použita je úplná anonymita respondentů. Ačkoliv víme, komu byly dotazníky poslány, nevíme již, kdo odpověděl, a tak není možné zjistit například rozdíly mezi knihovnami specializovanými nebo krajskými.

Pro začátek byl napsán krátký úvod, aby případní respondenti, kterým byl dotazník přeposlán od kolegů měli alespoň základní přehled o co se v dotazníku jedná.¹⁵⁰

V dalším kroku bylo nutné zadat otázky, nastavit filtrování na kterou otázku která navazuje a zdali se jedná o otázky povinné či nepovinné, a nakonec jestli jsou to otázky otevřené, uzavřené, polouzavřené atd. Do dotazníku byly zadány výše uvedené otázky, na které byly z velké části uzavřené s odpověďmi ano nebo ne. Pokud respondenti odpověděli na otázku ano, byly v doplňující otázce požádáni o doplnění ať už formou jednoduché odpovědi ano, ne, nevím nebo vlastními slovy bez omezení. Pokud odpověděli na původní otázku možností ne, byly přesunuti k další otázce. Na závěr dotazníku byla přidána možnost pro vyjádření se k tématu nebo dotazníku samotnému.

Po vytvoření dotazníku byly na stránkách jednotlivých knihoven vyhledány mailové adresy, na které bylo nutné odeslat průvodní dopis s odkazem na dotazník¹⁵¹. V případě většiny knihoven byl dotazník zaslán na jednotnou adresu knihovny. V některých případech bylo nicméně nezbytné zaslat mail s žádostí konkrétním osobám. Při psaní průvodního dopisu byl kladen důraz na slušnost a přesný popis důvodu, proč je dotazník rozesílán.

Dotazník byl rozeslán 08. 03. 2017 s datem ukončení 17. 03. 2017. Dle výše uvedené knihy od profesora Dismana, je pro dotazníkové šetření vhodné dát dobu návratnosti okolo dvou týdnů. Autor je z osobních zkušeností toho názoru, že pokud je respondent požádán o vyplnění dotazníku u kterého není nutné dohledávat konkrétní informace ke složitějším otázkám, udělá to hned, případně do druhého dne. Poté je návratnost minimální. Z tohoto důvodu nebylo šetření protahováno na dva týdny a více, ale bylo zkráceno na 9 dní.

5.5 Vyhodnocení dotazníku

Za první dva dny dotazníkového šetření odpovědělo 63 respondentů. Celkem odpovědělo ve stanovené době 72 respondentů. Pro zajímavost si uveďme, že vyplnění dotazníku zabralo podle statistik vytvořených webovým portálem v průměru 6 minut a 51 sekund. I přesto, že odpověděla nadpoloviční většina z vybraných institucí, je třeba brát výsledky šetření s rezervou z důvodů týkajících se anonymity, jak bylo uvedeno výše. Autor této práce si dovoluje poukázat na skutečnost, že se nejedná o profesionální výzkum, ale pouze o šetření

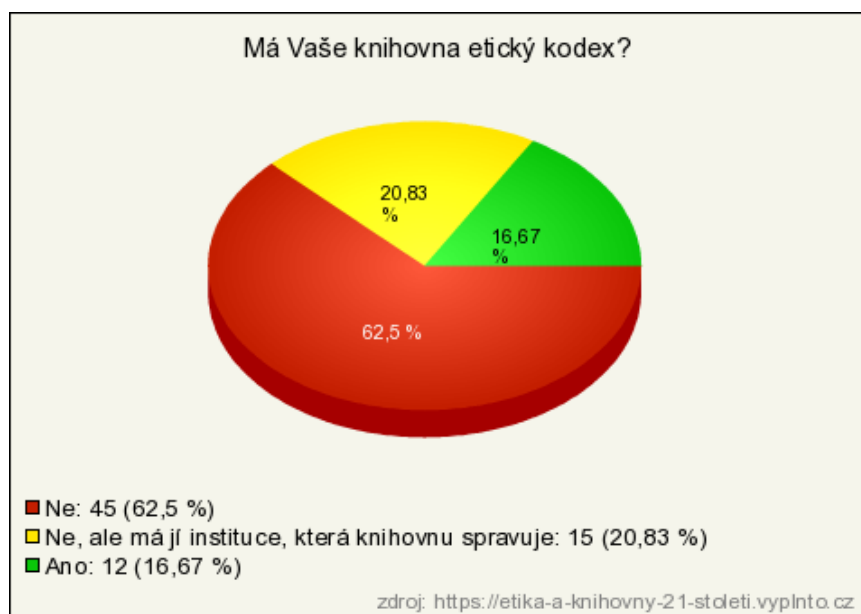
¹⁵⁰ Znění je součástí příloh

¹⁵¹ „ <https://etika-a-knihovny-21-stoleti.vyplnto.cz/>“

pokoušející se na malém vzorku zjistit přibližný stav v knihovnách České republiky pro účely diplomové práce. Pro přesnější a věrohodnější informace by bylo nutné projít dalšími případnými kroky a výpočty se složitými přípravami, jejichž výsledkem by byl obsáhlejší dotazník zaměřený na všechny knihovny České republiky. Takový výzkum by byl ovšem vzhledem ke zkušenostem a finančním možnostem nad možnosti autora této práce. Nadpoloviční návratnost dotazníku lze na druhou stranu považovat za úspěšnou.

5.5.1 Kodexy a etická školení

Na první otázku „Má Vaše knihovna etický kodex?“ odpovědělo pouze 12 respondentů ano a 15 respondentů odpovědělo ne, ale má jí instituce, která knihovnu spravuje. Zbýlých 45 respondentů odpovědělo, že nemá etický kodex.

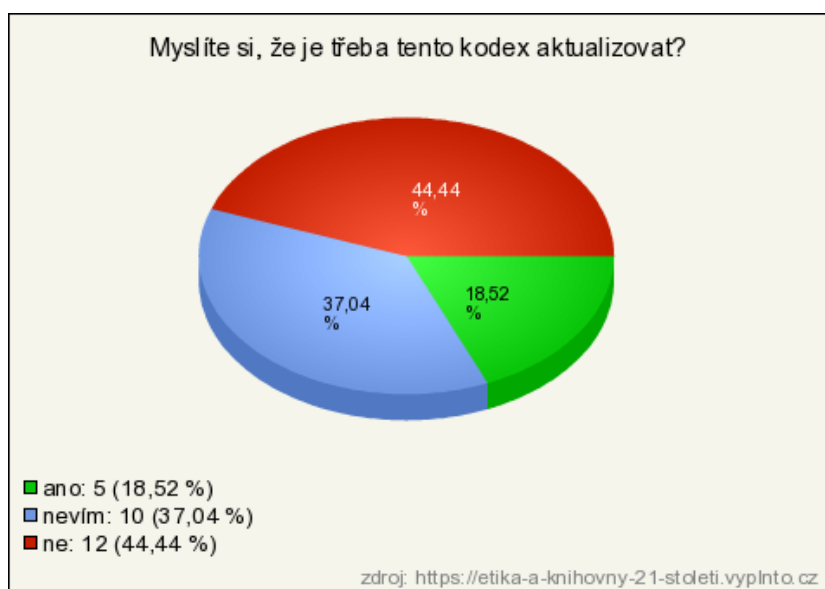
Obrázek 6 – Má Vaše knihovna etický kodex?

Tato odpověď byla alespoň pro autora této práce vcelku překvapivá, neboť zde byl předpoklad, že knihovny nebo jejich instituce budou mít tento kodex ať už nějaký vlastní nebo alespoň převzatý od SKIP. Jak jsme si řekli, SKIP tento kodex publikuje na svých stránkách¹⁵², kde ale přímo neuvádí, že by byl závazný pro všechny české knihovny. V této domněnce se autor tedy mýlil. Na druhou stranu je třeba uvést, že jeden z respondentů uvedl, že knihovna nemá etický kodex, ale etiku řeší interní předpisy knihovny. Tato odpověď tedy

¹⁵² Kodex etiky českých knihovníků. SKIP [online]. Česká republika: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 2016-011-03]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/co-je-skip/kodex-etiky/kodex-etiky->

otevřít cestu k domněnce, že knihovny, které uvedly, že nemají etický kodex mohou mít etické otázky řešené jinými interními dokumenty. Zpětně by tedy bylo vhodné do dotazníku doplnit otázku, ve které by knihovny, které uvedly, že kodex nemají, mohly uvést, jestli etiku řeší právě nějaký jiný dokument.

Ti respondenti, kteří odpověděli na první otázku kladně byli požádáni, aby odpověděli na otázku, zdali si myslí, že je potřeba tento kodex aktualizovat. Z respondentů, kteří odpověděli, že mají etický kodex nebo ho mají instituce, které knihovnu spravují odpovědělo pouze 5 respondentů, že ano. Dalších 10 respondentů uvedlo, že neví a zbylých 12, že ne.

Obrázek 7 – Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat?

S tímto názorem se autor neztotožňuje. Pokud se podíváme do nedávné minulosti, byla například elektronická čtečka knih něčím nemyslitelným. Dnes se jedná o fenomén se vzrůstajícím zájmem čtenářů, který nabízí jako jednu ze svých služeb i některé knihovny. Proto je třeba je rovněž zahrnout do pravidel knihovny i co se týká etiky například ve spojitosti se stahováním uložených knih v zařízení. To bez aktualizace kodexu nebo interních dokumentů nelze.

K otázce, zdali instituce pořádají vzdělávací akce ohledně etiky odpovědělo 17 respondentů ano.

Obrázek 8 – Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat?

U těchto 17 respondentů uvedlo 12 názvy akcí¹⁵³. Ačkoliv se jednotlivé názvy pochopitelně liší, je možné vyzorovat často opakující se téma, kterým je citační etika. Na základě těchto odpovědí tedy lze předpokládat, že téma etiky není knihovnám úplně lhostejné a obzvláště citační etika je tématem, kterému je třeba se věnovat.

5.5.2 Praktické situace

O tom, že etika je nedílnou součástí profesního života knihovníků svědčí i odpovědi na otázku zdali se knihovníci ocitli v situaci, kdy museli přemýšlet nad etickým obsahem řešení dané situace ve své informační práci. Na tuto otázku odpovědělo 44 respondentů že ano.

¹⁵³ Vypisovat jednotlivé názvy není v tomto případě potřebné a lze si je najít v kompletním přehledu odpovědí v přílohách

Obrázek 9 – Ocitli jste se v situaci, kdy jste museli přemýšlet nad etickým obsahem řešení dané situace ve své informační práci?

Můžeme si ovšem v tomto případě položit otázku, zdali si knihovníci uvědomují, že problém, který řeší, je zároveň i etické podstaty. Vzhledem ke skutečnosti, že většina dotazovaných odpověděla, že nemají etický kodex, lze předpokládat, že při odpovědích na tuto otázku vycházeli jednotliví respondenti z vlastního povědomí o tom, co je etické a co není. Z těch, kteří na otázku odpověděli kladně, někteří v doplňující otázce tyto situace popsali. V souhrnu se knihovníci setkávají s etikou při řešení situací:

- s bezdomovci v knihovnách,
- řešení pozdně vrácených výpůjček,
- opakovaného porušování knihovního řádu čtenáři, někdy i s důsledkem ukončení registrace,
- zjištění plagiátorství a porušování autorského zákona,
- prezentace a dresscodu knihovníků, jakož i jejich komunikace se čtenáři i v prostředí internetu,
- stížností čtenářů,
- nevhodného chování čtenářů,
- v rámci příprav výstavy,
- přístupu k informacím neoprávněným osobám (např. osobním údajům) nebo nevhodného (pornografického) materiálu,

Výše uvedené situace korespondují s dříve uvedenými etickými problémy jako je například přístup k informacím. Překvapivá není například ani nutnost použití etiky při jednání se čtenáři nejčastěji při pozdním vrácení výpůjček a řešení, jestli pokutu za pozdní vrácení odpustit nebo ne. K většině situací bychom našli konkrétní bod v etickém kodexu. Jak jsme si ovšem řekli, ten není přímo závazný a je pouze jako určitá forma doporučení, jak se v konkrétních situacích zachovat. U většiny výše uvedených situací jsou ovšem daná pravidla knihovním řádem nebo jiným předpisem, která by měla knihovníkovi pomoci se v situaci rozhodnout, i když autor nevyklučuje, že ne vždy to musí být lehké. Pravděpodobně nejtěžší ovšem budou řešení situací při nevhodném chování čtenářů nebo jednání s bezdomovci. Ačkoliv knihovník v takových chvílích bude jednat co nejprofesionálněji a například osloví člověka bez domova, který zapáchá, s prosbou, aby opustil společné prostory, může se mu dostat záporné odpovědi. V horším případě může některý z návštěvníků knihovny napadnout přímo knihovníka nebo některého ze čtenářů. Ačkoliv by se jednalo o extrémní případ, nemůže být vyloučen a zaměstnancům knihovny, pokud ta nemá vlastní ostrahu tak nezbyde, než kontaktovat policii České republiky.

V dotazníkům respondenti rovněž odpovídali na otázku, jestli ví o případu, kdy v knihovně byly porušeny nějaké etické zásady ve vztahu k uživateli. Celkem 63 respondentů na tuto otázku odpovědělo záporně.

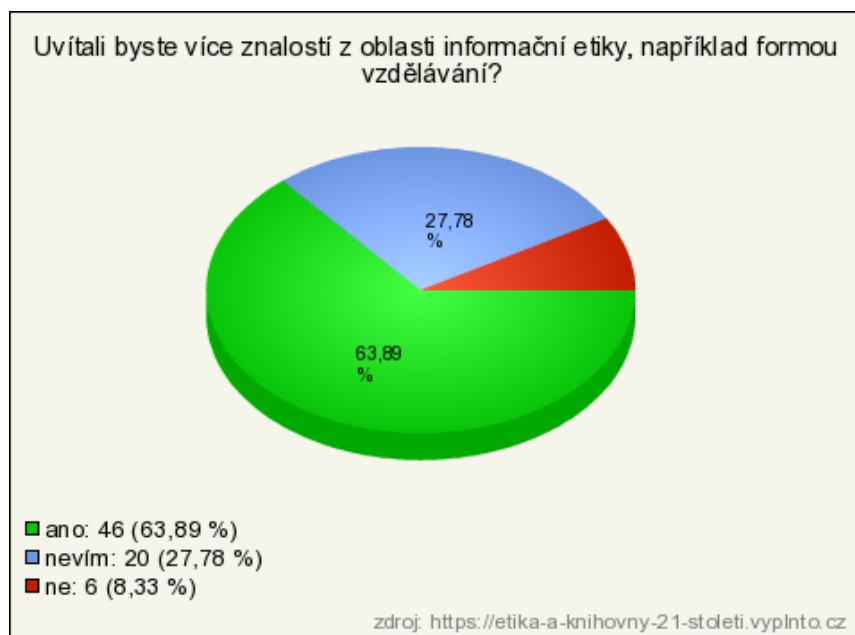
Obrázek 10 – Víte o případu, kdy v knihovně byly porušeny nějaké etické zásady ve vztahu k uživateli?

Na základě tohoto výsledku bychom si mohli položit otázku, zdali oněch 63 respondentů si bylo vědomo toho, že k porušení etiky dochází. Připomeňme si, že většina respondentů uvedla, že nemá v knihovně etický kodex. Mohlo tak dojít k situaci, kdy byla nějaká etická zásada porušena, ale dotyčný si to neuvědomil. Zároveň je tu také možnost, že si korespondenti při vyplňování dotazníku nemohli pouze na žádný případ vzpomenout. Z 9 respondentů, kteří řekli že o takové situaci ví, 4 uvedli konkrétní příklady:

- odepření přístupu k informacím čtenáři, konkrétně odmítnutí přístupu k prohibiku
- vymáhání kontaktních údajů od čtenáře, ačkoliv tento ho nemusel poskytnout
- lži z pohodlnosti – v tomto případě nebylo uvedeno více, ale předpokladem je, že knihovník lhal čtenáři, aby si usnadnil práci
- zákaz vstupu do knihovny po vrácení knihy po roce

Z výše uvedených je pravděpodobně nejzávažnějším přečinem vůči etice odepření přístupu k informacím. Naopak poslední bod by nemusel být vnímán jako přečim vůči etice, neboť čtenář závažným způsobem porušil knihovní řád a to dlouhodobě, takže za svůj čin nesl následek, za který si mohl sám.

Další otázka dotazníku zněla „Uvítali byste více znalostí z oblasti informační etiky, například formou vzdělávání?“ Celkem 46 respondentů odpovědělo, že ano a pouhých 6 respondentů odpovědělo, že ne. Zbylí respondenti nevěděli.

Obrázek 11- Uvítali byste více znalostí z oblasti informační etiky, například formou vzdělávání?

Z výše uvedeného je možné usoudit, že knihovníci si nejsou v této problematice úplně jistí, a tedy by uvítali nějaké aktuálnější školení ohledně tohoto tématu. Zároveň to dokazuje fakt, že

informační etika je aktuálním tématem, neboť v opačném případě, by uvedli, že o školení zájem nemají. V případě respondentů, kteří odpověděli záporně je možné pouze hádat co je k této odpovědi vedlo. Důvodem může být dostačující znalost informační etiky, skutečnost že se s ní knihovníci v instituci nesetkávají nebo prostý nezájem o toto téma.

5.5.3 Etické problémy

Zásadnější otázkou přímo na knihovníky bylo, jestli oni osobně vidí nějaké etické problémy ve vztahu k informační společnosti. K tomuto bodu uvedlo 50 respondentů, že ano. Zbýlých 22 uvedlo, že ne.

Obrázek 12- Vidíte vy osobně nějaké etické problémy ve vztahu k informační společnosti?

Respondenti, kteří odpověděli na otázku kladně, byli požádáni, aby uvedli, jaké problémy vidí. Ve stručném souhrnu se jedná o tyto problémy:

- autorský zákon a jeho porušování,
- porušování citační etiky,
- chování na Facebooku a dalších sociálních sítích,
- shromažďování dat a netransparentnost s jejich dalším nakládáním,
- informační propast mezi mladými lidmi a seniory,

- nemožnost zásahu knihovníků do osobních životů čtenářů, pokud vědí, že je porušován zákon (např, nahlášení rodičů sociálce pro zanedbávání dítěte),
- ztráta integrity osobnosti jedince,
- krádeže v knihovnách,
- neochota čtenářů splácet pohledávky,
- šíření dezinformací nebo rasisticky zaměřených informací a přístup k pravdivým informacím,
- neúcta ke knihovnickému povolání a nepřítomnost nástrojů pro ochranu knihovníků,
- nízké povědomí lidí o etických a právních zásadách,
- ochrana osobních údajů,
- pirátství,
- práce s hendikepovanými občany a uživateli v těžkých životních situacích,
- rozpory mezi zákony a požadavky čtenářů,

Některé z výše uvedených problémů jsme si už zmínili jako všeobecné problémy informační etiky jako je netika, svobodný přístup k informacím a ochrana osobních údajů atd. Ukázalo se také, že jedněmi ze stálých problémů je i porušování autorského zákona a citační etika. To dokazuje, že i citační etika je stále aktuálním tématem.

Jako problémy, které se od ostatních liší svojí podstatou, bychom mohli vymezit problémy zasahující do soukromí čtenářů a knihovníků. Z výše uvedených problémů jsou to:

- nemožnost zásahu knihovníků do osobních životů čtenářů, pokud vědí, že je porušován zákon (např, nahlášení rodičů sociálce pro zanedbávání dítěte)
- neúcta ke knihovnickému povolání a nepřítomnost nástrojů pro ochranu knihovníků
- práce s hendikepovanými občany a uživateli v těžkých životních situacích

Všechny výše uvedené etické problémy vzešly z odpovědí jednotlivců, kteří jsou v knihovnách zaměstnáni. Skutečnost, že se zde objevují, nutně neznamená, že se jedná o celoplošné problémy, ale jelikož jsou zmíněny, není vyloučené, že se mohou na různých místech opakovat. Je proto vhodné se jimi zabývat.

V prvním případě, není zajisté lehké, být zaměstnancem knihovny a sledovat například právě uvedené zanedbané děti. V tomto případě se ovšem nejedná o problém týkající se přímo knihovnické instituce. Autor této práce si dovoluje předložit svůj názor a sice ten, že v případě, že by jedinec, který se s takovou situací setkává, a pozoruje, že se nelepší, může sám za sebe nahlásit příslušným úřadům podnět k šetření. V žádném případě se ale tak nesmí

stát v rámci instituce jako takové nebo jejím jménem. Knihovník nebo zaměstnanec knihovny by tak jednal neprofesionálně a porušil dobrou pověst knihovny a v případě, že dotyčné osoby přímo nezná, mohl by být nařčen ze zneužití osobních údajů, i přesto, že šlo o dobrý úmysl.

Neúcta ke knihovnickému povolání a nepřítomnost nástrojů pro ochranu knihovníků je zajisté ožehavé téma. Výše jsme si uvedli, že mohou nastat situace, kdy jsou čtenáři vulgární, chovají se nevhodně a že tyto situace mohou vést v extrémních situacích až k násilnému aktu. V takových, a i mírnějších případech se skutečně jedná nejen o neúctu, ale také bezmoc knihovníků. Takovým situacím se dá předcházet zajištěním ochranné služby, pokud na ní knihovna má peníze v rozpočtu. V opačném případě je nutné v extrémních situacích vyžádat asistenci policie České republiky. Ohledně neúcty ke knihovnické profesi je třeba tomuto problému předcházet v rámci výchovy ať už rodinné nebo na školách. Pokud ovšem s neúctou jednají dospělí, není možnost jak tuto situaci řešit, pokud nepřejde v jednu z agresivních situací uvedených výše, která se dá následně řešit například doživotním zákazem vstupu do knihovny.

Práce s hendikepovanými občany a občany v těžkých životních situacích se dá dle autora zvládat lépe než výše uvedení agresivní jedinci (vycházejme přitom z předpokladu, že v tomto případě občany v těžkých životních situacích nejsou myšleni lidé bez domova). Knihovník by v takovém případě měl jednat jako profesionál, a i přes možné komplikace vyjít v souladu s etickým kodexem takovému uživateli knihovny vstříc ve všech požadavcích, které nebudou v rozporu s etickým kodexem, knihovním řádem nebo jinými právními normami a zákony České republiky. Připomeňme si přitom německý etický kodex knihoven, který přímo nabádá k bezbariérovému přístupu. Můžeme také zmínit různé příběhy, publikované v rámci internetu, které popisují například některé z knihovníků, kteří obchází hendikepované nebo nemohoucí čtenáře a knihy jim nosí až do jejich domovů nad rámec jejich povinností. Zajisté je složitější komunikovat s člověkem, který má například sluchovou či jazykovou vadu, ale i v takových případech existují cesty, jak se s těmito lidmi domluvit. V případě, že je čtenář například upoutaný na vozík a knihovna nemá bezbariérový přístup, může se domluvit se čtenářem individuálně a knihy mu případně přinést bez toho, aby se on dostával složitě do budovy.

O většině ostatních etických problémů jsme se v této práci již podrobněji nebo alespoň okrajově setkali. Některé z nich mohou řešit různá školení čtenářů, aby se například snížila informační gramotnost mezi mladými lidmi a seniory. Jiné nemohou být řešeny knihovníky, ale policií České republiky jako uvedené pirátství nebo krádež osobních dat, neboť se jedná o trestné činy. Knihovny musí v každém případě co nejvíce chránit své portály a servery co

nejkvalitnějšími softwary proti vniknutí a školit své zaměstnance o kyberkriminalitě. V případě nevhodného chování na stránkách mohou knihovny samy zasáhnout a například na Facebooku zakázat přístup uživatelům, mazat jejich komentáře nebo zakázat konkrétním lidem komentáře na stránkách knihoven vůbec vytvářet.

5.5.4 Citační etika

Předposlední otázkou dotazníku bylo, zdali se respondenti cítí dostatečně orientováni v problematice citační etiky. V tomto případě odpovědělo 37 respondentů že ano a 24 respondentů že ne. Zbýlých 11 respondentů nevědělo.

Obrázek 13-Cítíte se dostatečně orientováni v problematice citační etiky?

Citační etika se přitom objevovala jako jeden z etických problémů. Tento fakt se odráží i v odpovědích respondentů, neboť nelze jednoznačně říci, že by s cítili v tomto směru jednoznačně orientováni i přesto, že většina odpověděla, že ano. Pořád je zde totiž nezanedbatelné procento respondentů, kteří opověděli záporně nebo si nebyli jistí.

Na závěr byli respondenti dotázáni, zdali mají další připomínky k tématu. V odpovědích na tuto otázku se sešli nejčastěji odpovědi týkající se znovu citační etiky. Objevili se rovněž názory, že se jedná o náročné přesahové téma současnosti a bylo by vítáno školení v tomto směru.

5.5.5 Shrnutí

Výše jsme si uvedli tři základní otázky. Z odpovědí dotazníku jednoznačně vyplývá, že ačkoliv knihovny samotné nepořádají žádná školení a většina z nich nemá etické kodexy, knihovníci mají o etice alespoň základní povědomí věnují se jí a mají zájem o další vzdělávání v tomto ohledu.

Z dotazníku vyllynuly také etické problémy v knihovnách, které až na výjimky nebyly žádným překvapením vzhledem k poznatkům, které jsme si uvedli v rámci předchozích kapitol. Odpovědi na tuto otázku zároveň ukázali rozmanitost těchto problémů.

Jedinou otázkou, která nebyla úplně zodpovězena jsou etické kodexy v knihovnách. Ačkoliv byla prokázána většinová absence těchto dokumentů v institucích, nebylo potvrzeno ani vyvráceno, zda existují dokumenty, které by je alespoň z části nahrazovaly.

6 Závěr

Cílem této práce bylo seznámit se s etikou převážně v rámci knihovnických organizací a etickými kodexy u nás i v zahraničí. V prvních třech kapitolách jsme definovali etiku, informační společnost, abychom se přes toto seznámení a definování informační vědy dostali až k informační etice a jejím problémům.

Další část teoretické části předkládá průzkum v rámci webových stránek převážně mezinárodních knihovnických institucí, jehož snahou bylo předložit zahraniční etické kodexy a informace o tom, jak se staví k etice. V tuto část byly vkládány velké naděje, neboť zde byl předpoklad, že bude více institucí jako IFLA aktivních v rámci problematiky etiky. Výsledky průzkumu tyto domněnky nepotvrdily. Kromě mezinárodních organizací byla věnována pozornost také národním etickým kodexům, z nichž jsme si dva představily.

V závěrečné části teoretické práce byly představeny dvě případové studie zaměřené na etický problém manipulace s daty a ochrany osobních údajů a svobodného přístupu k informacím.

Na základě zjištěných poznatků bylo v rámci praktické části rozhodnuto o průzkumu českých knihoven formou dotazníkového šetření. Toto šetření pokládám za přínos neboť aktuálně ověřil stav etiky v knihovnách České republiky a přinesl v některých ohledech překvapivá zjištění. V jeho rámci byly stanoveny tři základní otázky. Na první otázku, jaký mají knihovny v ČR etický kodex jsme přitom získali asi nejpřekvapivější odpověď z celého dotazníku, neboť více než polovina respondentů odpověděla, že žádný. Zpětně by bylo vhodné k této otázce přiřadit doplňující otázku, která by se tázala respondentů, podle jakých směrnic jednají v případě řešení etických problémů. Mohlo by se tak projevit, nakolik se zaměstnanci knihoven řídí doporučeními jako je kodex nebo svým vlastním uvážením.

Druhá otázka „Věnují se knihovny etice?“ byla zodpovězena samotnými knihovníky. Ačkoliv většina respondentů uvedla, že se u nich nekonají žádná vzdělávání v tomto ohledu, usoudila nadpoloviční většina z nich, že se setkali již se situací, kdy se museli zamyslet nad etickou stránkou svého jednání. To může opět vést k domněnce, že ačkoliv více než polovina knihoven nemá etický kodex a také více jak polovina nemá v tomto ohledu žádná školení, jsou si knihovníci etických problémů vědomi, tedy jednají více na základě vlastního uvážení a morálního kreditu než podle doporučených etických pravidel. To ostatně potvrdili i jmenováním konkrétních situací, kdy se museli s etikou potýkat. Pokud osobně přihlédnu k etickým problémům uvedeným v teoretické části této práce, bylo pro mě největším překvapením, že čeští knihovníci si vzpomněli i na jednání s hendikepovanými spoluobčany.

Ohledně těchto problémů, kterých se týkala třetí otázka se ostatně nedá mnoho udělat pokud se legislativou nezprísni některé zákony nebo nedají zaměstnancům knihoven větší pravomoce. Respondenti uvedli problémy, které korespondovaly s těmi v teoretické části jako porušování autorského zákona a citační etiky, nevhodné chování v kyberprostoru a hlavně sociálních sítích. Nezapomněli ale také na konkrétnější situace, se kterými se setkávají prakticky denně jako jsou krádeže v knihovnách nebo neplacení penále za pozdní vrácení výpůjčky. V některých případech je sice zákon přísný jako například při softwarovém pirátství, ale takové případy se těžko prokazují. Asi největším překvapením ze všech etických problémů sepsaných respondenty pro mě byla nemožnost zásahu knihovníků do osobních životů čtenářů, pokud shledají nějaké pochybení. Tato možnost mě jako bývalého zaměstnance Národní knihovny a zároveň čtenáře vůbec nenapadla.

Přínos této práce vidím také v alespoň částečném zmapování tématu etiky v rámci zahraničních převážně knihovnických organizací a předložení jejich etických kodexů s částečným porovnáním s kodexem českým. Výsledkem této snahy je zjištění, že etické kodexy se svými základními myšlenkami neliší a hlavní rozdíl činní rozpracovanost jednotlivých bodů. Na základě těchto poznatků by jistě bylo zajímavé učinit výzkum v rámci zahraničních institucí na téma jejich zkušeností s etikou a etickými problémy. Výsledek této studie by mohl přinést praktické podněty pro řešení etických situací v rámci České republiky.

Zpětně bych zhodnotil, že tato práce není zajisté dokonalá a najdou se v ní nedostatky. Po jejím sepsání nyní zpětně vidím, že prohloubit by se zajisté dala kapitola týkající se etiky jako takové i jako té informační. Rovněž dotazník by mohl být sestaven důmyslněji, abych se vyvaroval nejasnostem vyplývajícím z některých odpovědí. Tuto zkušenost jsem ovšem získal právě až na po vyhodnocení tohoto dotazníku. Rád bych také více prozkoumal zahraniční kodexy jiných států a pokusil se je porovnat s některými dalšími kromě českého hlavně mezinárodních organizací jako IFLA.

7 Použité zdroje:

Ethic. In: Merriam – Webster [online]. 2015 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ethic>

ABINIA [online]. Venezuela: Asociación de Estados Iberoamericano para el Desarrollo de la Bibliotecas de Iberoamérica, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.abinia.org/>

About ALA. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.ala.org/aboutala/>

AHILA [online]. Centurion: Association for Health Information and Libraries in Africa [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://ahila.org/>

ALA Annual Membership Statistics. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: http://www.ala.org/membership/membershipstats_files/annual_memb_stats

Apala [online]. Orlando: Asian/Pacific American Librarians Association [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.apalaweb.org/>

Archives. Multilingual Archival Terminology [online]. Paris: International Council on Archives, 2017 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.ciscra.org/mat/mat/term/64>

ARLIS/Norden [online]. ARLIS/Norden, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.arlisnorden.org/>

Association of Caribbean University, Research and Institutional Libraries [online]. San Juan: University of Puerco Rico [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://acuril.org/>

Association of Christian Librarians [online]. Cedarville: Association of Christian Librarians, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.acl.org/index.cfm/about-acl/contact-us/>

Association of Jewish Libraries [online]. Teaneck: Association of Jewish Libraries, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.jewishlibraries.org/>

Bibliografická citace. In: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online]. [cit. 22.3.2017]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000349&local_base=KTD

BRATKOVÁ, Eva. (zprac.). Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací [online]. Verze 2.0, aktualiz. A rozšíř. Praha : Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2008-12-22 [2008-12-30]. 60 s. (PDF). Dostupný z WWW: <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.

BURGETOVÁ, Jarmila. Zamyšlení nad otázkami etiky knihovnické a informační profese. Národní knihovna knihovnická revue. 2004, č. 15, s. 3-6.

CALA [online]. Illinois: Chinese American Librarians Association, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.cala-web.org/>

CAPURRO, R., 1985. Moral issues in information science. Journal of Information Science. B.m.: BOWKER-SAUR LTD, MAYPOLE HOUSE, MAYPOLE RD, E GRINSTEAD, W SUSSEX, ENGLAND RH19 1HH, 1.1., roč. 11, č. 3, s. 113–123 [cit. 15. 10. 2016]. ISSN 0165-5515. - - dostupné z: <http://www.capurro.de/moral.htm>

CEJPEK, Jiří. Informace, komunikace a myšlení. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 12. ISBN 80-7184-767-4

Citation. In: Cambridge Dictionary [on-line]., [cit. 22.3.2017]. Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/citation>

Code of Ethics of the American Library Association. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.ala.org/advocacy/proethics/codeofethics/codeethics>

Code of Ethics. International council of museums [online]. Paris: International Council of Museums [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/code-of-ethics/>

Commonwealth Library Association (COMLA). Commonwealth Network [online]. United Kingdom: St John's Innovation Centre, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.commonwealthofnations.org/commonwealth-directory/organisations-by-sector/libraries/>

CORE RULES OF NETIQUETTE. Albion [online]. 1990 – 2011 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.albion.com/netiquette/corerules.html>

Creative Commons Česká republika [online]. Česká Republika, 2017 [cit. 2017-02-05]

Creative Commons Česká republika. In: Facebook [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/> <https://www.facebook.com/Creative-Commons-%C4%8Cesk%C3%A1-republika-199676156709107/>

Creative Commons. Berkley Library: University of California [online]. Berkley Library [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.lib.berkeley.edu/about/creative-commons>

- ČINČERA, Jan. Informační etika: Syllabus k bakalářskému studiu informační vědy. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2002, s. 22. ISBN 80-210-2981-1
- DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele. Miroslav Disman. 3. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 8024601397.
- DOCTOROW, Cory. Automated book-culling software drives librarians to create fake patrons to „check out“ endangered titles. In: Boing Boing [online]. 2017 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://boingboing.net/2017/01/02/automated-book-culling-software.html>
- DOIRON, R. ve ASSELIN, M. (2015). Ethical dilemmas for researchers working in international contexts. *School Libraries Worldwide*, 21(2), 1-10. Dostupné z: http://www.iasl.org/resources/Documents/slww/v21/vol21_n2_toc/dorionasselin1-10.pdf
- EAHIL European Association for Health Information and Libraries [online]. The Netherlands: European Association for Health Information and Libraries [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.eahil.net>
- EBLIDA [online]. National Library of the Netherlands: European Bureau of Library, Information and Documentation Associations [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.eblida.org/>
- Egovernment. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Česká republika: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/co-je-egovernment.aspx>
- Encyklopedia Britannica [online]. Austrálie: Encyklopedia Britannica, 2011 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/computer-science>
- Ethics and Information Ethical principles of the library and information professionals. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2007 [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/node/6496>
- Ethics and Information Ethical principles of the library and information professionals. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2007 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/node/5714>
- Ethics. BusinessDictionary [online]. Springfield: WebFinance [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.businessdictionary.com/definition/ethics.html>
- Ethics. In: Oxford Dictionaries [online]. 2015 [cit. 2015-01-24]. Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ethics>
- Ethics. Internet Encyklopedia of Philosophy [online]. Tennessee: University of Tennessee, 2017 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/ethics/>
- Ethik und Information – Ethische Grundsätze der Bibliotheks- und Informationsberufe. BID – Bibliothek & Information Deutschland [online]. Deutschland: Bibliothek & Information

Deutschland, 2007 [cit. 2017-03-05]. Dostupné z:
<http://www.bideutschland.de/deutsch/service/>

Eventos.ABINIA [online]. Venezuela: Asociación de Estados Iberoamericano para el Desarrollo de la Bibliotecas de Iberoamérica, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z:
www.abinia.org/boletin/13-1/Eventos.pdf

EVIDENCE KNIHOVEN, adresář knihoven evidovaných Ministerstvem kultury a související informace. Ministerstvo kultury [online]. Česká republika: Ministerstvo kultury [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/evidence-knihoven-adresar-knihoven-evidovanych-ministerstvem-kultury-a-souvisejici-informace-341.html?searchString=seznam%20knihoven%20%C4%8CR>

Fake borrowers at Florida library probed. In: BBC: News – technology [online]. London: BBC, 2017 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/technology-38496481>

Florida librarians accused of creating fake borrowers to save stock. In: The Guardian [online]. The Guardian, 2017 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z:
<https://www.theguardian.com/books/2017/jan/06/florida-librarians-accused-of-creating-fake-borrowers-to-save-stock>

FLORIDI, Luciano. The ethics of information. Oxford University: Oxford University Press, 2013, s. 19-29. ISBN 978-0-19-964132-1.

France, report 2007 [online]. International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [cit. 2017-05-01]. Dostupné také z:
http://www.iaml.info/sites/default/files/pdf/france_2007.pdf

History. Creativecommons [online]. Los Angeles: Creative Commons Corporation [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <https://creativecommons.org/about/history/>

IAML [online]. International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.iaml.info/about-iaml>

IAMSLIC [online]. Seattle Library: The International Association of Aquatic and Marine Science Libraries and Information Centers [cit. 2017-05-03]. Dostupné z:
<http://www.iamslic.org/>

Iasl [online]. Jefferson City: International Association of School Librarianship, 2017 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.iasl-online.org/>

ICA Code of Ethics. Multilingual Archival Terminology [online]. Paris: International Council on Archives, 2017 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.ica.org/en/ica-code-ethics>

IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2017 [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/>

Informační etika. In: Wikisofia [online]. 2014 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z:
https://wikisofia.cz/index.php/Informa%C4%8Dn%C3%AD_etika

- Informační věda. KISK [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-04-20].
Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/cs/co-resime/informacni-veda>
- Informatics. BusinessDictionary [online]. Springfield: WebFinance [cit. 2017-05-03].
Dostupné z: <http://www.businessdictionary.com/definition/informatics.html>
- Informatics. OxfordDictionaries[online]. Oxford: Oxford University, 2017 [cit. 2017-03-01].
Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/informatics>
- Information for Social Change [online]. Information for Social Change, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://libr.org/isc/>
- Information Society. EU SCIENCE HUB: The European Commission's science and knowledge service [online]. Europe: The European Commission, 2016 [cit. 2017-01-08].
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/jrc/en/science-area/information-society>
- International Association of Law Libraries [online]. Washington, DC: International Association of Law Libraries, 2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://iall.org/>
- JANOŠ, Karel, 1993. Informační etika. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Knihovní zákon. Informace pro knihovny [online]. Praha: Národní knihovna České republiky [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadeci-prepisy/Zakon257.htm
- Kodex etiky českých knihovníků. SKIP [online]. Česká republika: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 2016-01-03]. Dostupné z:
<http://www.skipcr.cz/co-je-skip/kodex-etiky/kodex-etiky-ceskych-knihovniku?searchterm=etic>
- KOKOŠOVÁ, Zdeňka. Průzkum o CC licencích a jejich využití v knihovnách: výzkumná zpráva. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 2010. Výzkumná zpráva. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, dostupné z:
<http://www.creativecommons.cz/wp-content/uploads/Zdenka-Kokosova-Pruzkum-o-CC-licencich-a-jeho-vyuziti-v-knihovnach.pdf>
- Kurzy PC. Knihovna Jiřího Mahena v Brně [online]. Brno: Knihovna Jiřího Mahena v Brně, 2016 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.kjm.cz/kurzy-pc>
- Lake Country Library Systém: Services. Lake Country Library Systém [online]. Tavares [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.mylakelibrary.org/services/>
- LIBER [online]. National Library of the Netherlands: Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://libereurope.eu/>
- Librarians for Fairness.org [online]. Librarians for Fairness, 2017 [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: <http://www.librariansforfairness.org/>

- Library Associations Around the World. American Library Association [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.ala.org/offices/iro/intlassocorgconf/libraryassociations>
- Library. Cambridge Dictionaries Online [online]. 2015 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/library>
- Licenční prvky. Creative Commons Česká republika [online]. Česká republika, 2017 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/licence-cc/licencni-prvky/>
- Licensing types. Creativecommons [online]. Los Angeles: Creative Commons Corporation [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <https://creativecommons.org/share-your-work/licensing-types-examples/>
- List of library associations. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2017 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_library_associations
- MARVANOVÁ, Eva. Informační instituce. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-05-23]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000012721&local_base=KTD
- MELCom International [online]. European Association of Middle East Librarians, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.melcominternational.org/>
- Metodická pomůcka ke zpracování závěrečných prací: Závazné pokyny a doporučení pro seminární, bakalářské, diplomové a jiné závěrečné práce na TF JU. 1. vyd. České Budějovice : Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích , 2010, str. 30, dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/statni-zaverecne-zkousky/metodicka-pomucka-ke-zpracovani-zaverecnych-praci-1>
- MINUTES FROM THE COUNCIL MEETING[online]. International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [cit. 2017-05-01]. Dostupné také z: http://www.iaml.info/sites/default/files/pdf/2012_council_meeting_minutes_montreal.pdf
- Museum Definition. International councils of museums [online]. Paris: International Councils of Museums, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>
- Netiquette [online]. 2017 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.netiquette.xyz/netiquette-rules.html>
- O právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: Česká republika: Parlament České republiky, 2000, ročník 2000, číslo 121.

- OECD. Understanding the Digital Divide. OECD Digital Economy Papers [online]. Paris: OECD Publishing, 2001, (49), 32 [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/236405667766>
- Pacific Islands Association of Libraries and Archives (PIALA) [online]. Pacific Islands Association of Libraries and Archives (PIALA) [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://piala-pacific.wixsite.com/piala-pacific>
- Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2017 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians#iflancodeofethics>
- Professional Ethics Guidelines. SLA [online]. Virginia: Special Libraries Association, 2010 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.sla.org/about-sla/competencies/sla-professional-ethics-guidelines/>
- Professional Standards. Aiip [online]. Baton Rouge: Association of Independent Information Professionals, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.aiip.org/about/professional-standards>
- Revisionism and Professional Ethics. IFLA [online]. International Federation of Library Associations and Institutions, 2012 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/publications/revisionism-and-professional-ethics-ii>
- Rozsudek německého soudu: CC licence je potřeba respektovat!. Creative Commons Česká republika [online]. Česká republika, 2017 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/licence-cc/licencni-prvky/>
- RUITER, Jason. To save books, librarians create fake ‚reader‘ to check out titles. In: Orlando Sentinel [online]. Orlando: Orlando Sentinel, 2016 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.orlandosentinel.com/news/lake/os-chuck-finley-lake-library-fake-reader-20161227-story.html>
- SLA [online]. Virginia: Special Libraries Association, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.sla.org>
- Společenské dopady informačních technologií. Wikisofia [online]. 2014 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/index.php/Spole%C4%8Densk%C3%A9_dopady_informa%C4%8Dn%C3%ADch_tech_nologi%C3%AD#cite_ref-2
- Systém knihoven v ČR. Knihovny.cz: Portál o českých knihovnách [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2004 [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://archiv.knihovny.cz/co-to-je-knihovna/system-knihoven-v-cr>
- ŠEDINOVÁ, Petra – NEDOMOVÁ, Martina – KŘIVÁNEK, Petr. Jak správně citovat [online]. 1 vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006 [cit. 2017-05-03]. Elportál. Dostupné z: <http://is.muni.cz/elportal/?id=702636>. ISSN 1802-128X.

ŠVEJDA, Jan. Citační etika. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000364&local_base=KTD.

Ten Commandments of Computer Ethics. Computer Ethics Institute [online]. () [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://computerethicsinstitute.org/publications/tencommandments.html>

TIJERINA, Bonnie. Campus Support Systems for Technical Researchers Navigating Big Data Ethics. EDUCAUSE Review [online]. 2016, 2016(51), 2 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://er.educause.edu/articles/2016/6/campus-support-systems-for-technical-researchers-navigating-big-data-ethics>

UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III), [online], [cit. 2017-01-28]. dostupné z: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>

Úvod do informační vědy. KISK [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/cs/co-resime/publikace/uvod-do-informacni-vedy>

VLASÁK, Rudolf. Obor informační a inženýrský – několik poznámek z terminologické historie . Ikaros [online]. 2009, ročník 13, číslo 9 [cit. 2017-04-02]. urn:nbn:cz:ik-13232. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/13232>

Vzdělávání: Počítačové kurzy pro seniory na ČVUT v Praze. Seniorum.cz: portál nejen pro seniory [online]. [cit. 2017-01-08]. Dostupné z: <http://www.seniorum.cz/vzdelavani/univerzita-tretiho-veku/1712-pocitacove-kurzy-pro-seniory-na-cvut-v-praze>

WERSIG, Gernot – NEVELING, Ulrich. The phenomena of interest to Information Science. The information scientist. 1975, 9(4), 127 – 140. ISSN 0020-0263.

What is Information Science? Association for Information Science and Technology [online]. Silver Spring: Association for Information Science and Technology [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <https://www.asist.org/about/information-science/>

What we do: What is Creative Commons? Creativecommons [online]. Los Angeles: Creative Commons Corporation [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <https://creativecommons.org/about/>

Zákon č. 122/2000 Sb, o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. In: Sbírka zákonů. 12.05.2000. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 499/2004 Sb, o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. In: Sbírka zákonů. 23.09.2004. ISSN 1211-1244.

ZBÍRAL, R. Příručka psaní seminárních a jiných vysokoškolských odborných prací, s. 13.

ZLATUŠKA, Jiří. Informační společnost. Zpravodaj ÚVT MU. 1998, roč. 8., č. 4, s. 1–6. ISSN 1212-0901. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/122.html>.

8 Seznam obrázků a grafů

Obrázek 1- Označení pro právo sdílet dílo	27
Obrázek 2- Označení pro právo dílo upravovat.....	27
Obrázek 3- Označení licencí Creative Commons.....	27
Obrázek 4- Přehled licencí Creative Commons.....	28
Obrázek 5- mapa národních etických kodexů. 58	
Obrázek 6 – Má Vaše knihovna etický kodex?	79
Obrázek 7 – Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat?	80
Obrázek 8 – Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat?	81
Obrázek 9 – Ocitli jste se v situaci, kdy jste museli přemýšlet nad etickým obsahem řešení dané situace ve své informační práci?	82
Obrázek 10 – Víte o případu, kdy v knihovně byly porušeny nějaké etické zásady ve vztahu k uživateli?.....	83
Obrázek 11- Uvítali byste více znalostí z oblasti informační etiky, například formou vzdělávání?	84
Obrázek 12- Vidíte vy osobně nějaké etické problémy ve vztahu k informační společnosti...85	
Obrázek 13-Cítíte se dostatečně orientováni v problematice citační etiky?.....	88

9 Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ACURIL	Association of Caribbean University, Research and Institutional Libraries
COMLA	Commonwealth Library Association
IAMSLIC	International Association of Aquatic and Marine Science Libraries and Information Centers
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions
MELCom International	European Association of Middle East Librarians
APALA	Asian Pacific American Library Association
ABINIA	Asociación de Estados Iberoamericano para el Desarrollo de la Bibliotecas de Iberoamérica (ABINIA)
AHILA	Association for Health Information and Libraries in Africa
CALA	Chinese American Librarians Association
EAHIL	European Association for Health Information and Libraries
EBLIDA	European Bureau of Library, Information and Documentation Associations
LIBER	Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche
PIALA	Pacific Islands Association of Libraries and Archives
SLA	Special Libraries Association
AIP	Association of Independent information professionals
SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků
KISK	Kabinet informačních studií a knihovnictví
atd.	A tak dále

10 Přílohy

Příloha č. 1 - Polský etický knihovnický kodex přeložený IFLA.

Polský etický knihovnický kodex přeložený IFLA. Dostupné z:
<https://www.ifla.org/files/assets/faife/codesofethics/poland.pdf>

Code of Ethics for Librarians and Information Professionals

Issued by: The Polish Librarians Association

Introduction

Basic moral values which define the professional mission of librarians and information professionals involve the protection of intellectual freedom, freedom of expression, freedom of access to knowledge, information and culture and the compliance with the principle of ideological, political and religious neutrality. Librarians and information professionals ought to be persons worthy of public trust, experts who mediate between readers and information users and written and information resources those users need to perform various tasks and attain their goals.

The code of ethics for librarians and information professionals defines basic principles binding for all representatives of the profession and identifying their social mission and ethical responsibility in all environments of their professional activity. The principles in question are divided into three groups. The first one involves principles of general relevance. Five subsequent sub-groups of the second group involve ethical standards defining the responsibility of the profession toward the public, library and information users, library and information resources, the professional community, employers and employing institutions. Third group involves obligations concerning the popularization of professional ethics and compliance with its principles.

PART ONE

I. General principles

1. Librarians and information professionals are members of the profession which is descended from the tradition of the librarian profession, the profession which is possessed of its own ethos, structure, associations, the system of professional education and recruitment. Librarians and information professionals accept duties resulting from the public mission characteristic of the librarianship and professional information services and they strive to shape and strengthen the positive image of their profession.

2. Librarians and information professionals' task is to recognize, satisfy and develop informational, educational, scientific, cultural, esthetic and entertainment needs of the users. Their particular duty is the creation of opportunities for free public access to national and international information resources as well as the preservation and public transmission of the cultural and scientific heritage.

3. Librarians and information professionals oppose the censorship and any forms of limiting access to information, knowledge and culture, referring to the rationality, common sense and the best professional practice.
4. Libraries and information centers are institutions of "public trust" whose motto is care for "the public good" in all fields of their activity. As far as the tasks and duties of their employing institutions and the usage of their collections and information resources are concerned, librarians and information professionals are obliged to offer services of the highest quality with equal diligence to all users.
5. While respecting the diversity of the users, librarians and information professionals are always guided by the principle of equal opportunities and respect for human rights, in particular the right to intellectual freedom and free access to knowledge, information and culture. They strive to learn ethical principles valid for groups they serve and cooperate with and try to respect them.
6. Librarians and information professionals respect users' right to privacy and discretion.
7. While working in libraries and information centers of public funding, librarians and information professionals strive to provide their basic information services free of charge, in particular the access to fully valuable materials of cognitive, utilizable or entertaining nature, within their institution, beyond it and in its digital space.
8. Librarians and information professionals respect the author rights and intellectual property rights.
9. While caring about the high quality of their services, librarians and information professionals continuously perfect their knowledge and skills and strive to employ all their professional competence in their professional activity.

PART TWO

II. Librarians and information professionals toward the community

1. Librarians and information professionals contribute through their work to the development of individuals as well as the whole community.
2. Librarians and information professionals actively disseminate in the community the awareness of the importance of knowledge and information as well as free access to them in order to improve the quality of life, the cultural and civilization development.
3. As far as their professional activity is concerned, librarians and information professionals never place the personal interest before the interest of the community.

III. Librarians and information professionals toward the user

1. Irrespective of the character of their work, librarians and information professionals always work to the benefit of the user, respect him and strive to learn about his needs. Librarians and information professionals help users to access materials they search for, regardless of their content, carrier and access method involved.
2. Librarians and information professionals protect and keep secret all information concerning users, their interests and their personal data, using them only for the purposes defined by the law. Librarians and information professionals ensure to the users the freedom and privacy of using circulated/accessible resources.

3. Librarians and information professionals provide users with the best research/working conditions through the care taken of the high quality of research workspace, simple, understandable and logical organization of collected and circulated resources, informational materials prepared, requests for information answered and projects implemented. Librarians and information professionals care about the esthetic and functional value of their institutions, appropriate workstyle and friendly atmosphere.

4. Librarians and information professionals understand and respect the fact that not all users are equally capable of receiving information and using the library. They strive to equalize chances of such users, working with particular care to the benefit of the disabled and socially disadvantaged and supporting cultural (ethnic, national, religious, etc.) minorities. As the contributors to the process of children and youth education, librarians and information professionals strive to develop their information needs and reading culture.

5. Librarians and information professionals care about the high quality of services they offer, striving to exhaust all possibilities of satisfying user needs. Librarians and information professionals provide users with honest information on the full and actual scope of library services, the content of circulated collections and information resources, the quality of information tools employed and the possibilities of compensating limits to the available services through the cooperation of libraries and information centers.

6. Librarians and information professionals strive to provide users with clear,

well-known information on the rules and regulations concerning the use of libraries and information centers, they avoid informal solutions that result in the creation of covert privileges. Librarians and information professionals attempt to offer their services to as many users as possible, yet they are entitled to refuse those who do not comply with the accepted principles, violate the rules or make other users feel uncomfortable.

7. In all their professional activities librarians and information professionals remain impartial and avoid any tendentious evaluation.

8. Assuming the servant role toward users, librarians and information professionals treat all critique expressed by the users with respect and openness. Librarians and information professionals immediately and honestly answer to all complaints.

IV. Librarians and information professionals toward library and information resources

1. Librarians and information professionals respect all resources they are entrusted with. Not limiting access to them, they strive for the rational preservation and protection of library and information resources. Librarians and information professionals comply with the regulations on the use of computer hardware and software, including license agreements, and the netiquette. They care about the compliance with the regulations on the use of resources, in particular those which result from the operative copyright/author rights, not allowing for the production of illegal copies or alterations of original works.

2. To the best of their knowledge, librarians and information professionals strive to ensure the highest quality of information systems and services they use or create.

3. Librarians and information professionals adjust library and information resources of their institution to the needs of the public and their professional community, taking care of the appropriate standards of their content as well as continuous updates. As far as the choice and selection of resources is concerned, librarians and information professionals comply with the

principle of impartiality, objective and competent evaluation, informing users on the accepted rules of resource development.

4. Aware of the varying value of library and information materials, librarians and information professionals strive to learn various methods of resource evaluation, taking into consideration the opinion of scientific and literary critics. While selecting and cataloging resources, they are guided by user needs and the principle of prioritizing the materials of the highest quality.

5. While acquiring, cataloging, organizing, selecting, evaluating and circulating library and information resources, librarians and information professionals resist all manifestations of discrimination and remain impartial; they strive to employ such tools for cataloging documents and organizing collections which preclude users from becoming prejudiced against any given texts or resources.

6. If some library materials or information resources are excluded from the public circulation due to their rarity, value, confidential or socially detrimental character, librarians and information professionals inform users on the existence of such materials in a given institution and state the rules and regulations on their use.

V. Librarians and information professionals toward their colleagues and profession

1. Librarians and information professionals work reliably, learn the best practices employed in the librarianship and information services, strive to perfect services offered to users. Librarians and information professionals conform to the code of practice of the employing institution.

2. Librarians and information professionals strive to become members of the team free of artificial hierarchy, authority and ritual but conforming to the principles of good work organization. Librarians and information professionals are aware that their work is a type of service which requires them to be scrupulous, punctual, orderly, tactful, well-groomed and well-mannered. Librarians and information professionals fully engage all their competence only in those fields of library and information services where their knowledge and skills are adequate.

3. Librarians and information professionals are guided by the positively understood principle of professional solidarity, caring about the positive image of their profession.

4. Respecting and understanding their colleagues' achievements, librarians and information professionals use exclusively substantive arguments in the discussion -also while talking to their subordinates and superiors. Remaining in the professional relationship does not free anyone from the conformance to the legal standards and professional ethics.

5. Caring about the continuous development of their skills and knowledge, librarians and information professionals strive to perfect their professional environment/community and the quality of services offered by their employing institutions and they support their colleagues, in particular their subordinates, in the development of their professional skills. Librarians and information professionals support their professional organizations and associations.

6. Librarians and information professionals in managerial positions assume a unique responsibility for their subordinates' compliance with the code of professional practice and ethics, personally setting a good example to their colleagues.

7. Building tools of access to library and information resources and creating information, librarians and information professionals care about the reliability, understandability, communicative value and precision of transmitted content as well as their own statements.

VI. Librarians and information professionals toward the employer

1. Librarians and information professionals are loyal employees. They care about the good reputation of their employing institution, they strive to create and consolidate the positive public image of their institution.

2. Librarians and information professionals strive to understand and deepen their knowledge of the tasks and goals of their employing institution and support them with their own activity.

3. Librarians and information professionals use the potential of their knowledge and professional skills, striving for the development of their employing institution and enhancement of its methodology, information resources and tools.

4. Librarians and information professionals have a right to expect, require and demand honest salaries adequate to their professional qualifications and work difficulty, although they should never make the quality of their work dependent on their salaries.

5. Librarians and information professionals avoid becoming involved in any unethical practices which may be suggested or recommended to them.

PART THREE

VII. Final resolutions

1. Librarians and information professionals in all their activities related to their profession comply with the principles of professional ethics defined in this Code.

2. Librarians and information professionals strive to deepen and popularize the awareness of ethical and legal aspects of library and information activity and services.

3. Librarians and information professionals resist the unethical behavior of members of their professional community.

Authors:

Sabina Cisek, Zdzisław Gębołyś, Henryk Hollender, Artur Jazdon, Barbara Sosińska-Kalata (Chair)

Reviewers:

Marcin Drzewiecki, Bolesław Howorka, Krzysztof Migoń, Hanna Tadeusiewicz, Jacek Wojciechowski, Jan Wołosz, Zbigniew Żmigrodzki

The original of this text was finally approved on February 2, 2005 by its Authors and the representatives of the Executive Board of the Polish Librarians Association: Jan Wołosz (Chair of the Board) and Elżbieta Stefańczyk (Secretary of the Board) after the inclusion of opinions expressed during the public debate on the subject.

Příloha č. 2 - Německý etický kodex

Dostupné z: <https://www.ifla.org/node/6496>

Issued by BID - Federal Union of German Library and Information Associations
(Last updated: 19 March 2007)

The BID is the umbrella organization of library and related institutions and personnel federations, and advocates the interests of its members.

Library and information professionals in the member associations act according to ethical principles establishing codes of conduct to become part of the professional identity. Library and information professionals do not get professionally involved with organizations whose activities and goals contradict those ethical principles.

The BID and its member associations are committed to work according to those ethical principles. This can be achieved through continuous information, professional education and training, cooperation with related organizations, and through reacting publicly to known breaches of those principles. The members of the BID declare those ethical principles within the profession and the general public.

1. Ethical principles: client services

- We serve all of our clients equally in accordance with our mandate and legal bases. We offer high quality services to all of our clients.
- We provide our clients access to our holdings and publicly accessible information resources.
- We inform and advise our clients objectively, impartially and courteously, and assist them in retrieving the information they need.
- We treat all our clients with equal respect, regardless of their origin, race, age, social status, creed, gender or sexual orientation.
- We observe the principles of barrier free accessibility.
- We protect children and youths from contents unsuitable for them according to the Young Persons Protection Act and other legal regulations.
- We respect our clients' privacy. Personal data will be saved only to ensure service delivery and only within the legal framework. We will share personal data with other institutions only as required by law.

- We perform our duties in a professional manner regardless of our personal opinion and view.

2. Ethical principles: other services

- We encourage the shaping of opinion and the free flow of information as well as the existence of libraries and information services to facilitate free access to all kinds of information resources provided by our democratic society. We reject censorship of content.
- We protect our cultural heritage according to the libraries' collecting mandate.
- We support science and research by providing information, resources and related services. We also promote the freedom of science and research.
- We are committed to the principle of lifelong learning in order to improve our own competence and the competence of all members of the public. In this context we see ourselves in a continual improvement process to optimize services for our clients.
- We organize events to promote reading and the active use of information, alone and in cooperation with partners.
- Our relationship with suppliers and other business partners is based on a high ethical standard.
- We choose information resources exclusively according to objective criteria, their quality and their suitability to meet the needs of our clients regardless of personal preferences and influences of third parties. Our reference services and professional competence guarantee access to all information resources.
- We actively advertise our services and facilities to the members of the public to make them aware of all means of access to public information.
- We provide information on the internet as data and full-texts within the legal limits to increase accessibility.
- We recognize the rights of creators and copyright holders of copyright-protected library and information material.
- We apply our professional competence to preserve heritage holdings for future generations.
- We treat our colleagues with fairness and respect, and promote a culture of cooperation, responsible acting and mutual trust.
- Professional independence, respect, fairness, willingness to cooperate and critical loyalty define our interactions with our superiors and superior authorities.

Barbara Lison

Spokesperson of the BI

Leipzig, March 19, 2007

(Translated from German by Maria Reinhard April 2007)

Příloha č. 3 – Originál případové studie IFLA

An ethical framework for professional practice - dostupné z <https://www.ifla.org/node/5714>

Case study

Module

Ethical Behaviour

Topic

Code of Ethics

Abstract

Freedom of access to information has long been regarded as one of the key values of librarianship. As modern political contexts can present the individual library and information professional with ethical challenges regarding access to information, the library association plays an important role in developing a collective position on professional values and articulating this through a code of ethics. The Canadian Library Association (CLA) Code of Ethics is presented as an example of a professional statement that reflects fundamental national and societal values.

Key Ideas

As you read the case study, think about the following issues:

The distinctions between ethical codes and legal codes

How a code of ethics reflects the values of a profession

How a code of ethics relates to society's values

How being a member of a library association shapes your actions as a professional

What are the benefits of being a member of a library association?

Profile

'Ethics' has been referred to as a branch of philosophical enquiry that relates to the "choices made and the actions undertaken by the individual and how these impact on wider society" (McMenemy, Poulter & Burton, 2007, p.1). Ethical issues and legal issues may, on occasion, intersect; however the distinction lies in the fact that ethics are enforced by the individual's own conscience, while laws are enforced by the powers of the government and its agencies. The work of librarians involves providing people with the information they need, but, of course, the duties and responsibilities of librarians will be quite different in the different types of libraries which serve very different clients, such as public, academic or special libraries.

In recent years, however, there have been increasing situations where legislation is passed that attempts to limit the traditional and historical freedoms of citizens. The provisions of the Patriot Act 2001 in the USA and the Regulation of Investigatory Powers Act 2000 and the Terrorism Act 2006 in the United Kingdom potentially impact on the privacy of library patrons and restrict their access to information. Since September 11, governments have taken a more robust interest in what citizens are doing, with the desire to scrutinise and limit their activities. Legislation can be used, for example, to obtain library users' borrowing records and to carry out surveillance in libraries. The President of CILIP noted that the library profession had a responsibility to help protect society against terrorism, but noted that "we have a duty of client confidentiality and so we cannot collude with fishing expeditions by the authorities" (McMenemy, Poulter & Burton, 2007, p.10).

Issues relating to access and privacy represent one of the major ethical challenges for library and information professionals today. Key ethical questions include:

How much control should an individual have over the information that pertains to them?

Does an individual have the right to access any piece of information he or she needs?

Is there a duty to make certain information inaccessible when appropriate?

Is there a duty to make information accessible and findable?

These topics represent some of the practical challenges facing library staff and often infer a range of ethical choices that may be considered.

Discussion

The right of access to information is an essential tenet of librarianship: "human beings have a fundamental right to access to expressions of knowledge, creative thought and intellectual activity, and to express their views publicly" (IFLA, 1999). This statement echoes the Article 19 of the Universal Declaration of Human Rights <http://www.update.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>:

"Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers."

Freedom of access to information is regarded as one of the central shared values of the profession. While this shared value is reflected in many professional codes of ethics, it is particularly important in the code of the Canadian Library Association (CLA). Intellectual freedom, which inherently includes the principle of free and universal access to information, is "the foundation on which the CLA's ethical framework is built and shaped" (Samek, 2002, p.37). The CLA's Statement on Intellectual Freedom was originally released in 1966, but underwent a number of revisions before being adopted in 1974. The Position Statement on Code of Ethics was published in 1976 as the accompanying ethical framework. Compared to many codes of ethics, the CLA document is succinct: "a straightforward set of four numbered statements" (McMenemy, Poulter and Boulton, 2007, p.31). Members of the Canadian Library Association have the individual and collective responsibility to:

- 1. "Support and implement the principles and practices embodied in the current Canadian Library Association Statement on Intellectual Freedom;*
- 2. Make every effort to promote and maintain the highest possible range and standards of library service to all segments of Canadian society;*

3. *Facilitate access to any or all sources of information which may be of assistance to library users;*

4. *Protect the privacy and dignity of library users and staff.”*

(CLA, 1976)

The Statement on Intellectual Freedom is appended to the Code, to address the issues relating to equity of access, ensuring a broad coverage of materials, and the need to resist attacks on the premise of intellectual freedom:

“All persons in Canada have the fundamental right, as embodied in the nation’s Bill of Rights and the Canadian Charter of Rights and Freedoms, to have access to all expressions of knowledge, creativity and intellectual activity, and to express their thoughts publicly. This right to intellectual freedom, under the law, is essential to the health and development of Canadian society.

Libraries have a basic responsibility for the development and maintenance of intellectual freedom. It is the responsibility of libraries to guarantee and facilitate access to all expressions of knowledge and intellectual activity, including those which some elements of society may consider to be unconventional, unpopular or unacceptable. To this end, libraries shall acquire and make available the widest variety of materials.

It is the responsibility of libraries to guarantee the right of free expression by making available all the library’s public facilities and services to all individuals and groups who need them. Libraries should resist all efforts to limit the exercise of these responsibilities while recognizing the right of criticism by individuals and groups.

Both employees and employers in libraries have a duty, in addition to their institutional responsibilities, to uphold these principles.”(CLA, 1985)

These two linked documents are seen to define the place of libraries and librarians in Canadian society – “a society derived from a rich and varied racial, religious and cultural heritage” (Samek, 2002, p.41). Critics have noted, however, that while the Code of Ethics applies to individual members of the CLA, the Statement on Intellectual Freedom is aimed at institutions, ie libraries.

The CLA has developed a range of resources and toolkits that are designed to help librarians interpret and contextualise the principles, for example for library services for older adults, for people with disabilities, for linguistic and ethnic minorities, or for specific dimensions of service such as Internet and database access. There have also been briefings prepared for the Canadian government on various aspects of information access. In this way, the CLA is acknowledged to play a key role as “an agent of democracy, through development and maintenance of intellectual freedom” (Samek, 2002, p.53) in Canada.

Summary

‘Equity of access’ does not necessarily mean, however, ‘equal access for all’. Libraries of all types have financial constraints, so there is no possible way that a library could ever grant access to all the world’s knowledge. This is regarded as a particular problem in the developing world, where access to information is an essential component of a country’s development into a knowledge economy, as well as to the citizen’s ability to pose informed questions about government decisions. Economic, political and legislative pressures continue to challenge librarians. Library associations play an important role to advocate on the ethical dimensions of professional issues and to fight for the ethical principles that have traditionally

guided the profession. Professional codes of ethics embody a set of principles for librarians to consider; they do not offer any direct guidance to inform practice. For many ethical dilemmas there may be no right or wrong answer, but there are likely to be some options that may offer more favourable outcomes than others. A library association can develop effective strategies to enable library and information professionals to collectively support and promote society's values. At the local level, library policies can directly reflect the principles articulated in the library association's codes and position statements to ensure that the profession's values are clearly communicated to the wider community.

Questions

Does your library association have a code of ethics? If not, is there an umbrella association that has a code of ethics that your association draws on?

What does the code of ethics address?

Do you believe that it is important to have a code of ethics? Why – or why not?

Do you think that national or cultural characteristics can be reflected in an association's code of ethics?

Do you think it is valuable to review a code of ethics on a regular basis?

Case Notes

Resource: Case study

Country: Canada

Region: North America

Agency: Canadian Library Association (CLA)

Topic: Code of ethics

Keywords: code, ethics, conduct, professional values

Source

Canadian Library Association (CLA). (1976). Position statement on code of ethics. Available online: http://www.cla.ca/AM/Template.cfm?Section=Position_Statements&Template=/CM/ContentDisplay.cfm&ContentID=3035

Canadian Library Association (CLA). (1985). Position statement on intellectual freedom. Available online: http://www.cla.ca/AM/Template.cfm?Section=Position_Statements&Template=/CM/ContentDisplay.cfm&ContentID=3035

IFLA (1999). IFLA statement on libraries and intellectual freedom. Available online: <http://www.ifla.org/en/publications/ifla-statement-on-libraries-and-intellectual-freedom>

McMenemy, D., Poulter, A. & Burton, P.F. (2007). A handbook of ethical practice: A practical guide to dealing with ethical issues in library and information work. London: Chandos.

Samek, T. (2002). Ethics and the Canadian Library Association: Building on a philosophical foundation of intellectual freedom. In R.W. Vaagen (Ed.), The ethics of librarianship: An international survey, pp.35-58. IFLA Publications 101. Munich: K.G.Saur

Příloha č. 4 – seznam měst a institucí zahrnutých v rámci dotazníkového šetření

Krajské knihovny

- Brno
  - Moravská zemská knihovna v Brně
- České Budějovice
  - Jihočeská vědecká knihovna v Č.Budějovicích
- Havlíčkův Brod
  - Krajská knihovna
- Hradec Králové
  - Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové
- Karlovy Vary
  - Krajská knihovna Karlovy Vary
- Kladno
  - Středočeská vědecká knihovna v Kladně
- Liberec
  - Krajská vědecká knihovna v Liberci
- Olomouc
  - Vědecká knihovna v Olomouci
- Ostrava
  - Moravskoslezská vědecká knihovna
- Pardubice
  - Krajská knihovna v Pardubicích
- Plzeň
  - Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje
- Praha
  - Národní knihovna České republiky
- Ústí nad Labem
  - Severočeská vědecká knihovna
- Zlín
  - Krajská knihovna F.Bartoše ve Zlíně

Městské knihovny

- Hlavní město Praha – Praha je v tomto případě výjimkou, neboť většina knihoven jsou pobočky Městské knihovny v Praze
  - Městská knihovna v Praze
- Středočeský kraj
  - Kutná Hora
  - Benešov
  - Mladá Boleslav
  - Beroun
  - Kladno
  - Kolín
  - Mělník
  - Nymburk
  - Příbram
  - Rakovník
- Jihočeský kraj
  - Tábor

- Jindřichův Hradec
- Prachatice
- Český Krumlov
- Písek
- Strakonice
- Plzeňský kraj
  - Klatovy
  - Rokycany
  - Domažlice
  - Plzeň
  - Tachov
- Karlovarský kraj
  - Cheb
  - Karlovy Vary
  - Sokolov
- Ústecký kraj
  - Děčín
  - Chomutov
  - Litoměřice
  - Louny
  - Most
  - Teplice
- Liberecký kraj
  - Česká Lípa
  - Jablonec nad Nisou
  - Semily
- Královéhradecký kraj
  - Hradce Králové
  - Náchod
  - Trutnov
  - Jičín
  - Rychnov nad Kněžnou
- Pardubický kraj
  - Chrudim
  - Svitavy
  - Ústí nad Orlicí
- Olomoucký kraj
  - Šumperk
  - Přerov
  - Jeseník
  - Olomouc
  - Prostějov
- Moravskoslezský kraj
  - Opava
  - Bruntál
  - Frýdek-Místek
  - Karviná
  - Nový Jičín
  - Ostrava-město

- Jihomoravský kraj
  - Břeclav
  - Znojmo
  - Hodonín
  - Blansko
  - Brno
  - Vyškov
- Zlínský kraj
  - Vsetín
  - Kroměříž
  - Uherské Hradiště
- Kraj Vysočina
  - Jihlava
  - Pelhřimov
  - Třebíč
  - Žďár nad Sázavou

Univerzitní knihovny

- Hlavní město Praha
  - Univerzita Karlova v Praze – ústřední knihovna
  - Knihovna ČVUT
  - Česká zemědělská univerzita
  - VŠE
  - Akademie múzických umění v Praze
  - Akademie výtvarných umění v Praze
  - Policejní akademie České republiky v Praze
  - Vysoká škola chemicko technologická v Praze
  - Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze
- Středočeský kraj
  - Nemá vlastní univerzitu
- Jihočeský kraj
  - Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
  - Vysoká škola evropských a regionálních studií
- Plzeňský kraj
  - Západočeská univerzita v Plzni
- Karlovarský kraj
  - Nemá vlastní univerzitu
- Ústecký kraj
  - Univerzita J. E. Purkyně
  - Vysoká škola finanční a správní
  - Vysoká škola aplikované psychologie
- Liberecký kraj
  - Technická univerzita v Liberci
- Královéhradecký kraj
  - Univerzita Hradec Králové
  - Univerzita obrany
- Pardubický kraj
  - Univerzita Pardubice

- Olomoucký kraj
  - Univerzita Palackého v Olomouci
- Moravskoslezský kraj
  - Slezská univerzita v Opavě
  - Vysoká škola baňská
  - Ostravská univerzita
- Jihomoravský kraj
  - Vysoké učení technické v Brně
  - Mendelova univerzita v Brně
  - Janáčkova akademie Múzických umění v Brně
  - Veterinární a farmaceutická univerzita Brno
- Zlínský kraj
  - Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
- Kraj Vysočina
  - Vysoká škola polytechnická Jihlava

Specializované knihovny

- Národní lékařská knihovna
- Národní technická knihovna
- Knihovny Akademie věd ČR
- Parlamentní knihovna
- Knihovna Zemědělského výzkumného ústavu
- Židovská obec Brno
- Biskupství litoměřické

Příloha č. 5 – Úvod dotazníku

„Vážené respondentky, vážení respondenti,

jmenuji se Jan Sadílek a jsem studentem univerzity Karlovy, oboru Informační studia a knihovnictví. Dotazník Etika a knihovny 21. století, bude součástí mé diplomové práce. Cílem průzkumu je ověřit, jak jsou knihovny s etikou seznámeny a s jakými etickými problémy se knihovny potýkají.

Dotazník je zcela anonymní, jeho vyplnění Vám zabere zhruba 10 minut. Vyberte vždy jednu odpověď, pokud není uvedeno jinak.

V případě zájmu o výsledky výzkumu mě případně kontaktujte na e-mail: sadilekjunior@seznam.cz

Děkuji Vám za Váš čas.“

Příloha č. 6 – Průvodní dopis dotazníku

„Dobrý den,

jmenuji se Jan Sadílek a jsem studentem Filozofické fakulty univerzity Karlovy, konkrétně magisterského oboru Informační studia a knihovnictví. Jednou z podmínek mého úspěšného

zakončení studia je napsání a obhájení diplomové práce. Jako téma jsem si zvolil Knihovny, informační centra a jejich služby v kontextu etických problémů 21. století, kterou s laskavým svolením vede pan Doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D. V mé práci se snažím o popis etických problémů a otázek současnosti obzvláště v kontextu informační vědy a porovnání etických knihovnických kodexů u nás a ve světě. Rád bych aby v mé práci byly zároveň poznatky z praxe, které nemám možnost získat osobně, neboť nejsem zaměstnancem žádné knihovny v České republice. Velice Vás tedy prosím, zdali byste Vy nebo některý z Vašich zaměstnanců mohli obětovat pár svých minut a vyplnit můj dotazník. Rád bych Vaší zpětnou vazbou získal pro mou práci podstatný náhled do denního života knihovníka v kontextu etických problémů, který bude velkým přínosem. Musím Vás upozornit, že dotazník je plně anonymní a ve výsledcích tohoto šetření se nebude odkazovat na žádnou konkrétní osobu nebo instituci. Jako studující a zároveň člověk v pracovním poměru jsem si rovněž vědom, že Vaše zaměstnání na Vás klade vysoké časové a profesní požadavky, které Vám nenechávají mnoho volných chvil. I přesto Vás ještě jednou s prosím o vyplnění mého dotazníku, který Vám skutečně nezabere více než pár minut.

S úctou a přáním hezkého dne

Jan Sadílek“

Příloha č. 7 – ukázka jednoho z vyplněných dotazníků

Pořadové číslo respondenta: 1

Unikátní ID na Vyplňto.cz: 4948807

Datum a čas vyplnění: 2017-03-08 23:07:17

Délka vyplňování: 00.01:22

Parametry a identifikace:

1.) Má Vaše knihovna etický kodex? Ne, ale má ji instituce, která knihovnu spravuje

2.) Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat? ne

3.) 3. Je Vaší informační institucí pořádána nějaká vzdělávací akce ohledně etiky? Ne

4.) Můžete uvést název?

5.) Ocitli jste se v situaci, kdy jste museli přemýšlet nad etickým obsahem řešení dané situace ve své informační práci?

Ne

6.) Můžete tuto situaci uvést?

7.) Víte o případu, kdy ve Vaší knihovně byly porušeny nějaké etické zásady ve vztahu k uživateli? Ne

8.) Chcete-li uveďte příklad:

9.) Uvítali byste více znalostí z oblasti informační etiky, například formou vzdělávání? ano

10.) Vidíte Vy osobně nějaké etické problémy ve vztahu k informační společnosti? Ano

11.) Uveďte prosím jaké: pravdivost informací

12.) Cítíte se dostatečně orientováni v problematice citační etiky? ano

13.) Máte další komentáře k tématu? ne

Příloha č. 8 – Přehled odpovědí respondentů

Níže jsou uvedeny odpovědi, které byly vygenerovány systémem hodnotícím dotazník. U odpovědí není uvedeno, kolikrát byla daná odpověď zadána. Čísla před odpověďmi definují,

jaké odpovědi, bylo které číslo pro výpočty přiřazeno. Přehled kolikrát byla konkrétní odpověď předložena plní automaticky vytvořené grafy, které jsou součástí práce.

1) Má Vaše knihovna etický kodex?

1 Ano

3 Ne

2 Ne, ale má jí instituce, která knihovnu spravuje

2) Myslíte si, že je třeba tento kodex aktualizovat?

1 ano

2 nevím

3 ne

3) Je Vaší informační institucí pořádána nějaká vzdělávací akce ohledně etiky?

1 Ano

2 Ne

4) Můžete uvést název?

1 Citační etika

2 Etika a etiketa

3 Etika a etiketa pro knihovníky

4 Etika a etiketa v práci knihovníka

5 Etika psaní odborného textu a jak citovat

6 Etika v citování

7 Komunikace lékařského knihovníka s uživatelem

8 Konzultace

9 Název si přesně nevybavuji, ale přednášky v této oblasti pořádá i pro naše zaměstnance...

10 Publikační etika. Pořádáme ji pro některé střední školy (tj. pro ty, které mají zájem)

11 Sociální komunikace s důrazem na potřeby čtenářů

12 V rámci kurzů: témata Jak psát a Jak citovat

5) Ocitli jste se v situaci, kdy jste museli přemýšlet nad etickým obsahem řešení dané situace ve své informační práci?

1 Ano

2 Ne

6) Můžete tuto situaci uvést?

1 - ukončení registrace čtenářů, který porušoval knihovní řád

- upřednostnění čtenářů...

2 Bezdomovec mezi návštěvníky knihovny.

3 Často se opakují pokusy o přisvojování výsledků jiných autorů: plagiátorství nesnáším,...

4 Dlouholetá čtenářka (85 let) ztratila knihu. Knihovnicím tvrdila, že ji nikdy neměla...

5 Komunikace s osobami sociálně vyloučenými, v mezních životních situacích

6 Komunikace s uživatelem v situaci zprostředkování informací ke kontroverzním tématům...

7 Např. poskytování služeb lidem s problematickým způsobem života (bezdomovci)

8 Např. umožnění přístupu do licencovaného obsahu pro neautorizované uživatele.

9 Ne

10 Nelze hovořit o osobních datech uživatele knihovny, připomínkách atd. před ostatními...

11 Odpovědi na stížnosti.

12 Omlouváme se, ale nemůžeme

13 Opakovaně řešíme dilema s odpouštěním pokut za vrácení knih, někdy dosahují i výše...

- 14 Osobně nejčastěji zahrnutí "etického hlediska" vnímám v situacích, kdy se do mírného...
- 15 Práce s problematickým čtenářem/čtenářkou, kdy dochází ke slovnímu napadání v...
- 16 Problematická komunikace mezi čtenářem a pracovníci ve službách
- 17 Při organizaci výstavy, jejíž obsah může někoho pobuřovat
- 18 Řešení umístění příspěvků na fb školy
- 19 Řešíme, zda skutečně zamezit přístup "konkrétním problematickým uživatelům, kteří...
- 20 Situace, kdy jako pracovnice v přímých službách jsem musela opakovaně jednat s uživateli,...
- 21 Situací bylo více, ale je to již delší dobu a plně si ji nevybavuji, bylo by líčení zkreslené
- 22 Už si ji bohužel přesně nevybavuji. Šlo o výpůjčku čtenáři, který byl velmi problematický,...
- 23 V určitých situacích odpustit částku za zpozdě či zmírnit jeho dopad na sociální situaci dotyčného
- 24 Většinou mají takové situace něco dočinění s autorskými právy.
- 25 Vynucené vědomé poskytnutí nepravdivých informací, zpřístupnění nevhodných (pornografických)...
- 26 Zákony X požadavky uživatelů

7) Víte o případu, kdy ve Vaší knihovně byly porušeny nějaké etické zásady ve vztahu k uživateli?

- 1 Ano
- 2 Ne

8) Chcete-li uveďte příklad:

- 1 Klientovi se nelíbilo, že po něm knihovna chtěla tel. kontakt (nechtěl pochopit, proč...
- 2 Nejčastější případ - lži z pohodlnosti
- 3 S kolegou se k uživatelům vždy eticky chovat nemůžeme: v situaci, kdy někdo vrací zápůjčky...

9) Uvítali byste více znalostí z oblasti informační etiky, například formou vzdělávání?

- 1 Ano
- 2 Nevím
- 3 Ne

10) Vidíte Vy osobně nějaké etické problémy ve vztahu k informační společnosti?

- 1 Ano
- 2 Ne

11) Uveďte prosím jaké:

- 1 Autorský zákon
- 2 Autorský zákon a jeho připravovaná novela
- 3 Běžné porušování autorských práv našimi čtenáři, kteří pak očekávají totéž...
- 4 Bohužel nemám čas na dostatečné popsání mého názoru.
- 5 Čitační etika, plagiátorství
- 6 Chování na facebooku a obecně na sociálních sítích.
- 7 Informace, které mohou mít rasistický charakter, resp. sloužit nelegální činnosti
- 8 Informační společnost, resp. její mnohdy až "invazivní" přístupy, metody, nástroje,....
- 9 Jak a za jakým účelem jsou informace využívány. Jako knihovník informace zprostředkovávám,...
- 10 Jak už jsem uvedl: obrovská zlodějna nápadů kam se podíváš...
- 11 Např. když má dnes starší generace omezen přístup k informacím kvůli své omezené...

- 12 Např. vymáhání výpůjček od zahraničních uživatelů, arogantní chování některých...
- 13 Nedodržují se práva autorů - textů, fotografií, hudby apod.
- 14 Neomezené šíření informací nepravdivých, lživých, štvavých, nenávistných vůči...
- 15 Neúcta ke knihovnickému povolání.
- 16 Nízké povědomí mnoha lidí o etických a dokonce i právních zásadách, dále jejich...
- 17 Ochrana osobních údajů
- 18 Pirátství, zkreslování informací, ...
- 19 Porušování osobnostních práv, plagiátorství, kyberšikana, neetická práce s informací.
- 20 Práce se postiženými občany, uživatelé v těžkých životních situacích, specifické...
- 21 Pravdivost informací
- 22 Problematika hendikepovaných
- 23 Propastně rozdílné schopnosti členů společnosti využívat informace - informační gramotnost.
- 24 přístup k pravdivým informacím
- 25 Rovný přístup k informacím, problematický autorský zákon, sporné vybírání poplatků...
- 26 Shromáždění dat.
- 27 Stále více je věcí, které vůči klientovi nesmíme - osobní údaje, autorská práva...
- 28 Taktní vedení komunikace knihovníka u kontroverzních témat medicíny
- 29 V ČR se příliš bagatelizuje plagiátorství a lidé za něj zodpovědní, nemusí nést...
- 30 Velký handicap pro starší generace, které nejsou schopni využívat všechny možnosti...
- 31 Z pohledu akvizice se jedná např. o publikace zasílané zdarma různými náboženskými...
- 32 Zákony nebo jejich aplikace X požadavky uživatelů

12) Cítíte se dostatečně orientováni v problematice citační etiky?

- 1 Ano
- 2 Nevím
- 3 Ne

13) Máte další komentáře k tématu?

- 1 Jen to, že právě studium na UISK mi v oblasti "citování" poskytlo velmi dobré znalosti.
- 2 Náročné přesahové téma v současné společnosti, dle mého názoru potřebné pro vyjasňování...
- 3 Ne
- 4 Ne
- 5 Ne.
- 6 Nemáme.
- 7 Nikoliv, děkujeme, spoléháme na vysokou profesionalitu a mravní vyspělost našich pracovníků.
- 8 Nutně bych potřebovala školení na dané téma. Člověk v praxi (knihovník) si ani neuvědomuje,...
- 9 Nutnost dodržování určitých etických pravidel:
  1. stálé vzdělávání zaměstnanců...
- 10 Otevřená společnost ano, informační anarchie ne!
- 11 Přivítala bych více informací k citační etice a s tím související i problematika správné...
- 12 Vzhledem k tomu, že nepracuji v informačním vzdělávání nemám dostatečné znalosti...

Příloha č. 9 – Etický kodex IFLA

IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers (short version)

Preamble

This Code of Ethics and Professional Conduct is offered as a series of ethical propositions for the guidance of individual librarians as well as other information workers, and for the consideration of Library and Information Associations when creating or revising their own codes.

The function of codes of ethics can be described as

encouraging reflection on principles on which librarians and other information workers can form policies and handle dilemmas

improving professional self-awareness

providing transparency to users and society in general.

This code is not intended to replace existing codes or to remove the obligation on professional associations to develop their own codes through a process of re-search, consultation and cooperative drafting. Full compliance with this code is not expected.

The clauses of this code of ethics build on the core principles outlined in this pre-amble to provide a set of suggestions on the conduct of professionals. IFLA recognises that whilst these core principles should remain at the heart of any such code, the specifics of codes will necessarily vary according to the particular society, community of practice or virtual community. Code making is an essential function of a professional association, just as ethical reflection is a necessity for all professionals. IFLA recommends the Code of Ethics for IFLA to all its member associations and institutions and to individual librarians and information workers for these purposes.

IFLA undertakes to revise this code whenever appropriate.

1. Access to information

The core mission of librarians and other information workers is to ensure access to information for all for personal development, education, cultural enrichment, leisure, economic activity and informed participation in and enhancement of democracy.

To this end, librarians and other information workers reject censorship in all its forms, support provision of services free of cost to the user, promote collections and services to potential users, and seek the highest standards of accessibility to both physical and virtual services.

2. Responsibilities towards individuals and society

In order to promote inclusion and eradicate discrimination, librarians and other information workers ensure that the right of accessing information is not denied and that equitable services are provided for everyone whatever their age, citizenship, political belief, physical or mental ability, gender identity, heritage, education, income, immigration and asylum-seeking status, marital status, origin, race, religion or sexual orientation.

To enhance access for all, librarians and other information workers support people in their information searching, assist them to develop their reading skills and information literacy, and

encourage them in the ethical use of information (with particular attention to the welfare of young people).

3. Privacy, secrecy and transparency

Librarians and other information workers respect personal privacy, and the protection of personal data, necessarily shared between individuals and institutions. At the same time they support the fullest possible transparency for information relating to public bodies, private sector companies and all other institutions whose activities affect the lives of individuals and society as a whole.

4. Open access and intellectual property

Librarians and other information workers' interest is to provide the best possible access for library users to information and ideas in any media or format, whilst recognising that they are partners of authors, publishers and other creators of copyright protected works. Librarians and other information workers seek to ensure that both users' rights and creators' rights are respected. They promote the principles of open access, open source, and open licenses. They seek appropriate and necessary limitations and exceptions for libraries and, in particular, seek to limit the expansion of copyright terms.

5. Neutrality, personal integrity and professional skills

Librarians and other information workers are strictly committed to neutrality and an unbiased stance regarding collection, access and service. They seek to acquire balanced collections, apply fair service policies, avoid allowing personal convictions to hinder the carrying out of their professional duties, combat corruption and seek the highest standards of professional excellence.

6. Colleague and employer/employee relationship

Librarians and other information workers treat each other with fairness and respect. To this end they oppose discrimination in any aspect of employment because of age, citizenship, political belief, physical or mental ability, gender, marital status, origin, race, religion or sexual orientation. They support equal payment for equal work between men and women, share their professional experience, and contribute towards the work of their professional associations.

Prepared by Loida Garcia-Febo, Anne Hustad, Hermann Rösch, Paul Sturges and Amelie Vallotton (FAIFE working group).

Endorsed by the IFLA Governing Board, August 2012

Příloha č. 10 – etický kodex AIIP

Dostupné z: <http://www.aiip.org/about/professional-standards>

Professional Standards

AIIP and its members set high standards for professional practice. AIIP members accept a code of ethics, and AIIP also has developed a policy statement on intellectual property. They

are presented here to further AIIP's aims of informing the public about the responsibilities of the information professional and advancing understanding of the information profession.

AIIP Code of Ethical Business Practice

An Independent Information Professional is an entrepreneur who has demonstrated continuing expertise in the art of finding and organizing information. Each provides information services on a contractual basis to more than one client and serves as an objective intermediary between the client and the information world.

All members of the Association of Independent Information Professionals (AIIP) agree to and support the objectives of AIIP and accept the following Code of Ethical Business Practice:

Uphold the profession's reputation for honesty, competence, and confidentiality.

Give clients the most current and accurate information possible within the budget and time frames provided by the clients.

Help clients understand the sources of information used and the degree of reliability which can be expected from those sources.

Accept only those projects which are legal and are not detrimental to our profession.

Respect client confidentiality.

Recognize intellectual property rights.

Respect licensing agreements and other contracts. Explain to clients what their obligations might be with regard to intellectual property rights and licensing agreements.

Maintain a professional relationship with libraries and comply with all their rules of access.

Assume responsibility for employees' compliance with this code.

AIIP Statement of Policy

Concerning Intellectual Property Rights

Members of the Association of Independent Information Professionals (AIIP) are independent small business owners who provide fee-based information services to multiple clients. AIIP members act as agents of their clients when they locate and retrieve information, or act as intermediaries who provide information services on behalf of their clients.

AIIP members are required to adhere to a Code of Ethical Business Practice in which they bear the following responsibilities relating to intellectual property rights:

Recognize intellectual property rights —Respect licensing agreements and other contracts. Explain to clients what their obligations might be with regard to intellectual property rights and licensing agreements.

Assume responsibility for employees' compliance with this code.

AIIP members charge their clients for professional services and for reimbursement of out-of-pocket expenses, which may include costs involved in retrieving and delivering copyrighted materials.

AIIP members are committed to the practice and principle of one-time use of copyrighted material, sometimes called "one search, one use."

In situations in which AIIP members are aware that they are providing copyrighted materials to clients, AIIP members recognize their responsibility to inform clients about potentially applicable provisions of international copyright laws regarding the reproduction and photocopying of protected materials.

In order to ensure that publishers' rights are protected, AIIP strongly advises members to include a statement about copyright in client contracts and agreements.

AIIP strongly suggests that informational and advisory copyright statements provided to clients include the following essential elements:

A statement informing clients that the materials they are receiving may be copyrighted, if in fact they are.

A statement informing clients that questions regarding copyright should be addressed to their legal advisers or to the publishers holding the copyright.

Příloha č. 11 – etický kodex SLA

Dostupné z: <https://www.sla.org/about-sla/competencies/sla-professional-ethics-guidelines/>

Professional Ethics Guidelines

Preamble:

SLA promotes the professional welfare of its members and the organizations and people they serve and fosters the global progress of the knowledge society. In an environment where concepts and practices of ethics and service continue to extend and expand, SLA members strive to implement and promote guidelines for the ethical and appropriate use of information and knowledge. Fundamental to these guidelines is the recognition that there are different kinds of information and knowledge, such as personally identifiable, proprietary, or classified information or public information pertaining to the actions of government. Also fundamental is a respect for a diversity of viewpoints, for cultural differences and for civil discourse.

SLA recognizes that ethical reflection is required in the application of these guidelines. In certain situations, ethical values may be in conflict or may demand that one ethical value take priority over another, especially given the diversity of SLA membership. For example, accountability to society or to the organization may trump the right to privacy or confidentiality.

SLA's guidelines for professional conduct are positioned within various interacting value systems: basic human rights; organizational missions, goals, objectives and ethical codes; legal, cultural, societal and governmental norms; and personal ethical beliefs. The guidelines

are intended to help SLA members frame ethical deliberation whenever professionally-related ethical problems arise.

SLA members foster the profession's reputation for integrity, competence, diligence, honesty, discretion and confidentiality through creating and sustaining an environment that facilitates mutual trust among employers, clients or other individuals served, and the profession. They encourage the profession by sharing best practices, experiences and research.

SLA professionals:
Act with honesty, fairness and in good faith in serving and providing value to their employers, clients, and vendors.

Provide their employer, organization, or clients with the highest level of service, by delivering the best sources and services possible within organizational constraints and by improving the quality of and adding value to the information and knowledge they provide.

Enhance employer success by contributing to the mission, goals, policies and strategies of the organization.

Respect the intellectual property of their employers, clients and competitors, and within the legal and ethical constraints of the organization, inform their clients or employers of potential legal and ethical violations in the provision of sources or services.

Honor the privacy, rights, and reputation of individuals and organizations in the proper use of information content regardless of format or medium, adhering to the best practices of ensuring confidentiality.

Strive for excellence by seeking and maintaining professional knowledge and competencies in intellectual and information technologies in themselves, their colleagues, their organization and other professionals, including education for information literacy.

Represent themselves accurately concerning their education, competencies and experience to their employers, clients, colleagues and other professionals.

Avoid conflicts of interest while in the performance of their work.

*Prepared by the SLA Information Ethics Advisory Council
Toni Carbo, Thomas Froehlich, Louis-Rene Dessureault,
Jonathan Gordon-Till, Barbie Keiser, Barbara Wildemuth,
Deb Hunt and Carolyn Sosnowski
Approved by the SLA Board of Directors December 2010*

Příloha č. 11 – etický kodex EAHIL

Code of Ethics for EAHIL Members – dostupné z <http://eahil.eu/wp-content/uploads/2015/03/Code-of-Ethics-for-EAHIL-Members.pdf>

1. SOCIETY

The health sciences librarian promotes access to health information for all within the library's target groups in health care and creates and maintains conditions that facilitate informed health

care decisions

Definitions society

- Health sciences librarian = in a broad sense, professional library staff who provides information services to staff, students and researchers within the medical and health sector, and information related to disease and health for the public
- Informed health care decisions = health care here includes all aspects of medicine from study to research - activities that ultimately affect health care
- Target groups = the customers that the library is supposed to give service to

2. CUSTOMERS

The health sciences librarian provides the best available information for the customer and observes professional confidentiality

Definitions customers

- Customer = a person who seeks medical or health information from libraries: a customer might be medical staff, health personnel or any health information consumer
- Observes professional confidentiality = the professional promise of discretion; the obligation to preserve confidentiality as observed elsewhere in the medical professions
- Ensures = an ambition to guarantee "best available information"
- Best available information = a combination of the librarian's reference interview with the customer and knowledge of suitable information sources combined with an active interest and a high service level, ensuring that the customer gets the best available information. This is the core of the library profession

3. INSTITUTION

The health sciences librarian uses her/his expertise in the interest of the library's target groups within the institution which the library serves. The aim of the library should be to facilitate the

aims of the institution.

Definitions Institution

- Meet the information needs and obligations of the institution – this means having an effective system for the institution, just not any system. In most cases, a library cannot meet its institution's needs in isolation but needs interlibrary cooperation – networking for

example

4. PROFESSION

The health sciences librarian works in the interest of the library's customers and their needs by

maintaining a high knowledge level in the library and making the library services suitable, diversified, well organised and easy to access by those customers. In relation to vendors and agents health sciences librarians must always act in the interest of his/her customers and institution.

Definitions profession

□ Several European countries have their own codes of ethics for the library profession.

These must be used when they can be applied.

5. SELF

The health sciences librarian assumes personal responsibility for developing and maintaining professional excellence

CoE was approved in the EAHIL General Assembly that took place on 19th September 2002 in Köln.

Příloha č. 12 – etický kodex ALA

As members of the American Library Association, we recognize the importance of codifying and making known to the profession and to the general public the ethical principles that guide the work of librarians, other professionals providing information services, library trustees and library staffs.

Ethical dilemmas occur when values are in conflict. The American Library Association Code of Ethics states the values to which we are committed, and embodies the ethical responsibilities of the profession in this changing information environment.

We significantly influence or control the selection, organization, preservation, and dissemination of information. In a political system grounded in an informed citizenry, we are members of a profession explicitly committed to intellectual freedom and the freedom of access to information. We have a special obligation to ensure the free flow of information and ideas to present and future generations.

The principles of this Code are expressed in broad statements to guide ethical decision making. These statements provide a framework; they cannot and do not dictate conduct to cover particular situations.

- I. We provide the highest level of service to all library users through appropriate and usefully organized resources; equitable service policies; equitable access; and accurate, unbiased, and courteous responses to all requests.
- II. We uphold the principles of intellectual freedom and resist all efforts to censor library resources.
- III. We protect each library user's right to privacy and confidentiality with respect to information sought or received and resources consulted, borrowed, acquired or transmitted.
- IV. We respect intellectual property rights and advocate balance between the interests of information users and rights holders.
- V. We treat co-workers and other colleagues with respect, fairness, and good faith, and advocate conditions of employment that safeguard the rights and welfare of all employees of our institutions.
- VI. We do not advance private interests at the expense of library users, colleagues, or our employing institutions.
- VII. We distinguish between our personal convictions and professional duties and do not allow our personal beliefs to interfere with fair representation of the aims of our institutions or the provision of access to their information resources.
- VIII. We strive for excellence in the profession by maintaining and enhancing our own knowledge and skills, by encouraging the professional development of co-workers, and by fostering the aspirations of potential members of the profession.

Adopted at the 1939 Midwinter Meeting by the ALA Council; amended June 30, 1981; June 28, 1995; and January 22, 2008.